

อนุสรณ์
ในงานฌาปนกิจศพ
นายตรอง ตันติเวชกุล

ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง พระนคร

๒๙ ธันวาคม ๒๕๑๓

อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

นายตรอง ตันติเวชกุล

ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง พระนคร

๒๙ ธันวาคม ๒๕๑๓

คำปรารภ

เนื่องในโอกาสบำเพ็ญกุศลฌาปนกิจศพ "นายตรอง ตันติเวชกุล" บรรดาลูก ๆ หลาน ๆ ซึ่งร่วมกันเป็นเจ้าภาพได้ปรึกษาหารือเห็นพ้องต้องกันว่า สมควรจะทำหนังสือเพื่อเป็นอนุสรณ์ชำร่วยแก่ท่านที่กรุณามาร่วมเป็นเกียรติในครั้งนี้ และ โดยที่ "นายตรอง ตันติเวชกุล" ในบั้นปลายของอายุ ได้สนใจและเลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนาและได้สวดมนต์ไหว้พระเป็นประจำทุกวัน และในวันพระธรรมสวนะยังได้จัดดอกไม้บูชาพระพุทธคุณเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษ

โดยเหตุนี้ เจ้าภาพ จึงได้จัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับพระประวัติของ พระอรหันต์ ๘ พระองค์ อันเป็นพระอัครสาวกซึ่งประทับแวดล้อมพระบรมศาสดา พร้อม กับ "คาถานมัสการพระอรหันต์ ๘ ทิศ" หรือเรียกว่า "พุทธมงคล คาถา" ซึ่ง อดีตเจ้าพระคุณสมเด็จพระวันรัตน์ (เฮง เขมจารี) ได้ประพันธ์ไว้ และใช้สวดในทำนองสรภัญญะ พระธรรมเทศนา ซึ่ง "พระราชชัยกวี" (พุทธทาส อินทปญฺโญ) แห่ง วัดธารน้ำไหล สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แสดงแก่ "ข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม และ ศาล" ในกรุงเทพ ฯ เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๔๙๔ ในหัวข้อ "ทุกขัปปนูทน กถา" หรือ "คาถาอันเป็นเครื่องบรรเทาทุกข์" ซึ่งเป็นพระธรรมเทศนาที่ยังไม่เก่าล้าสมัย ถึงแม้จะล่วงเลยมานานถึง ๑๙ ปีแล้วก็ตาม

อนึ่งในการบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมศพ "นายตรอง ตันติเวชกุล" ได้มีญาติมิตรท่านผู้มีเกียรติได้กรุณาช่วยเหลือสวดพระอภิธรรมให้หลายรายและที่เจ้าภาพไม่อาจรับความกรุณาไว้ได้ก็มากรายด้วยกัน เจ้าภาพจึงขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย สำหรับท่านที่กรุณาสวดพระอภิธรรมให้มีรายนามดังต่อไปนี้—

๑. คุณเล็ก เคียงศิริ และ ภรรยา วันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๑๓

๒. โรงแรมเพ็นนินซูล่า และ บริษัทในเครือ วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๑๓

๓. บริษัทมิตซูบิชิ (ประเทศไทย) จำกัด วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๑๓
๔. คุณป้าพริ้ม และ คุณป้าลมัย ตันติเวชกุล วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๑๓
๕. สมาคมชาวจันทบุรี วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๑๓
๖. สหกรณ์น้ำแข็ง ๆ วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๓
๗. คุณจำลอง ธนะโสภณ และ
ศาสตราจารย์ไฉน สัมพันธารักษ์ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๑๓
๘. บริษัทไทยเศรษฐกิจประกันภัย จำกัด วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๓
๙. นักเรียนเก่าปทุมคงคา และ
เพื่อนคุณเฉลย ๆ วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๑๓
๑๐. สโมสรโรตารี่ ธนบุรี วันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๑๓
๑๑. สมาคมชาวฮกเกี้ยน และ
บริษัท ตระกูลคำ จำกัด วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๑๓
๑๒. บริษัทค้าข้าว ๖ บริษัท
(เพื่อนคุณอร่าม) วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๑๓

สำหรับการบำเพ็ญกุศลในโอกาสครบ ๗ วัน คุณอาวสุจินต์ ตันติเวชกุล คุณอาวขิม แก้วเจริญ คุณอาวปิ่น พิศลยบุตร คุณอาวโสภา สีมานนทปริญญา คุณอาวนิพนธ์ ตันติเวชกุล คุณอาวสุดถวิล มีศรีกุลและ คุณพี่บรรจง โหอนุสนธิ์ ร่วมกันเป็นเจ้าภาพ

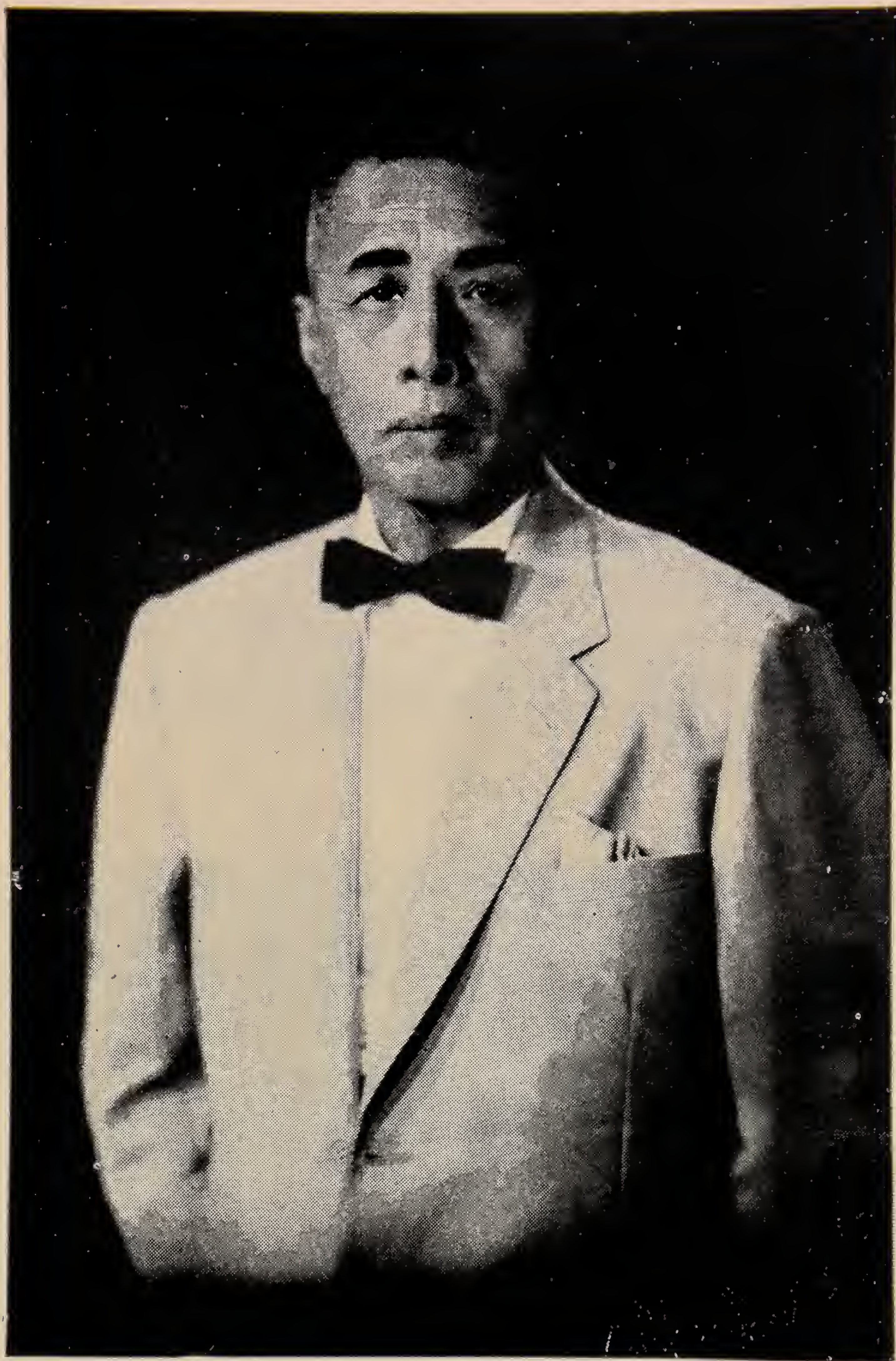
เจ้าภาพขอกราบขอบพระคุณทุกท่าน และ ขอขอบพระคุณแก่ท่านที่กรุณามาร่วมบำเพ็ญกุศลฌาปนกิจในวันนี้และ เจ้าภาพขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วยในการที่ให้การต้อนรับไม่ทั่วถึง.

บุตร ธิดา และ หลาน เจ้าภาพ

๒๙ ธันวาคม ๒๕๑๓

"--นรชาติ สิวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
สถิตย์ทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา"

''กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส

นายตรอง ตันติเวชกุล

ชาตะ ๑ พ.ค. ๒๔๓๖

มรณะ ๒๓ ก.ย. ๒๕๑๓

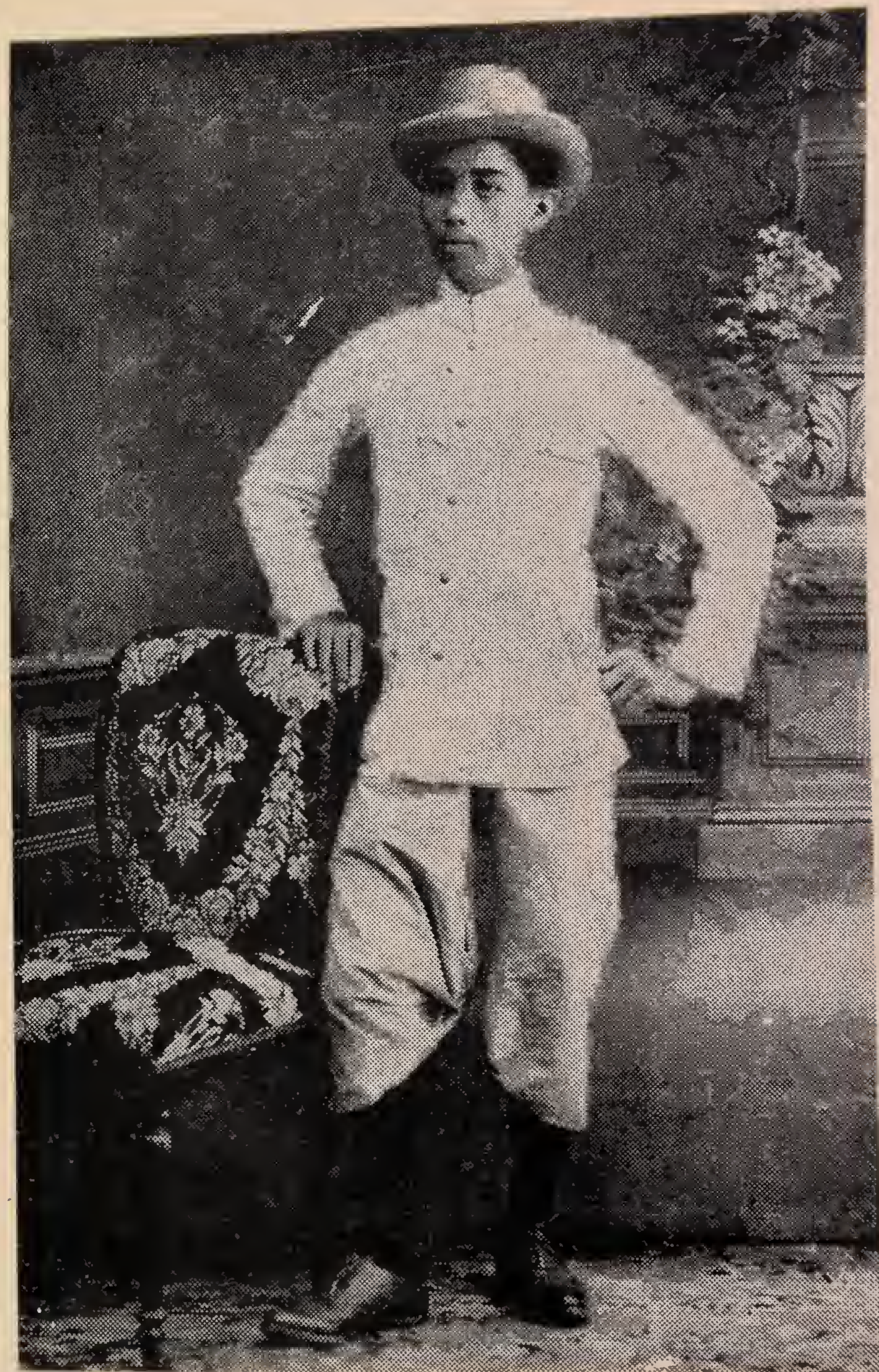
ภาพถ่ายงานศพ

ภาพถ่ายงานศพ

ถ่ายเมื่อ ๖ มิถุนายน ๒๔๕๓

ถ่ายเมื่อ ๒๕ กันยายน ๒๔๕๖

"ป๋า" กับ "แม่"

ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙

"ป๋า" กับ "แม่"

ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒

นายตรอง ตันติเวชกุล

ชาตะ ๑ พ.ค. ๒๔๓๖ – มรณะ ๒๓ ก.ย. ๒๕๑๓

สิริรวมอายุได้ ๗๗ ปี ๔ เดือน ๒๒ วัน

....

"ป๋า" เป็นลูกชายคนเล็กของ "นายฮองยู และ นางส้มโอ ตันติเวชกุล" เกิดที่ บ้านหน้าศาลเจ้าโจซือกง ตำบลตลาดน้อย อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๓๖

เมื่อเล็ก ๆ "ป๋า" ได้เข้าศึกษาหาความรู้จากโรงเรียนใกล้ ๆ บ้านอันเป็นโรงเรียนเชลยศักดิ์ต่อมาเมื่อมีอายุพอสมควร "ป๋า" ก็ได้รับการศึกษาที่ โรงเรียนอัสสัมชัญ บางรัก พระนคร "ป๋า" เรียนอยู่ที่ โรงเรียนอัสสัมชัญ ประมาณ ๓ – ๔ ปี ก็ได้ย้ายไปศึกษาต่อที่ โรงเรียนพาณิชยการ วัดมหาพฤฒาราม ถนนมหาพฤฒาราม บางรัก พระนคร จนจบหลักสูตรของโรงเรียน ซึ่งใช้เวลาเรียน ๔ ปี เพื่อนร่วมรุ่น "พาณิชยการ" ของ "ป๋า" เท่าที่ลูก ๆ จำได้มีอาทิ คุณพระประทัศสุนทรสาร – คุณเล็ก เคียงศิริ – คุณเล็ก โกเมศ เป็นต้น

เมื่อจบจากโรงเรียนพาณิชยการแล้ว "ป๋า" ก็ไปศึกษาต่อที่ โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ อีก ๒ ปี จนจบชั้นมัธยมพิเศษ (เรียนตามใบสุทธิของโรงเรียนที่ออกให้ในขณะนั้น)

หลังจากเสร็จสิ้นการศึกษาแล้ว "ป๋า" ก็เริ่มต้นประกอบอาชีพ โดยชั้นต้นได้เข้าทำงานที่บริษัทบอร์เนียว จำกัด ซึ่ง คุณอาวของป๋า "นายฮองฮี่ ตันติเวชกุล" ก็ได้ทำงานอยู่ที่บริษัทบอร์เนียวจำกัด อยู่ก่อนแล้ว

เมื่อ "ป๋า" มีอาชีพการงานเป็นหลักแหล่งแล้ว คุณปู่ (นายฮองยู ตันติเวชกุล) ซึ่งเป็นบิดาของ "ป๋า" ก็ได้จัดการสู่ขอ "แม่" (ประกอบสุข ปุงคานนท์) ซึ่งเป็นกุลสตรี

ที่มีความรู้ทางการเรือนและการศึกษาดีพอสมควรคนหนึ่งในสมัยนั้น คือ นอกจากจะมีความรู้ทางด้านภาษาไทยแล้ว ยังสามารถอ่านเขียนและพูดภาษาอังกฤษได้ด้วย และ เป็นธิดาของเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง ให้กับ "ป๋า" "ป๋า" กับ "แม่" จึงได้สมรสกันเมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๘ และมีลูกชายหญิงด้วยกันรวม ๗ คน

คือ – ๑. นายอร่าม ตันติเวชกุล
๒. นายอารีย์ ตันติเวชกุล
๓. นางอรุณ พูลสวัสดิ์ (ภรรยานายลออง พูลสวัสดิ์)
๔. นางอรัญญา ตัณฑเศรษฐี (ภรรยานายสฤษดิ์ ตัณฑเศรษฐี)
๕. นางอนันตสุข เคียงศิริ (ภรรยานายเฉลย เคียงศิริ)
๖. นายอดุลย์ ตันติเวชกุล
๗. นายเอนก ตันติเวชกุล

"ป๋า" เป็น ปู่ และ ตา ของบรรดาหลาน ๆ ซึ่งเกิดจากลูกชายหญิงทั้ง ๗ คน ในปัจจุบันรวมกัน ๓๓ คนตามศักดิ์ดังต่อไปนี้ –

หลานปู่	หลานตา
นางสาวสุรัตน์ ตันติเวชกุล	นางสาวอมรา พูลสวัสดิ์
นายสุรินทร์ ตันติเวชกุล	นายอมฤทธิ์ พูลสวัสดิ์
นางสุรางค์ บุณยสถิตย์	นางสาวอัมพวัน พูลสวัสดิ์
นางสุวรรณา ตันติเวชกุล	นางสาวอำไพพรรณ พูลสวัสดิ์
นายวันชัย ตันติเวชกุล	นายอมเรศ พูลสวัสดิ์
นายวัลลภ ตันติเวชกุล	เด็กหญิงอัมพิกา พูลสวัสดิ์
นายวันศิริ ตันติเวชกุล	นางสาวศิริพร ตัณฑเศรษฐี
นางสาวจุรีรัตน์ ตันติเวชกุล	นางสาวฐาปนีย์ ตัณฑเศรษฐี
นางสาวอัจฉรา ตันติเวชกุล	นายเกษมสันต์ เคียงศิริ
นายวันเนาว์ ตันติเวชกุล	นางสาวกระแสสินธุ์ เคียงศิริ
นายวันสงกรานต์ ตันติเวชกุล	นายเกษตรศักดิ์ เคียงศิริ

เด็กชายภูรินทร์ ตันติเวชกุล
เด็กชายชรัชต์ ตันติเวชกุล
นายสุเมธ ตันติเวชกุล
นางอาภา ตันติเวชกุล วังส์ไพจิตร
เด็กหญิงอภิรดี ตันติเวชกุล
เด็กหญิงอภิรัตน์ ตันติเวชกุล
เด็กชายอภิชาต ตันติเวชกุล
เด็กหญิงสายวรุณ ตันติเวชกุล
เด็กหญิงศกุนตลา ตันติเวชกุล
เด็กหญิงสาวิตรี ตันติเวชกุล
เด็กหญิงกระถิน ตันติเวชกุล

"ป๋า" กับ "แม่" อยู่ด้วยกันด้วยความผาสุก จวบจน "แม่" ได้จาก "ป๋า" และ ลูก ๆ หลาน ๆ ไปอย่างไม่มีวันกลับ เมื่อ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๐๓ รวมเวลาที่ "ป๋า" กับ "แม่" ครองชีวิตร่วมกันถึง ๔๓ ปี เมื่อ "แม่" จากไปแล้ว ก็ไม่ปรากฏว่า "ป๋า" ได้มีภรรยาใหม่ออกหน้าออกตาอีก "ป๋า" คงทำหน้าที่ทั้งความเป็นพ่อและความเป็นแม่

ขั้นต้นที่ "ป๋า" แต่งงานกับ "แม่" นั้น "ป๋า" ได้มาอยู่ที่บ้านของ "แม่" จนกระทั่งเกิดบุตรชายคนที่สอง และ "ป๋า" สามารถเก็บหอมรอมริบพอที่จะมีบ้านช่องของตนเอง "ป๋า" จึงได้ซื้อที่ใกล้ ๆ กับบ้านเกิด และ บ้านแม่ ปลูกบ้านอยู่ของตนเองโดยอิสระ และ ลูก ๆ ทุกคนนับตั้งแต่ลูกคนที่สาม (นางอรุณ พูลสวัสดิ์) เป็นต้นมา ก็เกิดที่บ้านนี้ทั้งสิ้น

"ป๋า" ทำงานที่ บริษัทบอร์เนียว จำกัด ได้ระยะหนึ่ง ก็ย้ายไปทำงานที่ บริษัทหลุยส์ติเลียวโนแวนส์จำกัด ในตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายขาย และ "ป๋า" ได้ทำงานอยู่กับ บริษัทหลุยส์ติเลียวโนแวนส์ จำกัด นี้เป็นเวลาหลายปี

ต่อมา บริษัทมิตซูบิชิ จำกัด ได้มาเปิดกิจการขึ้นในประเทศไทยเป็นครั้งแรก "ป๋า" ก็ได้มาเข้าทำงานที่ บริษัทมิตซูบิชิ จำกัด นี้ตั้งแต่เริ่มต้น และ ด้วยความสามารถของ "ป๋า" ทางบริษัทจึงแต่งตั้งให้ "ป๋า" เป็นเจ้าพนักงานอาวุโส หัวหน้าพนักงานคนไทยของ

บริษัททั้งหมด "ป๋า" ได้ทำงานในหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จนเป็นที่ยอมรับนับถือของ บริษัทมิตซูบิชิ จำกัดในประเทศไทย และประเทศญี่ปุ่น "ป๋า" ทำงานอยู่จนถึงเวลาสงคราม โลกครั้งที่สองได้ สงบลง และ ญี่ปุ่น เป็นฝ่ายแพ้สงคราม บริษัทมิตซูบิชิจำกัดจึงถูกปิดต้อง เลิกกิจการในประเทศไทย "ป๋า" และ บรรดาเจ้าพนักงานของ บริษัทมิตซูบิชิ จำกัดที่เป็น คนไทยจึงต้องว่างงาน และ แยกย้ายกันไปประกอบอาชีพตามถนัด สำหรับ "ป๋า" ซึ่งมีอายุ ๕๐ ปีเศษ "ป๋า" จึงไม่คิดที่จะไปทำงานในที่แห่งใดอีก หันมาประกอบอาชีพส่วนตัวที่ บริษัท โภคไพรและป่าไม้ตราดจำกัด ซึ่งเป็นบริษัทที่ "ป๋า" และพี่น้องเพื่อนฝูงสนิทเข้าหุ้นส่วนกัน โดย "ป๋า" เข้าดำรงตำแหน่งกรรมการผู้จัดการของบริษัท

เมื่อเหตุการณ์ทางด้านประเทศญี่ปุ่นเริ่มเป็นปรกติแล้ว บริษัทมิตซูบิชิ จำกัด จึง ได้กลับมาเปิดกิจการในประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง และทางบริษัทได้มาติดต่อทาบทามขอให้ "ป๋า" กลับไปร่วมงานกับ บริษัท อีกแต่ "ป๋า" เห็นว่า มีอายุมากแล้ว จึงปฏิเสธความ หวังดีของ บริษัทมิตซูบิชิ จำกัด แต่รับที่จะให้คำแนะนำปรึกษาต่าง ๆ เท่าที่จะทำได้ เมื่อ บริษัทมิตซูบิชิ จำกัด ไม่ได้ "ป๋า" เข้าร่วมงานด้วย จึงได้รับเอา "นายอร่าม ตันติเวชกุล" ลูกชายคนโตของ "ป๋า" เข้าทำงานแทน และ ปัจจุบัน "นายอร่าม ตันติเวชกุล" ก็ได้ รับตำแหน่งพนักงานอาวุโส หัวหน้าพนักงานคนไทย ของบริษัทมิตซูบิชิ จำกัด อันเป็น ตำแหน่งเดียวกับที่ "ป๋า" เคยดำรงเมื่อก่อนสงคราม

"ป๋า" เมื่ออายุมากขึ้น และ ด้วยการขอร้องของลูก ๆ "ป๋า" จึงออกจากตำแหน่ง กรรมการผู้จัดการ บริษัทโภคไพรและป่าไม้ตราด จำกัด มอบหมายให้ "นายลออง พูลสวัสดิ์" ลูกเขยคนโตทำหน้าที่แทน ส่วน "ป๋า" รับหน้าที่ ประธานกรรมการบริษัท

ตลอดเวลาที่ "ป๋า" มีชีวิตอยู่ "ป๋า" พอใจในการสังคม และ ติดต่อช่วยเหลือใน กิจการทั้งปวงที่มีผู้ขอร้องมาเสมอ "ป๋า" ได้รับการแต่งตั้งจากทางการอำเภอสัมพันธวงศ์ให้ เป็น "กรรมการการศึกษาประจำอำเภอ" และ ในเมื่อมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรทุกครั้ง (เว้นครั้งสุดท้ายที่แล้วมานี้) ทางการอำเภอจะต้องแต่งตั้ง "ป๋า" ให้เป็นประธานคณะกรรม-การในคณะกรรมการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ของหน่วยเลือกตั้งตำบลตลาดน้อย อำเภอสัม-พันธวงศ์ ทุกครั้ง และ ในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๖ ซึ่งการ เลือกตั้งครั้งนั้น เป็นการเลือกตั้งทางอ้อม คือ เลือกผู้แทนตำบลให้ไปใช้สิทธิการเลือกผู้แทน

ประชาชน ซึ่ง "ป๋า" ก็ได้รับเลือกตั้งเป็นเอกฉันท์ให้เป็นผู้แทนตำบล ของตำบลตลาดน้อย ไปทำการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรต่อไป

นอกจากงานสังคมของทางราชการและการเมืองดังกล่าวแล้ว สังคมโดยทั่วไป "ป๋า" ก็ปฏิบัติโดยมิย่อหย่อน "ป๋า" เคยดำรงตำแหน่งอุปนายกสโมสรสหมิตร กรรมการสมาคมนักเรียนเก่าอัสสัมชัญ กรรมการสมาคมนักเรียนเก่าเทพศิรินทร์ในพระบรมราชูปถัมภ์ และสำหรับสมาคมนักเรียนเก่าพาณิชยการนั้น "ป๋า" เคยดำรงตำแหน่งนายกสมาคม ๖ สมัย

สำหรับลูกหลานและญาติมิตร "ป๋า" ก็เอาใจใส่โดยไม่มีบกพร่อง เมื่อลูกชายหญิงคนใดเจ็บป่วยได้ไข้ "ป๋า" ก็จะเอาธุระด้วยโดยไปเยี่ยมเยียนถามข่าวเสมอ ๆ และ ยังติดต่อให้ลูกหลานคนอื่นทราบข่าวและในยามเมื่อ "ป๋า" เจ็บป่วยได้ไข้ หรือ ติดธุระไม่สามารถจะไปร่วมงานใดได้ "ป๋า" ก็จะต้องให้ ลูกหลานคนใดคนหนึ่งไปแทน "ป๋า" จึงเป็นที่รักใคร่นับถือของพี่น้องลูกหลาน

ประจักษ์พะยานที่ "ป๋า" เป็นที่รักใคร่นับถือของลูกหลานญาติมิตรเพื่อนฝูงนั้น เห็นได้อย่างชัดเจนในครั้งที่ บรรดาลูก ๆ หลาน ๆ ได้ร่วมกันจัดงาน ฉลองวันคล้ายวันเกิดครบ ๖ รอบ (๗๒ ปี) ของ "ป๋า" ที่ศาลาไค.ซ์คชนม์ ถนนเพ็ชรบุรี (ตัดใหม่) พระนคร เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๐๘ นั้น ปรากฏว่าได้มีญาติมิตรเพื่อนฝูงผู้มีเกียรติมาร่วมอวยพร "ป๋า" อย่างคับคั่งล้นหลาม จนสถานที่จัดไว้ไม่พอแก่การรับรองทำให้หลายท่านต้องกลับไปโดยมิได้อยู่ร่วมในงาน

ปกติ "ป๋า" เป็นคนมีสุขภาพสมบูรณ์ ไม่เคยเจ็บป่วยมากมายอะไร แม้กระทั่งฟัน "ป๋า" ก็เพิ่งจะปวดและต้องถอนเมื่อ "ป๋า" มีอายุ ๗๐ เศษนี้เอง "ป๋า" เคยป่วยถึงต้องไปนอนพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลศิริราช ครั้งหนึ่งเมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๐ เป็นเวลา ๗ วัน เนื่องจากรับประทานยาผิดและเกินขนาด นอกจากนั้น "ป๋า" ก็ไม่มีอะไร

เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๑๒ "ป๋า" ได้มีโอกาสเดินทางไปเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่กับหลานสาว (นางอาภา ตันติเวชกุล วังศ์ไพจิตร) ซึ่งเป็นครั้งแรกในชีวิตของ "ป๋า" และ "ป๋า" ได้มีโอกาสได้นมัสการพระบรมธาตุที่ดอยสุเทพ และ ที่จังหวัดลำพูน นอกจากนั้น "ป๋า" ยังได้เที่ยวชมบริเวณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ การไปเที่ยวเชียงใหม่ของ "ป๋า"

ครั้งนี้ รู้สึกว่า "ป๋า" จะดีใจมาก ถึงกับเคยเอ่ยปากกับบรรดาผู้ไปเยี่ยมเยียนว่า "ถึงจะตายก็ไม่เสียใจเพราะได้ไปเที่ยวเชียงใหม่มา" และ "ป๋า" จะเอารูปถ่ายที่ "ป๋า" ถ่ายกับชาวเขาหน้าประตูพระตำหนักภูพิงค์อวดใครต่อใครเสมอ และ "ป๋า" ยังได้เอารูปถ่ายตั้งไว้ในที่ใครต่อใครที่ไปเยี่ยมเห็นได้โดยง่าย

งานชิ้นสุดท้ายของ "ป๋า" คือเป็นเจ้าภาพในงานแต่งงานหลานสาว เมื่อ วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๒

"ป๋า" ล้มป่วยอย่างจริงจังจนถึงกับไม่ออกไปนอกบ้านเมื่อประมาณเดือน มิถุนายน ๒๕๑๓ นี่เองแพทย์ผู้ให้การรักษาพยาบาลตรวจพบว่า "ป๋า" เป็นโรคมะเร็งที่ปอด และ เนื่องจากเป็นผู้สูงอายุประกอบกับสุขภาพในระยะนั้นไม่แข็งแรงพอ "ป๋า" จึงไม่สามารถรับการรักษาโดยวิธีผ่าตัดได้ อาการป่วยของ "ป๋า" มีแต่ทรุดลง จนเมื่อเวลาประมาณ ๙.๐๐ น. วันที่ ๒๓ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๓ "ป๋า" จึงได้จาก ลูก ๆ ไป "ป๋า" จากไปอย่างสงบ ลูก ๆ ทราบดีว่า "ความตายเป็นของธรรมดา ซึ่งมนุษย์ทุกคนจะหลีกเลี่ยงไม่ได้" และถึงแม้ "ป๋า" จะมีอายุพอสมควรแล้วก็ตาม แต่ลูก ๆ ก็อดที่จะใจหายและโศรกสลดในการจากไปของ "ป๋า" ไม่ได้ "แม่" จากลูก ๆ ไปเมื่อ ๑๒ ปีก่อน ลูก ๆ ก็แสนจะอาลัยรัก หากแต่ ลูก ๆ ยังมี "ป๋า" เป็นที่พึ่งที่บูชาพอปลอบประโลมใจลูก ๆ แต่เดี๋ยวนี้ "ป๋า" ก็จากลูก ๆ ไปเสียแล้ว ลูก ๆ จะหันหน้าไปหาใครได้อีก

ลูก ๆ ทราบดีว่าไม่ได้ปรนนิบัติพยาบาล "ป๋า" ในยาม "ป๋า" เจ็บไข้ ให้สมกับที่ "ป๋า" ได้มีพระคุณให้กำเนิด และ อุปถัมภ์เลี้ยงดูลูก ๆ มา ลูก ๆ ขอกราบแทบเท้าขออภัย "ป๋า" ณ ที่นี้ด้วย

ลูก ๆ ร่วมกันขออุทิศกุศลผลบุญที่ลูก ๆ ได้ประกอบมา จงยังผลให้ "ป๋า" ได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพร่วมกับ "แม่" ที่ไปรอ "ป๋า" อยู่ก่อนแล้ว

ชาติหน้าฟ้าใหม่มีจริง ลูก ๆ ขอตั้งสัตย์อธิษฐานขอเกิดมาเป็น ลูก ๆ ของ "ป๋า" ของ "แม่" อีก

กราบ "ป๋า" ด้วยความเคารพรัก

ลูก ๆ

๒๙ ธันวาคม ๒๕๑๓

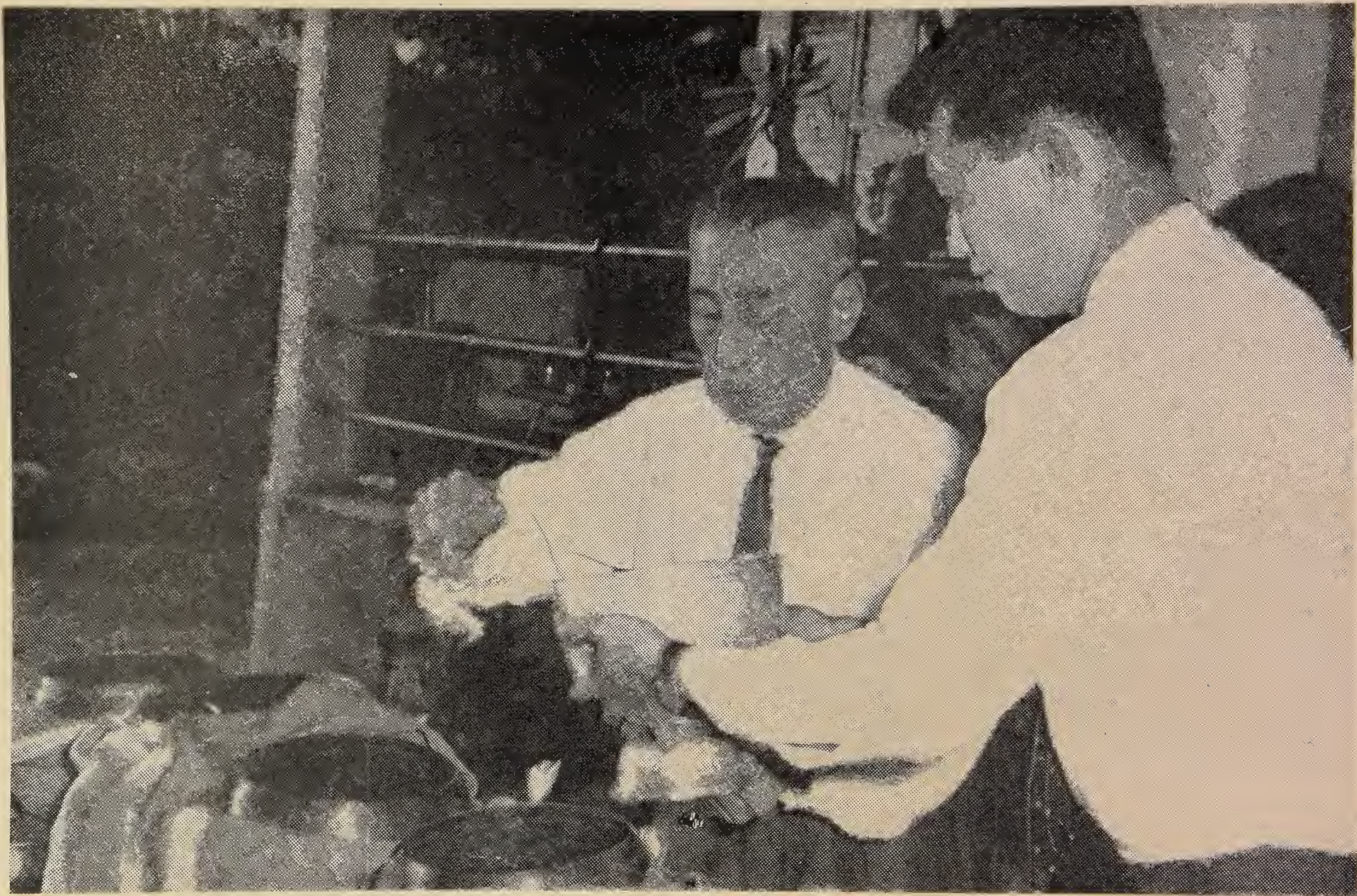

ภาพถ่ายในงานฉลองครบรอบอายุ ๗๒ ปี ที่ศาลาไดเช้กชนน์ ถนนเพ็ชรบุรี พระนคร

จากซ้าย :— พลเรือโท หลวงสุนาวินวิวัฒน์, คุณหญิงแฉล้ม เดชปติยุทธ, พระยาโทณวนิกมนตรี, พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, นายตรอง ตันติเวชกุล, พลเรือเอก เจ้าพระยารามราฆพ, พลเอก จรูญ รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์

“ป๋า” กับชาวเขาเผ่า “แม้ว” ที่หน้าพระตำหนัก “ภูพิงคราชนิเวศน์”
ครั้งไปเที่ยวเชียงใหม่ เมื่อ ๑๔ มีนาคม ๒๕๑๒

ภาพถ่ายตักบาตรเนื่องในวันสมรสหลานสาว ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๓ เป็นภาพถ่ายครั้งสุดท้าย

ที่ไว้อาลัย นายตรอง จันทวิรุตกุล.

เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบข่าวว่า นายตรอง จันทวิรุตกุล ถึงแก่กรรม ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าสลดใจ และเสียใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้สูญเสีย เพื่อนร่วมทุกข์ร่วมคณะอันสนิทไปอีกคนหนึ่ง ; ข้าพเจ้าได้รู้จักคุ้นเคยกับ นายตรอง จันทวิรุตกุล เมื่อยังเป็นเด็ก - นักเรียน ชื่อว่า "ต๋อง" แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นตรอง ซึ่งสมัยนั้นเขาเป็นนักเรียนโรงเรียนพาณิชยการวัดมหาพฤฒาราม ซึ่งนาย ย. ซ. ฮมส์ เป็นอาจารย์ใหญ่ ข้าพเจ้าเป็นผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ เขาเป็นนักเรียนที่มีความประพฤติดี และเรียนดีผู้หนึ่ง

เมื่อยังมีชีวิตอยู่ นายตรอง จันทวิรุตกุล ได้ประกอบคุณงามความดีไว้เป็นอันมาก ได้มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อญาติมิตรสหายทั่วไป ทั้งเป็นผู้กตัญญูกตเวที รักบิดา มารดา วงษ์ญาติทั่วไป รักและนับถือครูบาอาจารย์ทุกคน เมื่อมาถึงแก่กรรมลงไปโดยยังไม่ทันแก่เฒ่าชรา ซึ่งน่าเสียดายยิ่งนัก.

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา

สพฺเพ สงฺขารา อนฺตฺตา

[illegible]

(ลงนาม) [illegible]

คำไว้อาลัยคุณตรอง ตันติเวชกุล

ข้าพเจ้ารู้สึกมีความเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ที่ทราบข่าวการตายของคุณตรองตันติเวชกุล คุณตรองตันติเวชกุลได้ตายเมื่อไร วันใด เดือนใดก็ไม่ทราบ จนได้อ่านพบข่าวในหนังสือพิมพ์ เมื่อบุตรหลานจะทำบุญศพห้าสิบวันหรือร้อยวันก็จำไม่ได้เสียแล้ว คุณตรองตันติเวชกุลได้เป็นเพื่อนกับข้าพเจ้ามาหลายสิบปี เพื่อนฝูงรุ่นข้าพเจ้าได้ตายลงไปทีละคนสองคนเกือบจะว่าตายกันไม่เว้นแต่ละสามเดือน ที่เป็นเช่นนี้ก็อายุพวกเรามีชีวิตอยู่กันมานานพอสมควรแล้ว ก็ควรจะจากกันไปเสียบ้าง ความตายนั้นก็ไม่มีใครอยากจะตาย แต่มันเป็นของธรรมดาที่ว่าทุกคนจะต้องตาย ตายเมื่อไร แต่ก่อนตายได้ทำความดีอะไรไว้บ้างเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังระลึกถึงเราบ้าง

คุณตรองและข้าพเจ้ามีอาชีพต่างกัน ข้าพเจ้ามีอาชีพทางรับราชการ เพราะฉะนั้นนาน ๆ เราจะได้พบกันครั้งหนึ่ง แต่จิตใจนั้นแม้ว่าเราไม่ได้พบกันเสมอ แต่ความรักหรือความระลึกถึงซึ่งกันและกันก็หาเสื่อมคลายไม่ คุณตรองตันติเวชกุลเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยดี ใจคอกว้างขวางแบบฉบับของนักธุระกิจ เท่าที่เห็นมาก็ไม่เห็นคุณตรองตันตเวชกุลเคยโกรธใครหรือทำให้ใครได้รับความเดือดร้อน การดำเนินชีวิตของคุณตรองตันติเวชกุล นอกจากทำการค้าขายส่วนตัวแล้วยังทำหน้าที่คอมประโดรในบริษัทต่าง ๆ เช่น บริษัทบอร์เนียว เป็นต้น. หน้าที่คอมประโดรนี้ จะว่ายากก็ยากจะว่าง่ายก็ง่าย เพราะคอมประโดร์เป็นผู้ติดต่อซื้อขายแทนบริษัทที่ตนทำงานอยู่ คำว่าคอมประโดร์ ถ้าพูดในประเทศยุโรปหรืออเมริกาก็ไม่รู้ว่าผู้นั้นมีหน้าที่ทำอะไรบ้าง เพราะโดยมากชาวยุโรปเข้าใจเสียว่า คอมประโดร์เป็นหัวหน้าคนรับใช้ของคนงานเท่านั้น คอมประโดรนั้นมีหน้าที่หลายอย่างในบริษัท อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นหัวใจของบริษัท บริษัทจะรุ่งเรืองหรือค้าขายขาดทุนก็เพราะคอมประโดรมีส่วนอยู่มาก คอมประโดรที่ดีนั้น จะต้องมีคุณสมบัติ คือ.

1. มีหลักทรัพย์พอสมควร ความซื่อสัตย์สุจริต ความสุภาพอ่อนโยน ความเป็นมิตรที่ดีแก่ลูกค้า เป็นผู้ที่มีความรู้อย่างน้อยพูดได้สามภาษา คือ ภาษาไทย ภาษาจีน และภาษาอังกฤษ หรือจะเติมอีกหนึ่งหรือสองภาษาก็คือ ภาษาฝรั่งเศส หรือ ภาษาเยอรมัน คุณตรองมีคุณสมบัติอย่างนี้เกือบทุกประการ นับว่าเป็นคอมประโดรที่มีความสามารถในรุ่นเดียวกันผู้หนึ่ง คุณตรองตันติเวชกุลเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดีมาก ให้ความรู้แก่บุตรหลานเป็นอย่างดี บุตรชายคนหนึ่งก็ได้เคยเป็นรัฐมนตรี นับว่าเป็นผู้ที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองในทางเศรษฐกิจด้วยผู้หนึ่งเหมือนกัน.

มัจเจน กิตฺติ ปปฺโปติ คนได้เกียรติ (ชื่อเสียง) เพราะความสัจ

ขอให้คุณงามความดีทั้งนี้เป็นปัจจัยส่งเสริมให้ท่านผู้ล่วงลับไปแล้วไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

คำไว้อาลัย คุณครอง คันติเวชกุล ผู้จากไป

เมื่อคืนวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2515 ข้าพเจ้าได้ไปในงานสวดพระอภิธรรมศพ ท่านที่นับถือของข้าพเจ้าผู้หนึ่ง ที่วัดธาตุทอง พระโขนง พระนคร เมื่อพระสวดจบแล้ว ข้าพเจ้า ก็ลาท่านเจ้าภาพกลับ ตอนจากลับจะเดินผ่านประตูศาลาตั้งศพประตูสุดท้ายทางออก จากวัด บุตร ของข้าพเจ้าที่ได้ร่วมไปด้วย ได้เหลือบไปเห็นกระดานป้าย และได้ร้องบอกข้าพเจ้าว่า " แหนะ ป้ายศพคุณครอง คันติเวชกุล " ข้าพเจ้าตกใจสั่งให้หยุดรถ แล้วข้าพเจ้ากับบุตรก็ลงเดิน ไปดูที่กระดานป้าย เห็นชื่อคุณครอง คันติเวชกุล จริงตามที่บุตรบอก ข้าพเจ้ายืนตะลึงงงอยู่ครู่หนึ่ง เพราะข้าพเจ้าไม่ได้ทราบการป่วยไข้ของ คุณครอง คันติเวชกุลครั้งนี้เลย จู่ ๆ ก็ได้มาทราบข่าว ตายโดยที่ไม่ได้คาดถึง ข้าพเจ้ายืนงงดูป้ายนั้นอยู่จนบุตรเตือนว่า " เราไปที่ศาลาตั้งศพกันเถอะ" ข้าพเจ้ากับบุตรจึงเดินไปที่ศาลาที่ตั้งศพ เมื่อพบแล้วข้าพเจ้ากับบุตรได้เข้าไปกระทำการเคารพ ศพ แล้วลาเจ้าภาพกลับ

คืนวันรุ่งวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2515 ข้าพเจ้ากับภรรยาได้ไปในงานสวดพระ อภิธรรมศพ คุณครอง คันติเวชกุลอีก เมื่อพระสวดจบ ๆ สุดท้ายแล้ว บรรดาแขกที่ไปในงานต่าง ลาเจ้าภาพกลับ ข้าพเจ้าก็ร่วมอยู่ในบุคคลเหล่านั้นด้วย นายอารีย์ คันติเวชกุล บุตรของคุณครอง ฯ ได้เข้ามาหาข้าพเจ้าและบอกขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัย คุณครอง ฯ เพื่อจะลงพิมพ์ในหนังสือ แจกในงานฌาปนกิจศพคุณครอง ฯ ข้าพเจ้าก็รับปากด้วยความเต็มใจ

ข้าพเจ้าได้รู้จักและคุ้นเคยกับคุณครอง คันติเวชกุล มาเป็นเวลาถึง 40 ปีเศษ ในวัยหนุ่มเราเคยเที่ยวด้วยกัน กินด้วยกันนับครั้งไม่ถ้วน เราต่างมาห่างการร่วมกันเมื่อต่างมีอายุ เข้าวัยชราแล้ว แต่ความรักและความนับถือระหว่างเรายังมีอยู่เช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ข้าพเจ้า จำได้ว่าได้พบคุณครอง ฯ ครั้งสุดท้าย เมื่อข้าพเจ้าป่วยได้ไปพักฟื้นอยู่ที่บ้านกระท่อมชายทะเล อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี คุณครอง ฯ ได้กรุณาไปเยี่ยมข้าพเจ้าที่บ้านที่พักอยู่นั้น ซึ่งเป็นเวลา นาน 2 ปีเศษมาแล้ว ข้าพเจ้าเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ที่คุณครอง ฯ ป่วยคราวนี้ ข้าพเจ้าไม่ได้ทราบ ข่าวคราวและไม่ได้มีโอกาสได้เยี่ยมไข้ของคุณครอง ฯ เลย

ในระยะ 40 ปีเศษ ที่ข้าพเจ้าได้รู้จักและคุ้นเคยกับคุณครอง ฯ มา ข้าพเจ้าเห็นว่า คุณครอง ฯ เป็นผู้มีใจกว้างขวางโอบอ้อมอารี ปราศจากอุบายหรือผู้ที่ก้าวร้าวเสมอ ข้าพเจ้าไม่เคย ได้ยินคุณครอง ฯ กล่าวคำอาฆาตมาดร้ายใครเลย จริงอยู่ในบางครั้งคุณครอง ฯ เป็นคนอย่างที่ เรียกกันว่า " ปากร้ายใจดี " แต่เฉพาะเพื่อน ๆ แล้ว คุณครอง ฯ เป็นมิตรแท้เทียว เพราะ เมื่อเพื่อนได้ทุกข์ คุณครอง ฯ ก็ทุกข์ด้วย เมื่อเพื่อนได้สุข คุณครอง ฯ ก็ดีใจด้วย

การจากไปของคุณครอง คันติเวชกุล อย่างไม่มีวันกลับนี้ ย่อมนำความเศร้าสลด ให้แก่ครอบครัว ญาติและมิตรทั่วกัน แต่เมื่อได้ระลึกว่ามนุษย์เราย่อมอยู่ใต้กฎแห่งกรรม " เกิด แก่ เจ็บ ตาย " ด้วยกันทุกคน ความตายจึงเป็นเรื่องธรรมดา ๆ ของคนทุกคน ไม่มีใครที่สามารถ จะหลีกพ้นไปได้

ในที่สุดข้าพเจ้าขอสวดวิงวอน ขอให้คุณงามความดีและผลบุญกุศลที่คุณครอง คันติเวชกุล ได้ทำไว้ได้โปรดดลบันดาลให้วิญญาณของ คุณครอง คันติเวชกุล ได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพนั้นเถิด

หลวงบรรณกรโกวิท

(หลวงบรรณกรโกวิท)

160 ซอยช่องแสงตะวัน ถนนลาดพร้าว 7 พฤศจิกายน 2515

พระนคร

ชีวิตและงานของ

นายครอง ตันติเวชกุล

นายครอง ตันติเวชกุล มีนิวาสสถานเดิมอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ใกล้ศาลเจ้าโจ๊ซือกง ตำบล ตลาดน้อย

บิดานายครองมีนามว่า นายฮองยู เป็นพ่อค้าคหบดีมีชื่อเสียงมากในสมัยนั้น

นายฮองยู มีน้องชายคนหนึ่งชื่อ นายฮองสี้ ท่านผู้นี้กว้างขวางในวงสังคมมาก นักธุรกิจรุ่นเก่าต้องรู้จักท่านแทบทุกคน นายฮองสี้ เป็นผู้ริเริ่มรวมทุนตั้งโรงฉายภาพยนตร์ขึ้นที่ตำบลสามแยก ชื่อโรงภาพยนตร์พัฒนากร และโรงภาพยนตร์อื่น ๆ อีกหลายโรงในกรุงเทพฯ และเป็นผู้หนึ่งที่เริ่มก่อตั้งสโมสรสยามจีนางกูรขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ นายฮองสี้ มีศักดิ์เป็นอาของนายครอง ตันติเวชกุล

ข้าพเจ้ารู้จักคุ้นเคยกับนายครองตั้งแต่ข้าพเจ้ายังเยาว์วัย นายครองเกิดปีมะเส็ง มีอายุแก่กว่าข้าพเจ้า ๔ ปี ข้าพเจ้าจึงเรียกท่านเป็น "เฮีย" แต่พอเติบโตรุ่นหนุ่มขึ้นเราก็สนิทสนมกันมากขึ้น เพราะเป็นสมาชิกสโมสรเดียวกันและเป็นกรรมการร่วมคณะกันเป็นเวลาหลายปี

สโมสรที่กล่าวนี้มีนามว่า สโมสรสามัคคีจีนสยาม นายครองกับเพื่อนประมาณ ๒๐ คนเป็นผู้ริเริ่มแล้วชวนข้าพเจ้าร่วมด้วย สโมสรนี้เริ่มแรกตั้งอยู่ที่ถนนเจริญกรุง ใกล้ตรอกเชียงกง เปิดเป็นปฐมฤกษ์เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๘ มีสมาชิกประมาณ ๕๐ คน พวกเราได้เลือก นายเหลงสุบ เลาหะพันธ์ เป็นนายก นายเหียนเชี้ยง (เหียนลดิตย์) กรรณสูต เป็นเลขานุการกิตติมศักดิ์ นายปรีชา (เองเหี่ยน) ไหเศรษฐ เป็นเหรัญญิก นายครอง ตันติเวชกุล เป็นกรรมการชุดแรกด้วยผู้หนึ่ง และต่อมาก็ได้รับเลือกเป็นกรรมการติดต่อกันมาอีกหลายปี

สโมสรคณะหนุ่มนี้ได้เจริญขึ้นเป็นลำดับ ภายในเวลา ๓ ปี ก็มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเกือบ ๒๐๐ คน ต่อมาอีก ๓ – ๔ ปี ได้มีเพื่อนฝูงหลายคนไปสมัครเป็นสมาชิกสโมสรสยามจีนางกูรซึ่งเป็นสโมสรผู้ใหญ่ นายครอง และ ข้าพเจ้าได้ถูกชวนไปด้วย สมาชิกเก่าของสโมสรจีนางกูรก็ไม่ใช่ใครที่ไหนส่วนมากเป็นญาติมิตรผู้ใหญ่ของเราทั้งนั้น ท่านเหล่านั้นก็ต้อนรับพวกเราเป็นอย่างดี ถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๑ นายเหียน-เชี้ยง (เหียนลดิตย์) กรรณสูต ได้รับเลือกเป็นนายกของสโมสรนี้ และนายครอง ตันติเวชกุล เป็นเลขานุการกิตติมศักดิ์

การที่สมาชิกสำคัญ ๆ หลายคนไปเป็นสมาชิกสองสโมสรนี้เอง จึงเป็นต้นเหตุให้มีผู้ดำริให้สโมสรทั้งสองที่กล่าวข้างต้นรวมเป็นสโมสรเดียวกัน เมื่อข่าวแพร่ออกไปก็มีผู้เสนอให้ชวนกรุงเทพนันทาสมาคมมารวมด้วย เพราะสโมสรทั้งสามสโมสร มีข้อบังคับและวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน ความคิดนี้คณะกรรมการทั้งสามสโมสรได้ลงมติเห็นชอบด้วยเป็นเอกฉันท์ การรวมกันจึงเป็นผลสำเร็จโดยสมบูรณ์

คณะกรรมการได้ตกลงให้เปลี่ยนนามสโมสรใหม่เป็นสโมสรสหมิตร และย้ายไปรวมกัน ณ ตลาดที่สร้างใหม่ ตำบลมหาพฤฒาราม ได้ประกอบพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๐ โดยกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เสด็จทรงเปิดป้ายนามสโมสรเป็นการมงคล นายเล็ก เคียงศิริ ได้รับเลือกเป็นนายกสโมสรสหมิตรคนแรกของยุคใหม่ ผู้ที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญทำให้สโมสรทั้งสามรวมกันได้ก็คือ นายครอง ตันติเวชกุล นายศิริบูล ภาคสุวรรณ กับ นายเล็ก เคียงศิริ

นายครอง ตันติเวชกุล เป็นผู้มีอัธยาศัยเรียบร้อย ซื่อตรง และมีใจเอื้ออารีต่อเพื่อนฝูง ข้าพเจ้าไม่เคยได้ยินท่านพูดจาก้าวร้าวต่อผู้ใดเลย

นายครอง ได้ทำงานในตำแหน่งคอมปราโดร์ของบริษัทหลุยส์ เลียวโนเวนส์ เป็นเวลาหลายปี (คำว่า คอมปราโดร์ เป็นภาษาโปรตุเกส แปลว่าผู้จัดการซื้อและขาย) ตำแหน่งนี้เป็นหน้าที่สำคัญที่สุดของบริษัทและมีรายได้สูง นายครอง เป็นผู้กว้างขวางในวงการค้าจึงทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดี

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองได้ลุกลามมาถึงภาคบูรพทิศ บริษัทหลุยส์ เลียวโนเวนส์ต้องหยุดทำการค้า นายครองได้งานใหม่ตำแหน่งคอมปราโดร์เหมือนกัน ในบริษัทมิตซูบิชิซึ่งเป็นบริษัทญี่ปุ่นใหญ่ที่สุดบริษัทหนึ่ง นายครองได้ทำประโยชน์ให้แก่บริษัทนี้เป็นเอนกปริยายเป็นเวลากว่า ๑๐ ปี เมื่อนายครองลาออกจากบริษัทเพราะต้องการพักผ่อนเนื่องด้วยความชราภาพ บริษัทมิตซูบิชิได้แต่งตั้งบุตรชายคนโตของนายครอง คือ นายอร่าม ตันติเวชกุล ให้เป็นคอมปราโดร์แทน นายอร่ามก็ปฏิบัติหน้าที่เคยอย่างมีประสิทธิภาพเรียบร้อยเหมือนบิดา

นายครองยังมีบุตรชายอีกคนหนึ่งที่ทำชื่อเสียงให้แก่วงศ์สกุล คือ นายอารีย์ ตันติเวชกุล ท่านผู้นี้ได้รับเลือกเป็นผู้แทนจังหวัดนครราชสีมา และได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสหกรณ์ ในรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร สมัยแรก

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ นายครองมีอายุครบ ๗๒ ปีบริบูรณ์ นายครองได้มาหาข้าพเจ้าที่บ้านเพื่อหารือในเรื่องการทำบุญวันเกิดครบ ๖ รอบนี้ นายครองบอกข้าพเจ้าว่าบรรดาลูก ๆ จะทำบุญฉลองวันเกิดเป็นงานใหญ่เชิญแขกและบรรดาญาติมิตรรับประทานอาหารที่ศาลาไดเรียขนม นายครองอยากจะขอให้ข้าพเจ้าเป็นผู้แสดงสุนทรพจน์ในงานนั้น ข้าพเจ้าตอบไปว่าข้าพเจ้าอ่อนอาวุโสกว่าไม่เป็นการเหมาะสมดอก นายครองก็ถามว่า "ถ้าเห็นว่าใครเหมาะสมเล่า" ข้าพเจ้าตอบว่า "ผู้ที่สมควรที่สุดก็คือ ท่านเจ้าคุณสรากรพิพัฒน์ เพราะท่านผู้นี้เกิดในย่านตลาดน้อยเหมือนกัน และคุ้นเคยกับสกุลตันติเวชกุลเป็นอย่างดี" นายครองก็เห็นชอบด้วยและมอบให้ข้าพเจ้าเป็นธุระไปกราบเรียนขอให้ท่านเป็นผู้พูดในวันงาน ส่วนบัตรเชิญนั้นนายครองจะนำไปให้เอง

งานวันฉลองวันเกิดของนายครอง ตันติเวชกุล ได้สำเร็จไปด้วยความเรียบร้อยอย่างสมเกียรติทุกประการ มีญาติมิตรมาอวยพรและรับประทานอาหารเกือบ ๑,๐๐๐ คน นอกจากท่านเจ้าคุณสรากรพิพัฒน์ได้กล่าวสุนทรพจน์อวยพรแล้ว ก็มีผู้จัดการบริษัทมิตซูบิชิได้กล่าวสดุดีนายครอง ตันติ-เวชกุล ด้วย

นายครอง ตันติเวชกุล ได้บำเพ็ญกรณียกิจเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมหลายอย่างหลาย-ประการ การจากไปของท่านจึงเป็นที่น่าเสียดายและอาลัยรักของมวลญาติมิตรทั่วไป ในวาระสุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้วิญญาณเอื้อมครองที่รักจงประสบสุขคติวิสัยในสัมปรายภพเทอญ

เอก วีสกุล

(เอก วีสกุล)

คุณครอง คันติเวชกุล

คุณครองเปนเพื่อนกับข้าพเจ้ามาตั้งแต่อายุยังน้อย บ้านเราอยู่ใกล้กันเพียงแม่น้ำเจ้าพระยาขั้นเท่านั้น บ้านเดิมของข้าพเจ้าอยู่ปากคลองวัดทองนพคุณ ริมแม่น้ำเจ้าพระยา บ้านคุณครองอยู่หน้าศาลเจ้าโจซือกงตลาดน้อย พระนคร ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เราเรียนหนังสือที่โรงเรียนมหาพฤฒาราม(วัดตะเคียน)ด้วยกัน คุณครองมีพี่ชายสองคน คนพี่ใหญ่ชื่อ คุณชุ่ยเต็ง คนรองชื่อ คุณชุ่ยเทียม คุณชุ่ยเทียมเคยเปนผู้จัดการโรงภาพยนต์พัฒนากร หลังจากนายของอ้วนผู้จัดการคนเดิมถึงแก่กรรม พี่ชายทั้งสองของคุณครองคุ้นเคยกับข้าพเจ้าดี

คุณครอง มีนิสสัยสนุกสนาน ชอบคบเพื่อนและรักเพื่อน ตอนหลังนี้ไม่ได้พบกันนาน อยู่ๆก็มาได้ข่าวว่าถึงแก่กรรมเสียแล้ว ทำให้ข้าพเจ้าเสียใจอย่างยิ่ง เพราะเพื่อนเก่าที่เปนคนเสมอต้นเสมอปลายเช่น คุณครอง นี้ หายากเต็มที ขอให้วิญญาน คุณครอง จงไปสู่สุคติเทอญ

เล็ก เคียงศิริ

แหวนทองเกลี้ยงวงนั้น

สมัยเมื่อสงครามเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสเริ่มขึ้นใหม่ๆ ทางราชการได้มีการเชิญชวนให้ประชาชนสละสิ่งของ เพื่อประมูล นำเงินสมทบทุนในการช่วยเป็นกำลังใจให้แก่ทหารแนวหน้า ข้าพเจ้าบริจาคแหวนทองเกลี้ยงที่เคยสวมนิ้วนางมือซ้ายหนึ่งวงแก่ราชการครั้งนั้นด้วย ซึ่งปรากฎต่อมาว่าผู้ประมูลให้ราคาสูงสุดในขณะนั้น(ดูเหมือนจำนวนสามสิบบาท)คือ คุณครอง คันติเวชกุล นามนี้ข้าพเจ้าจำได้ไม่เคยลืม ทั้งๆที่ไม่เคยรู้จักท่านเลย ไม่เคยเห็น ไม่เคยพบ แม้แต่รูปร่างของท่าน แต่มีโอกาศได้รู้จักบุคคลในนามสกุลนี้อีกรายหนึ่ง สมัยหนังสือพิมพ์เดลิเมล์วันจันทร์กำลังเฟื่องหลังสงคราม เธอผู้นั้นก็คือ คุณ(ไก่) กายสิทธิ์ คันติเวชกุล ข้าพเจ้าเคยเลียบเคียงถามถึงคุณครอง จากคุณไก่ ซึ่งก็ได้ทราบว่าเกี่ยวข้องเป็นญาติผู้ใหญ่ของคุณไก่

และจะด้วยกุศลผลบุญหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ เมื่อสิบสองกว่าปีที่ผ่านมา กงเกวียนชีวิตได้หมุนพัดให้ข้าพเจ้าได้เข้ามาเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับบุคคลที่ใช้นามสกุล คันติเวชกุลอีกหลายท่าน ทั้งที่อาวุโสและอ่อนวัย และได้พบปะตัวจริงของท่านผู้ประมูลแหวนทองเกลี้ยงวงนั้นของข้าพเจ้า เคยสนทนาปราศัยจนรู้สึกว่าท่านมีเมตตาต่อข้าพเจ้า และจนแล้วจนรอดข้าพเจ้าก็ลืมมิได้ถามท่านว่า จำแหวนทองเกลี้ยงราคาน้อยวงนั้นได้ไหม ท่านก็ไม่ได้ปริปากพูดเช่นกัน เรื่องสุดท้ายที่เราสนทนากันก็คือ ท่านบอกว่าน่าเสียดายที่บทประพันธ์ของข้าพเจ้านั้น เมื่อนำไปแสดงทางโทรทัศน์แล้ว มักจะแทรกตลกมากเกินไป ข้าพเจ้าจึงทราบว่า ท่านสนใจในงานของข้าพเจ้าอยู่เสมอมา

ความชอบพอสนิทสนมเป็นกันเองอย่างไมตรีจิตมิใช่ว่าจะเกิดจากคุณครองโดยฉะเพาะก็หาไม่ หากพันธ์ผูกตลอดมาอย่างสม่ำเสมอกับบุตรธิดาและหลาน ๆ ของท่านด้วย แม้ว่าท่านจะไม่อยู่หรือไม่มีคุณครองแล้วก็ตาม ข้าพเจ้าก็เชื่อว่า น้ำใจไมตรีของเราจะคงยั่งยืนตลอดไป ซึ่งท่านคงจะปลาบปลื้มถ้าทราบโดยญาณวิถีใด ๆ

ก. สุรางคนางค์.

คำไว้อาลัย

คุณครอง ตันติเวชกุล

....

คุณเลออง ทูลสวัสดิ์ แจ้งแก่ข้าพเจ้าว่า จะทำการฌาปนกิจศพคุณครอง ตันติเวชกุล ต่อคาในเร็ววันนี้ จึงใคร่ขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัยสักเล็กน้อย เพื่อลงในหนังสือที่จะพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติและยินดีปฏิบัติตามคำขอร้องนี้ เพราะข้าพเจ้ารู้จักคุณครองมาเป็นเวลาเกือบ 60 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2454 เมื่อแรกมาเรียนแพทย์ในโรงเรียนราชแพทยาลัยวังหลัง ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนกินนอนอยู่ในโรงเรียน แต่เวลาวันหยุดได้มาอาศัยพักอยู่บ้านนายตันขุนเอ็ง และ คุณน้าสร้อย ตันตางกูร ซึ่งเป็นญาติ อยู่หลังศาลเจ้าโจวซือกง ตลาดน้อย ใกล้กับบ้านของคุณครองซึ่งอยู่ทางหน้าศาลเจ้า ติดกับโรงสูบน้ำ บ้านที่คุณครองอยู่เรียกกันว่า "บ้านเอ็งฮอกตอง" เป็นบ้านครั้งบรรพบุรุษ เป็นบ้านใหญ่มีพี่น้องของท่านบิดาคุณครองอยู่รวมกันหลายครอบครัว และมีคนสำคัญอยู่ท่านหนึ่งเป็นอาว์ของคุณครอง ชื่อนายตันฮองอี้ ทำงานเป็นสมุห์บัญชีใหญ่ของบริษัทบอร์เนียว จำกัด ท่านผู้นี้มีชื่อเสียงมาก เป็นที่เคารพนับถือของคนทั่ว ๆ ไปแม้ชาวต่างประเทศ (เขาว่า ดร. ซุนยัดเซ็น ก็รู้จักกันดี) ท่านเป็นผู้เริ่มก่อตั้งสโมสร "สยามจีนางกูร" หรือ สโมสรสหมิตร ในปัจจุบัน บิดาของคุณครองมีโรงย้อมคราม อยู่หลังศาลเจ้าติดกับบ้านที่ข้าพเจ้าอาศัยอยู่ ซึ่งต่อมาเลิกกิจการย้อมคราม และ เมื่อบิดาของคุณครองวายชนม์แล้ว สถานที่นี้ตกเป็นของคุณครอง คุณครองได้เปลี่ยนแปลงเป็นบ้านอยู่มานานเหมือนกัน ก่อนที่จะย้ายไปอยู่ที่ถนนเย็นอากาศ ซอย 3 ทุ่งมหาเมฆ แม้ข้าพเจ้าจะไม่ได้อยู่ใกล้ชิดกับคุณครอง เพราะอยู่เสียที่โรงเรียน แต่ญาติ ๆ ซึ่งมาจากจันทบุรี อาศัยเรียนหนังสืออยู่ที่บ้านนายขุนเอ็งหลายคน รู้จักชอบอัธยาศัยคุณครองทุกคน เช่น พันตำรวจโท หลวงสุพลประสิทธิ์ นายกำจาย ศรีสุกรี นายโชติ เวชชาชีวะ (น้องชายข้าพเจ้า) นายศิริบูล ภาคสุวรรณ เป็นต้น เพราะคุณครองเป็นผู้ร่าเริงอยู่เสมอ ใจคอกว้างขวาง อารีอารีต่อเพื่อนบ้าน เป็นคนเปิดเผย พูดตรงไปตรงมา เมื่อคุณครองไปปลูกบ้านอยู่ที่ทุ่งมหาเมฆนั้น ชั้นแรกยังไม่ได้ไปอยู่เป็นประจำ ใช้เป็นที่พักผ่อนหรือสถานตากอากาศมากกว่า สมัยนั้นถนนก็ยังไม่ใคร่ดี การไปมายังไม่สะดวก และรู้สึกว่าอยู่ห่างไกลกับชุมนุมชนมาก บ้านของคุณครองอยู่ปลายสุดของถนนเย็นอากาศ 3 ต่อไปเป็นทุ่งนากว้าง เป็นที่มีอากาศดี คุณครองอนุญาตให้พวกเราคณะหนึ่ง ซึ่งเป็นคณะรับประทานอาหารกลางวันรวมกันที่กระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีข้าราชการตำรวจ สาธารณสุข สรรพากรชั้นผู้ใหญ่หลายคน ให้ไปเที่ยวและพักผ่อนที่บ้านหลังนี้ได้ ทั้งนี้ เข้าใจว่าเป็นคำแนะนำของ พลตำรวจตรี โมรา ศุละลัมพะ ซึ่งขณะนั้นเป็นเลขานุการกรมตำรวจ ซึ่งร่วมอยู่ในคณะอาหารกลางวันที่กระทรวงมหาดไทยด้วย เพราะคุณโมรา อยู่ในถนนเย็นอากาศซอย 3 นี้ ถัดจากบ้านคุณโมราก็เป็นบ้านของคุณพระพิจารณ์พลกิจ ปลูกไว้สำหรับไปพักผ่อนเหมือนกัน แล้วจึงถึงบ้านคุณครอง ตันติเวชกุล ซึ่งอยู่สุดถนน คณะอาหารกลางวันได้เคยสั่งอาหารค่ำจากภัตตาคาร ไปเลี้ยงกันที่บ้านคุณครองหลายครั้ง ผู้ที่ไปร่วมด้วยเท่าที่จำได้มี คุณพระรามอินทรา นายแพทย์ชู ศีตะจิต หลวงพิบูลราชากร ขุนวิจารณ์บรรณกิจ ท่านแจ็ก (หม่อมเจ้านิพัทธ พันธุทิศ ดิศกุล) และข้าพเจ้า เป็นต้น บางครั้งคุณโมราก็ไปร่วมด้วย คุณครองได้ให้การรับรองด้วยความยินดีและเต็มใจ พวกเรารู้สึกขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อของคุณครองเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ เป็นเวลาล่วงเลยมาหลายสิบปีและผู้ที่ไปร่วมรื่นเริงสนุกสนานกันต่างก็ได้ล้มหายตายจากไปหลายคน ที่เหลืออยู่ก็ล้วนแต่แก่เฒ่าทั้งนั้น ที่นำมากล่าวในที่นี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มีจิตใจกว้างขวาง ความโอบอ้อมอารีของคุณครอง ตันติเวชกุล เป็นสำคัญ

คุณครอง เป็นผู้มีอัธยาศัยเสมอต้นเสมอปลาย สำหรับข้าพเจ้าพบกันที่ไหนเป็นต้องแสดงความไมตรีจิตสนิทสนมต่อกัน ถือเสมือนเป็นพี่ชาย เพราะคุณครองมีอายุแก่กว่าข้าพเจ้า 3 ปี ข้าพเจ้าไม่ได้ทราบข่าวการเจ็บป่วยของท่านเลย มาทราบต่อเมื่อถึงแก่กรรมไปแล้วหลายวัน และมีโอกาสได้ไปแสดงความเคารพในวันบรรจุศพ รู้สึกเศร้าสลดเสียใจเป็นอันมาก ที่ได้สูญเสียคนดีที่ข้าพเจ้าเคารพรักไปท่านหนึ่ง ขออำนาจแห่งบุญกุศลทั้งหลายที่ข้าพเจ้าพยายามทำเพื่อสร้างสมไว้ จงเป็นผลใจจัดส่วนหนึ่งช่วยส่งเสริมให้คุณครอง ตันติเวชกุล ประสบสุขในสัมปรายภพ เทอญ.

พระบำราศนราดูร

43 ซีพีเอ็ม 1 สีลม พระนคร

30 พฤศจิกายน 2513

Condolence

The news of the sudden death of Nai Trong was a great shock to us all. It came to us just when we had started to collect contribution from his friends in the Mitsubishi Group in order to make him a present in token of inquiry after his illness.

I distinctly remember him as a true Mitsubishi man who loved Mitsubishi and devoted himself to Mitsubishi with the supreme pride all the time.

It was indeed a great help to us that he joined the Bangkok Office of Mitsubishi Shoji, when it was opened in November 1935 and he spared no efforts in settling many difficult problems associated with the opening of the office. He was a great leader among the new young Thai members in the office and kindly undertook the task of guiding them to become Mitsubishi men, not only while he was in the office but even after his retirement.

At the time of his death, I was in Tokyo and unable to express my words of condolence personally in Bangkok, but I was pleased to learn that the religious ceremony for the late Nai Trong was most solemnly and warmly performed through the good offices of the Mitsubishi members and his friends in Bangkok and my words of sympathy were duly conveyed to the surviving family.

When the relation between Thailand and Mitsubishi is becoming more and more closer, it is pleasant to see Nai Aram, his son, now working in the Mitsubishi Bangkok Office, following out courageously the high principles on life laid down by his beloved father.

I now join my hands and pray for the repose of the late Nai Tong from the bottom of my heart.

Y. NITTA

กรรมการสโมสรสามัคคีจีนสยาม พ.ศ. ๒๔๖๐

เนยตรอง ตันติเวชกุล คนยืนใส่เสื้อดำขวามือในภาพ

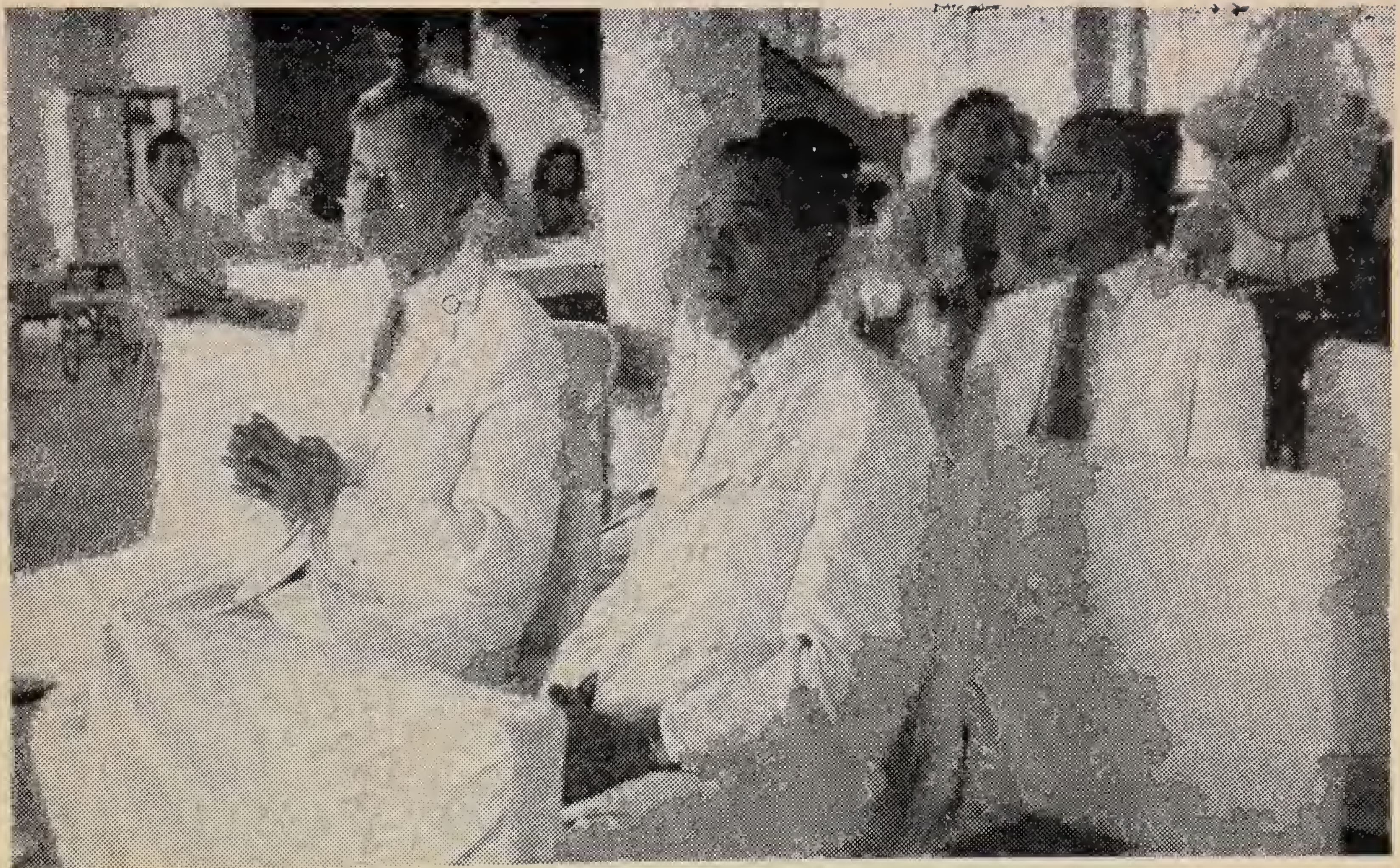

กรรมการสโมสรสยามจีนทกุร พ.ศ. ๒๔๗๑

แถวยืน : จากซ้ายไปขวา : พระสารศาสตร์วิพิจฉัย นายหลุย คีรีวัตร นายเอก วีสกุล นายซองแป๊ะ ลี้บุญเรือง

นายเม้ง ตันสุจจา นายเทียม อิงควัต นายยุอี่ ค้อคงคา

แถวนั่ง : จากซ้ายไปขวา : นายตรอง ตันติเวชกุล นายเทียนเซี้ยง (เทียนสถิตย์) กรรณสูต นายคุเตี้ยนเอี๋ยน

"ป๋า" กับ พระบำราบนราดูร

อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

"ป๋า" กับ จอมพลเรือ หลวงยุทธศาสตร์โกศล

เมื่อ ๑ พฤษภาคม ๒๕๐๘

สกุล
"ตันติเวชกุล"

ความเป็นมาของ "สกุล ตันติเวชกุล" เท่าที่สืบทราบได้นั้น เริ่มตั้งแต่พุทธศักราช ๒๓๒๕ ตรงกับรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ แห่งราชจักรีวงศ์ หรือ ประมาณ ๑๘๘ ปีล่วงมาแล้ว

ขณะนั้น ประเทศญวน หรือ กรุงเวียตนาม กำลังระส่ำระสาย เนื่องจากพวก "ขบถไตเซิง" ได้ทำการล้มล้างราชวงศ์ญวน ยึดได้ เมืองเว้ ราชธานี และ เมืองอื่น ๆ ทำให้พระราชวงศ์ญวน เชื้อสาย "องเฮียวฮูเวี่ยง" และ ข้าราชบริพาร แตกฉานซ่านเซ็นหลบหนีภัยไปอาศัยยังที่ต่าง ๆ

"องเชียงสือ" หลานปู่ของ "องเฮียวฮูเวี่ยง" และ เป็นหลานอาว์ ของ "องเทิงกวาง" กษัตริย์ญวน ที่ถูกพวก "ขบถไตเซิง" ฆ่าตาย ได้พยายามกอบกู้บ้านเมือง แต่ไม่สามารถต้านทานกำลังของฝ่าย "ขบถไตเซิง" ได้ จึงตัดสินใจพาสมัครพรรคพวกและบริวารหนีมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แห่ง กรุงเทพ ฯ และได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกให้ที่พำนัก และให้เกียรติเสมอด้วย "นักองเอง" แห่งกัมพูชา ซึ่งได้มาอาศัยพระบรมโพธิสมภารอยู่ก่อนแล้ว ครั้งนั้นตรงกับ ปีขาล เดือน ๔ จุลศักราช ๑๑๔๔ พุทธศักราช ๒๓๒๕

ในบรรดาพวกผู้หลบหนีลี้ภัย พวก "ขบถไตเซิง" จากเมืองญวนมาอาศัยแผ่นดินไทยเป็นที่พำนักพักพิงนั้น มี "หญิงหม้าย" ชาวญวนคนหนึ่งร่วมเดินทางมาด้วย พร้อมกับ "ลูกน้อย" ที่เป็นหญิง

"หญิงหม้าย" ชาวญวนผู้นั้น กับ "ลูกหญิงน้อย" ได้อาศัยผืนแผ่นดิน และพระบรมโพธิสมภารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แห่ง กรุงสยาม อยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข และประกอบอาชีพค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อเลี้ยงตัวเอง และ ลูกหญิงน้อย

ต่อมาเมื่อ "องเชียงสือ" เห็นว่า ความหวังที่จะให้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงสยามช่วยเหลือกู้บ้านกู้เมืองคืนจากพวก "ขบถไตเซิง" คงจะยาก เนื่องจากกรุงสยาม กำลังถูกพม่ารุกราน ไม่สามารถเจียดกำลังช่วยได้ จึงได้หลบหนีไปพร้อมกับพรรคพวกร่วมใจ เพื่อไปหากำลังกู้เมืองญวนคืนจากพวก "ขบถไตเซิง" เอาข้างหน้า และ ครั้นเมื่อ "องเชียงสือ" สามารถกู้เมืองญวนจากเงื้อมมือของพวก "ขบถไตเซิง" ได้แล้ว พวกญวนที่ลี้ภัยมาบางส่วนก็กลับคืนไปยัง เมืองญวน แต่ "หญิงหม้าย" ชาวญวน กับ "ลูกหญิงน้อย" เห็นว่า ลำพังตนทั้งสองซึ่งเป็นหญิง ไม่สามารถที่จะไปรับใช้ชาติบ้านเมืองญวนได้ประกอบกับได้พำนักอาศัยแผ่นดินไทยอยู่ด้วยความผาสุก จึงไม่เดินทางกลับไปเมืองญวนอาศัยทำมาหากินบนผืนแผ่นดินไทยต่อไป

กาลเวลาล่วงไป "ลูกหญิงน้อย" ของ "หญิงหม้าย" ชาวญวน เติบใหญ่ขึ้นและ ได้แต่งงานเป็นฝั่งเป็นฝา มีลูกหลานสืบตระกูลหลายคนทั้งชายและหญิง และ บรรดาลูกหลานชายหญิงเหล่านี้เมื่อมีอายุสมควรก็ได้ทำการสมรสกับคนไทยบ้าง คนเชื้อสายจีนบ้างแต่ยังรวมอาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกันที่ตำบลตลาดน้อย อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนครใกล้ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ช่วยกันทำมาหากินตามถนัด

เชื้อสายของ "หญิงหม้าย" ชาวญวน และ "ลูกน้อย" หญิงที่อพยพมาจากเมืองญวน มาเริ่มลำดับชื่อบุคคลได้ในสมัย "นายต้นจูหงี และ นางกุนกิ๊ม ตันติเวชกุล" ซึ่งเป็นต้นสกุลของ "ตันติเวชกุล"

"นายต้นจูหงี และ นางกุนกิ๊ม ตันติเวชกุล" มีบุตรธิดาด้วยกันรวม ๕ คน คือ

๑. นายฮองยู ตันติเวชกุล

๒. นางสาวกิมหวล ตันติเวชกุล

๓. นางสาวกิมหอง ตันติเวชกุล

๔. นางสาวกิมเก๊ก หรือ แดง ตันติเวชกุล

๕. นายฮองฮี้ ตันติเวชกุล

* "นายฮองยู ตันติเวชกุล" ได้ทำการสมรสกับ "นางสาวส้มโอ หงอสุวรรณ (สุวรรณางกูร) ธิดาของ "นายเอี๊ยด และ นางสวน หงอสุวรรณ (สุวรรณางกูร) คหบดี

ตำบลวัดแค อำเภอนครไชยศรี (บ้านเขมร) จังหวัดนครปฐม ทางครอบครัวประกอบอาชีพในการจำหน่ายผ้าแพรเพลาะ และ ทำการย้อมผ้าแพรพรรณด้วยมะเกลือ

"นางสาวส้มโอ หงอสุวรรณ (สุวรรณางกูร)" เป็นกุลสตรีที่มีรูปร่างผิวพรรณงดงาม ในละแวกตำบลวัดแค ลุ่มแม่น้ำนครไชยศรี (แม่น้ำท่าจีน) มีพี่น้องรวมกันทั้งสิ้น ๔ คน แต่ได้ถึงแก่กรรมเสียแต่เมื่อเยาว์ ๒ คน คงเหลือน้องชายคนเล็กชื่อ "นายอั๋น หงอสุวรรณ (สุวรรณางกูร)" คนเดียว "นางสาวส้มโอ" และ "นายอั๋น" น้องชายจึงรักใคร่กลมเกลียวกันมาก และ เมื่อ "นางสาวส้มโอ" หงอสุวรรณ (สุวรรณางกูร) ทำการสมรส กับ "นายฮองยู ตันติเวชกุล" แล้ว ก็ได้ย้ายมาพำนักอยู่กับสามี ณ บ้านตลาดน้อย อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร อันเป็นบ้านดั้งเดิมของสกุลของสามี (สกุลตันติเวชกุล) ด้วยความรักและห่วงใยน้องชาย "นางส้มโอ ตันติเวชกุล" จึงได้ชักชวนให้ "นายอั๋น หงอสุวรรณ (สุวรรณางกูร)" น้องชาย ให้เข้ามาพำนักอยู่ด้วยกันที่กรุงเทพ ฯ ด้วยความรักพี่สาว "นายอั๋น หงอสุวรรณ (สุวรรณางกูร)" จึงได้มาตั้งหลักแหล่งในจังหวัดพระนคร โดยซื้อที่ดินปลูกบ้านพักอยู่ใกล้ ๆ กับบ้านพี่สาวที่ตำบลตลาดน้อย อำเภอสัมพันธวงศ์ และ โดยเหตุนี้ ครอบครัวของ "นายอั๋น หงอสุวรรณ (สุวรรณางกูร)" นอกจากจะเกี่ยวดองกับ "สกุลตันติเวชกุล" แล้ว ความใกล้ชิดจึงได้เพิ่มพูนให้สองสกุลนี้รักใคร่สนิทสนมกันมากเป็นพิเศษ

สกุล "หงอสุวรณ" นี้ต่อมาได้แยกออกเป็นหลายสกุล คือ.– "หงอสุวรรณ"
"สุวรรณางกูร"
"สิงหโกวินท์"
"กาศยปนันทร์"

นายฮองยู และ นางส้มโอ ตันติเวชกุล มีบุตรธิดาด้วยกันรวม ๔ คนคือ

นางต่วน กรรณสูต (ภรรยานายเทียนสถิตย์ กรรณสูต ถึงแก่กรรมแล้ว)

นาย เต่ง ตันติเวชกุล (ถึงแก่กรรมแล้ว)

นายเทียม ตันติเวชกุล (ถึงแก่กรรมแล้ว)

นายตรอง ตันติเวชกุล (ถึงแก่กรรมและได้ทำการฌาปนกิจในวันนี้)

นางส้มโอ ตันติเวชกุล ภายหลังที่ได้คลอดบุตรชายคนเล็ก (นายตรอง ตันติเวชกุล) แล้วก็ได้กลับไปเยี่ยมดูแลบ้านเดิม ที่ ตำบลวัดแค อำเภอนครไชยศรี (บ้านเขมร) จังหวัดนครปฐม และ ต่อมามินานก็ได้ถึงแก่กรรม ยังความเศร้าโศรกเสียใจให้แก่ "นายฮองยู ตันติเวชกุล" ผู้สามีเป็นอย่างยิ่งและ ด้วยความรักความอาลัยในภรรยา นับตั้งแต่ "นางส้มโอ ตันติเวชกุล" ผู้ภรรยาถึงแก่กรรมแล้ว "นายฮองยู ตันติเวชกุล" ก็ตั้งปณิธานไม่ยอมรับประทาน "ส้มโอ" ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ภายหลังที่ "นางส้มโอ ตันติเวชกุล" ภรรยาได้ถึงแก่กรรมไปแล้วเป็นเวลานาน "นายฮองยู ตันติเวชกุล" จึงได้มีภรรยาใหม่ และ เกิดบุตรธิดา กับภรรยาใหม่ อีกหลายคน คือ.—

๑. นางจำเนียร ปุณฑริกาภา

๒. นางทองพูน เบียมมงคล (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๓. นางสำลี ตันติเวชกุล

๔. นายสุกรี ตันติเวชกุล

๕. นางสาวมณฑา ตันติเวชกุล

๖. นางพยงค์ ณ บางช้าง

* "นางสาวกิมหวล ตันติเวกุล" ได้ทำการสมรสกับ "นายอิ๊วฮอก โหอนุสนธิ์" มีบุตรธิดาด้วยกันรวม ๓ คน แต่ได้ถึงแก่กรรมเมื่อยังเยาว์ ๑ คน คงเหลือ ๒ คน เป็นชายทั้งคู่ คือ —

๑. นายเอ็งเจียด โหอนุสนธิ์ (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๒. นายปรีชา วิวัฒนเศรษฐ์ (โหอนุสนธิ์)

* "นางสาวกิมหอง ตันติเวชกุล" ได้ทำการสมรสกับ "นายเต็งเสี่ยน แซ่อึ้ง" มีบุตรชายด้วยกันคนหนึ่งคือ.— นายชินกุ้น ตันติเวชกุล (ถึงแก่กรรมแล้ว)

* "นางสาวกิมเก็ก หรือ แดง ตันติเวชกุล" ได้ทำการสมรสกับ "นายคงอั้น แซ่อึ้ง" มีบุตรด้วยกัน ๒ คนคือ.—

๑. นายง่วนป๋วย ตันติเวชกุล (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๒. นายง่วนต๋อง ตันติเวชกุล (ถึงแก่กรรมแล้ว)

* "นายฮองฮี้ ตันติเวชกุล" บุตรชายคนเล็กของ "นายตันจูหงี และ นางกุนกิ๋ม ตันติเวชกุล" เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาทันสมัยที่สุดในขณะนั้น คือ ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนอัสสัมชัญ สมัยที่ "บาดหลวงโกลอมเบ" เป็นผู้ประศาสน์การ อาคารเรียนตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา โรงเรียนอัสสัมชัญปัจจุบันยังมิได้สร้างขึ้น เมื่อ "นายฮองฮี้ ตันติเวชกุล" สำเร็จการศึกษาและได้มีงานทำเรียบร้อยแล้ว จึงได้ทำการสมรสกับ "นางสาวข้วน คงเกิดสิน" ธิดาของ "นายแจ่ม และ นางติ่ง คงเกิดสิน" มีเคหะสถานอยู่ที่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และ มีบุตรธิดาด้วยกันรวม ๘ คน คือ .–

๑. นายสุจินต์ ตันติเวชกุล

๒. นางชิม แก้วเจริญ (ภรรยานายวิชิต แก้วเจริญ)

๓. นายนิรันดร์ ตันติเวชกุล (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๔. นางปิ่น พิศลยบุตร (ภรรยานายรงค์ พิศลยบุตร ซึ่งถึงแก่กรรมเมื่อ ๖ พ.ย. ๑๓)

๕. นายซุ่ยหลิม ตันติเวชกุล (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๖. นางโสภา สีมานนทปริญญา (ภรรยานายเฉลิม สีมานนทปริญญา)

๗. นายนิพนธ์ ตันติเวชกุล

๘. นางสุดถวิล มีศรีกุล (ภรรยานายไพโรจน์ มีศรีกุล)

บรรดา บุตรชายหญิง ของ "นายฮองยู ตันติเวชกุล" และ นายฮองฮี้ ตันติเวชกุล" รวมทั้งสิ้น ๑๗ คน ซึ่งอยู่ในฐาน "โหลน" ของ "หญิงหม้าย" ชาวญวนที่พยพมาจาก เมืองญวน หรือ อยู่ในฐานะ "เหลน" ของ "ลูกหญิงหม้าย" ชาวญวน ได้มีบุตรและธิดา สืบต่อกันมาอีกดังนี้.–

นางต่วน กรรณเสูต มีบุตรธิดา คือ ๑. นางจำรุ บุนนาค (ภรรยา ร.อ. สาคร บุนนาค ร.น.)

๒. นายประดิษฐ์ กรรณสูต

๓. นายกนก กรรณสูต

นายเต่ง ตันติเวชกุล มีบุตร คือ

๑. นายเกรง ตันติเวชกุล

๒. นายเสกสรร ตันติเวชกุล

๓. ร.ต.อ. เตรียม ตันติเวชกุล

๔. ร.อ. กาญจน์ ตันติเวชกุล ร.น.

นายเทียม ตันติเวชกุล มีบุตรธิดา คือ

๑. นายเจ็งฮุ่ย ตันติเวชกุล (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๒. นายเจ็งบุ๋น ตันติเวชกุล (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๓. เด็กหญิงเพิ่มศรี ตันติเวชกุล (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๔. เด็กหญิงสมศรี ตันติเวชกุล (ถึงแก่กรรมแล้ว

๕. นายกายสิทธิ์ ตันติเวชกุล

๖. เด็กหญิง (ยังไม่มีชื่อ) ตันติเวชกุล (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๗. นางผ่องโสภา สิงหเสนีย์ (ภรรยานายรุจิตร สิงหเสนีย์)

๘. นางลาวัลย์ บุนนาค (ภรรยานายล่องละลิ่ว บุนนาค)

๙. นางสาวอำนวยพร ตันติเวชกุล

๑๐. นางสาวดัชนี ตันติเวชกุล

๑๑. นายนิยม ตันติเวชกุล

๑๒. นายอุดมศักดิ์ ตันติเวชกุล

นายตรอง ตันติเวชกุล มีบุตรธิดา คือ ๑. นายอร่าม ตันติเวชกุล
๒. นายอารีย์ ตันติเวชกุล
๓. นางอรุณ พูลสวัสดิ์ (ภรรยานายลออง พูลสวัสดิ์)
๔. นางอรัญญา ตัณฑเศรษฐี (ภรรยานายสฤษดิ์ ตัณฑเศรษฐี)
๕. นางอนันตสุข เคียงศิริ (ภรรยานายเฉลย เคียงศิริ)
๖. นายอดุลย์ ตันติเวชกุล
๗. นายเอนก ตันติเวชกุล

นางจำเนียร ปุณฑริกาภา มีธิดา คือ ๑. นางทวีรัตน์ เพ็ญชาติ (ภรรยานายวิเชียร เพ็ญชาติ)
๒. นางวัฒนา (ดัชนี) มากรอด (ภรรยานายวิศิษฐ์ มากรอด)

นางทองพูน เปี่ยมมงคล มีบุตร คือ ๑. นายชนะ เปี่ยมมงคล
๒. นายจิระ หงอสุวรรณ

นางพยงค์ ณ บางช้าง มีบุตรธิดา คือ ๑. นางสาวเพียงเดือน ณ บางช้าง
๒. เด็กชายพลพิพัฒน์ ณ บางช้าง
๓. เด็กชายอรรถกิจ ณ บางช้าง
๔. เด็กชายอิทธิพล ณ บางช้าง
๕. เด็กหญิงอุบลรัตน์ ณ บางช้าง
๖. เด็กหญิงภัทราภรณ์ ณ บางช้าง

นายสุจินต์ ตันติเวชกุล มีบุตรธิดา คือ ๑. นายจรัญ ตันติเวชกุล
๒. นางสาวดวงใจ ตันติเวชกุล
๓. นายชาญชัย ตันติเวชกุล

นางชิม แก้วเจริญ มีบุตรธิดา คือ ๑. นางพาณี เชี่ยววณิช (ภรรยานายแพทย์เพียร เชี่ยววณิช)
๒. นางศศิ มาไลยพันธ์ (ภรรยานายวรศักดิ์ มาไลยพันธ์)
๓. นางรพี สุวรรณชฎ (ภรรยานายฑิตยา สุวรรณชฎ)
๔. นายศุกรีย์ แก้วเจริญ
๕. นางสาวปราณี แก้วเจริญ
๖. นายเมธี แก้วเจริญ
๗. นายศัมภีร์ แก้วเจริญ

นายนิรันดร์ ตันติเวชกุล มีบุตรธิดา คือ ๑. นายไชยยศ ตันติเวชกุล
๒. นางระรื่น คล้ายพงษ์พันธ์ (ภรรยานายสนั่น คล้ายพงษ์พันธ์)
๓. นายชัยภูมิ ตันติเวชกุล
๔. นายชัยมนต์ ตันติเวชกุล

นางปิ่น พิศลยบุตร มีบุตรธิดา คือ ๑. นางรัชนีกร สมิทธิโชติ (ภรรยานายพยุง สมิทธิโชติ)
๒. นางอรพรรณ สายชุ่มอินทร์ (ภรรยานายกุศล สายชุ่มอินทร์)
๓. นายบัณฑิต พิศลยบุตร

นางโสภา สีมานนทปริญญา มีบุตรธิดา คือ ๑. นางสาวสุมนา สีมานนทปริญญา
๒. นางวราภรณ์ ตันติเวชกุล (ภรรยานายอุดมศักดิ์ ตันติเวชกุล)
๓. นายสรศักดิ์ สีมานนทปริญญา
๔. นายรักวิทย์ สีมานนทปริญญา

นายนิพนธ์ ตันติเวชกุล มีธิดา คือ
๑. เด็กหญิงอัมพิกา ตันติเวชกุล
๒. เด็กหญิงแพร ตันติเวชกุล

นางสุดถวิล มีศรีกุล มีบุตรธิดา คือ
๑. นางสาวเบญจวรรณ มีศรีกุล
๒. นายวิเศษ มีศรีกุล
๓. นางสาวชุติมา มีศรีกุล
๔. เด็กหญิงสุชาดา มีศรีกุล

อนึ่งบรรดา บุตรชายหญิง ของ หลาน ๆ ของ "นายฮองยู ตันติเวชกุล" และ "นายฮองฮี้ ตันติเวชกุล" ก็ยังมีเชื้อสายสืบต่อไปอีกมาก และเมื่อจัดลำดับ "หญิงหม้าย" ชาวญวน ที่อพยพมาจาก เมืองญวน ก็อยู่ใน ลำดับชั้นทวด ของ ทวด ของบุคคลเหล่านั้น และ "ลูกหญิงน้อย" ของ "หญิงหม้าย" ชาวญวน ผู้นั้น ก็มีศักดิ์ เป็น "ย่าของทวด" ของเขาทั้งหลาย.

คำนำ

ประวัติ

"พระอรหันต์ ๘ พระองค์" หรือ "พระอรหันต์ ๘ ทิศ"

ในพระอุโบสถของวัดใหญ่ ๆ อาทิ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) หรือ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษด์ เป็นต้น นอกจากจะมีพระพุทธรูปซึ่งสมมติแทนพระองค์สมเด็จพระบรมศาสดา ประดิษฐานเป็นพระประธานแล้ว ยังมีพระพุทธรูปอีก ๘ องค์ เรียงรายล้อมรอบพระประธานเป็น ๘ ทิศ พระพุทธรูปที่รายล้อมพระประธานนี้ คือ พระพุทธรูปที่สมมติแทนองค์พระอรหันต์พระอัครสาวกทั้ง ๘ พระองค์ของพระพุทธเจ้าได้แก่ — พระอัญญาโกณฑัญญะ — พระมหากัสสป — พระสารีบุตร — พระอุบาลี — พระอานนท์ — พระควัมปติ — พระโมคคัลลาน — และ พระราหุล แต่ละพระองค์มีพระประวัติความเป็นมาที่น่าศึกษา ซึ่ง "พระสมุห์บุญมา อุตตโม" ได้รวบรวมขึ้นโดยความร่วมมือของ "พระมหาภาณุวัฒน์ บียสีโล" และ "พระมหาไสว วิสาโร" สำนักวัดมหาธาตุฯ และได้พิมพ์แจกจ่ายเป็นธรรมทานแก่ผู้ปรารถนา แต่จำนวนพิมพ์ครั้งนั้นมีจำนวนจำกัด ไม่พอเพียงแก่ความต้องการของผู้สนใจ

เจ้าภาพในการบำเพ็ญกุศลฌาปนกิจศพ "นายตรอง ตันติเวชกุล" ได้พิจารณาเห็นว่า ประวัติพระอรหันต์ทั้ง ๘ พระองค์ หรือ พระอรหันต์ ๘ ทิศ นี้ เป็นหนังสือที่มีประโยชน์ควรแก่การส่งเสริมให้แพร่หลาย จึงได้ติดต่อขออนุญาตต่อ "พระสมุห์บุญมา อุตตโม" "พระมหาภาณุวัฒน์ บียสีโล" และ "พระมหาไสว วิสาโร" ผู้รวบรวม ซึ่งพระเดชพระคุณทั้ง ๓ รูป ก็ยินดีอนุญาต เจ้าภาพจึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

เจ้าภาพ

๒๙ ธันวาคม ๒๕๑๓

พุทฺธมงฺคล คาถา

(คำนมัสการพระอรหันต์ ๘ ทิศ)

สมฺพุทฺโธ ทิปทํ เสฏฺโฐ	พระพุทธเจ้าอันประเสริฐ
นิสินฺโน เจว มชฺฌิเม	ประทับอยู่ในท่ามกลาง
โกณฺฑญฺโญ ปุพฺพภาเค จ	พระโกญฑัญญะ ประทับอยู่เบื้องหน้า (บูรพา)
อาคเณยฺเย จ กสฺสโป	พระกัสสปะ ประทับอยู่ที่ทิศอาคเณย์
สารีปุตฺโต จ ทกฺขิเณ	พระสารีบุตร ประทับอยู่ทิศเบื้องขวา (ทักษิณ)
หรติเย อุปาลิ จ	พระอุบาลี ประทับอยู่ทิศหรดี
ปจฺฉิเมปิ จ อานนฺโท	พระอานนท์ ประทับอยู่ทิศปัจฉิม (ตะวันตก)
พายพฺเพ จ ควมฺปติ	พระภควัมปติ ประทับอยู่ทิศพายัพ
โมคฺคลาโน จ อุตฺตเร	พระโมคคลานะ ประทับอยู่ทิศอุดร
อิสาเณปิ จ ราหุโล	พระราหุล ประทับอยู่ทิศอิสาณ
อิเม โข มงฺคลา พุทฺธา	พระพุทธเจ้า และ พระอรหันต์ ทั้งปวง
สพฺเพ อิธ ปติฏฺฐิตา	ประทับที่นี่เป็นมงคล
วนฺทิตา เต จ อมฺเหหิ	อันข้าพเจ้าทั้งหลายกราบไหว้ด้วย
สกฺกาเรหิ จ ปูชิตา	บูชาด้วยสักการะทั้งหลายเหล่านี้ แล
เอเตสํ อานุภาเวน	ขอความสุขสวัสดิ์จงมีแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย
สพฺพโสตฺถี ภวนฺตุ โน	ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์เหล่านั้น
อิจฺเจวมจฺจนฺตนมสฺสเนยฺยํ	ข้าพเจ้าพึงนมัสการพระรัตนไตรใด
นมสฺสมาโน รตนตฺตยํ ยํ	อันบุคคลพึงไหว้โดยส่วนยิ่งด้วยประการฉะนี้แล
ปุญฺญาภิสนฺทํ วิปุลํ อลตฺถํ	ข้าพเจ้าพึงได้กองบุญอันไพบูลย์
ตสฺสานุภาเวน หตนฺตราโย	ขออำนาจพระรัตนไตร พึงกำจัดอันตรายนั้นเสีย

ทิศบูรพา
ประวัติพระอัญญาโกณฑัญญะเถระ

พระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นบุตรของพราหมณ์ผู้เป็นใหญ่ในบ้านพราหมณ์ชื่อว่าโทณวัตถุ ใกล้กับกรุงกบิลพัสดุ์ เดิมชื่อ "โกณฑัญญะ" ท่านเป็นพราหมณ์หนุ่มที่เรียนจบไตรเพทของพราหมณ์ จนมีความเก่งกล้าในการทำนายลักษณะ เป็นผู้เชี่ยวชาญในการทำนายลักษณะ ครั้งที่พระพุทธเจ้าประสูติใหม่ ๆ ได้ห้าวัน พระเจ้าสุทโธทนะ เชิญพราหมณ์ ๑๐๘ คน มาเลี้ยงอาหาร เนื่องในการทำพิธีทำนายลักษณะตามประเพณี ในจำนวนพราหมณ์ ๑๐๘ คนนั้น ได้คัดเลือกเอาเพียง ๘ คนเท่านั้น เพื่อทำนายพระลักษณะ ท่านโกณฑัญญะ ซึ่งเป็นพราหมณ์ที่หนุ่มที่สุด ได้ถูกเลือกเข้าร่วมคนหนึ่งในจำนวน ๘ คนนั้น พราหมณ์ ๗ คนได้ทำนายลักษณะของพระมหาบุรุษเป็น ๒ นัยว่า ถ้าเจ้าชายนี้อยู่ครองฆราวาสจักได้เป็นพระมหาจักรพรรดิเป็นใหญ่ในโลก ถ้าว่าพระองค์ออกบวชพระองค์จักเป็นพระศาสดาเอกในโลก ส่วนโกณฑัญญะพราหมณ์หนุ่ม ท่านเห็นแน่ในใจว่าพระมหาบุรุษนี้จักออกบวชและจะเป็นพระศาสดาเอกของโลกแน่นอน ท่านจึงทำนายยืนยันแน่นอนว่า "พระองค์จักเสด็จออกผนวชและจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระศาสดาเอกในโลกแน่นอน" เมื่อท่านได้ทราบชัดแล้วว่า เจ้าชายสิทธัตถะ จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน ท่านก็ได้ตั้งใจไว้ว่า ถ้าพระองค์เสด็จออกบวชเมื่อใด ถ้าหากเรามีชีวิตอยู่ เราจักออกบวชตามพระองค์เมื่อนั้น ๆ ต่อมา ครั้นพระมหาบุรุษออกบวช และกำลังบำเพ็ญทุกขกิริยาอยู่ โกณฑัญญะพราหมณ์ก็ออกบวชตามพระองค์พร้อมด้วยพราหมณ์อีกสี่คนคือ วัปปะ ภัททิยะ มหานาม อัสสชิ รวมเป็นห้าท่าน จึงได้ชื่อว่า ปัญจวัคคีย์ บวชติดตามพระมหาบุรุษ คอยปฏิบัติอยู่ทุกค่ำเช้า ด้วยมีความหวังว่า ถ้าพระองค์ได้บรรลุธรรมวิเศษอันใด พระองค์จัก

ทรงสั่งสอนตนให้ได้บรรลุธรรมวิเศษอันนั้นด้วย ครั้งพระมหาบุรุษทรงบำเพ็ญทุกขกิริยานับเป็นเวลานานถึง ๖ ปีแล้ว ก็ไม่ได้บรรลุธรรมวิเศษอันใด พระองค์จึงทรงมาสันนิษฐานว่า ไม่เป็นทางที่จะให้บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ พระองค์ก็ทรงเลิกจากการบำเพ็ญทุกขกิริยานั้นเสีย หันมาพอพระทัยในการบำเพ็ญเพียรทางใจ ด้วยการกลับมาทรงเสวยพระกระยาหารบำรุงพระวรกายของพระองค์ให้สมบูรณ์ขึ้น ครั้นปัญจวัคคีย์อันมีโกณฑัญญะทราบเช่นนั้นก็สำคัญผิดคิดว่า พระองค์ทรงเลิกบำเพ็ญเพียรเวียนมาเพื่อเป็นผู้มักมากเสียแล้ว จึงพากันหมดความเลื่อมใส เกิดการเบื่อหน่ายต่อการปฏิบัติพระองค์ จึงละจากพระองค์ไม่เอาใจใส่ปฏิบัติ ชวนกันหนีพระองค์ไปอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ๆ เมื่อพระองค์ทรงบำเพ็ญสมณธรรมทางใจ ภายหลังพระองค์ได้รับข้าวมธุปยาสจากนางสุชาดาลูกสาวนายบ้านแห่งหนึ่งแล้ว ๆ พระองค์ทรงนำไปเสวยที่ข้างแม่น้ำเนรัญชรา แล้วอธิษฐานถาด ณ ที่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรานั้นว่า "หากว่าข้าพเจ้าจะได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ขอให้ถาดนี้จงลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไปเถิด" ถาดนั้นก็ลอยทวนกระแสน้ำตามที่พระองค์ทรงอธิษฐาน เสร็จแล้วพระองค์เสด็จไปทรงประทับใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ ตั้งความอธิษฐานพระองค์ ณ ที่ต้นศรีมหาโพธิ์นั้นว่า "ถ้าหากว่าข้าพเจ้ายังไม่ได้บรรลุธรรมวิเศษอันใด แม้ว่าเนื้อเลือดเส้นเอ็นทั้งหลายของข้าพเจ้าจะแห้งเหือดไปก็ตามที ข้าพเจ้าจักไม่ลุกจากที่นี้เป็นอันขาด" เมื่อพระองค์ทรงตั้งความอธิษฐานดังนั้นแล้วพระองค์ก็นั่งขัดสมาธิบำเพ็ญเพียรทางใจ พอรุ่งอรุณวันวิสาขมาส วันเพ็ญกลางเดือน ๖ พระองค์ก็ได้บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ คือ ได้ตรัสรู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระมหาบุรุษได้ตรัสรู้แล้ว พระองค์ก็มาทรงระลึกหาผู้ที่มีบารมีอินทรีย์แก่กล้าที่ควรจะได้ฟังพระธรรมเทศนาพระองค์ทรงระลึกถึงอาจารย์ทั้งสองของพระองค์ คือ อาฬารดาบสกาลามโคตร และอุททกดาบสรามบุตร ซึ่งพระองค์ทรงได้ไปศึกษาสมาบัติ ๘ จากลัทธิของอาจารย์ทั้ง ๒ นั้น แต่ท่านทั้งสองนั้นได้สิ้นชีพไปเสียแล้ว แต่เมื่อวานนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ฉิบหายใหญ่ ครั้นทราบว่าอาจารย์ทั้งสองฉิบหายแล้ว จึงทรงระลึกถึงพวกปัญจวัคคีย์ที่เคยปฏิบัติต่อพระองค์ที่หนีพระองค์ไปอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แล้วพระองค์ก็เสด็จไป ณ ที่พวกปัญจวัคคีย์อยู่นั้น

ครั้นพระองค์เสด็จไปถึง พวกปัญจวัคคีย์ทั้งห้าเห็นพระองค์เสด็จมาแต่ไกล เข้าใจว่าพระองค์จะเสด็จมาเพื่อแสวงหาผู้อุปัฏฐาก จึงได้ทำกติกานัดหมายกันไว้ว่า พระสมณโคดมนี้คลายความเพียรเวียนมากเพื่อเป็นผู้มักมากแล้ว จะเสด็จมาให้พวกเราอุปัฏฐากอีกแล้ว พวกเราทั้งหลายอย่าได้กราบไหว้ อย่าได้ต้อนรับ อย่าได้รับบาตรรับจีวรของพระองค์เลย เพียงแต่ปูอาสนะไว้เท่านั้น ถ้าหากพระองค์ปรารถนาจักประทับนั่ง ก็จงประทับนั่งเถิด ครั้นพระองค์เสด็จไปถึงเข้าจริง ๆ อาศัยความเคารพที่เคยมีต่อพระองค์มาแต่กาลก่อน จึงบันดาลให้พวกปัญจวัคคีย์ทั้งห้านั้นลืมข้อกติกานัดหมายนั้นเสีย พร้อมกันลุกขึ้นต้อนรับ และทำสามีจิกรรมดังที่เคยทำมา ข้อที่นัดหมายกันไว้ก็ลืมเสียหมด แต่ครั้นพระองค์ประทับนั่งแล้ว พวกปัญจวัคคีย์นั้นยังแสดงกิริยากระด้างกระเดื่องอยู่ พูดจากับพระองค์ด้วยถ้อยคำไม่เคารพ เช่นพูดออกพระนามพระองค์ว่าสมณโคดมบ้าง และใช้คำว่าอาวุโสบ้าง ฯ พระองค์ทรงตรัสห้ามเสียหลายครั้ง แล้วพระองค์ก็ตรัสว่า เราได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเองโดยชอบแล้ว ขอให้ท่านทั้งหลายจงตั้งใจฟังธรรมเถิด เราจักแสดงธรรมให้ฟัง เมื่อท่านทั้งหลายตั้งใจประพฤติตามธรรมที่สั่งสอนแล้ว ไม่ช้าจักได้บรรลุอมตธรรมนั้น ๆ เธอเหล่านั้นก็กล่าวคำคัดค้านพระองค์อยู่ถึงสองสามครั้งว่า "พระองค์บำเพ็ญเพียรจนถึงที่สุดแล้วยังไม่ได้สำเร็จนี่พระองค์มาคลายความเพียรเวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมากเสียแล้วเช่นนี้ ไฉนเลยพระองค์จะได้บรรลุอมฤตธรรมได้เล่า" สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธจึงตรัสเตือนให้พวกภิกษุเหล่านั้นให้ระลึกหนหลังดูว่า คำที่เราพูดว่าเราได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเองโดยชอบแล้ว คำเช่นนี้เธอเคยได้ฟังมาแต่กาลก่อนแล้วรึ ? และเราเคยได้ตรัสกับพวกเธอ ณ ที่ไหน ? พวกปัญจวัคคีย์เหล่านั้นจึงหวนระลึกได้ว่า พระวาจาเช่นนี้พระองค์ไม่เคยได้ตรัสไว้เลยแต่กาลก่อน จึงกราบทูลพระองค์ว่า ตนทั้งหลายไม่เคยได้ยินมาเลยแต่กาลก่อน แล้วพระองค์จึงตรัสว่า ถ้าเช่นนั้นพวกเธอจงตั้งใจฟังธรรม เราจะแสดงธรรมให้พวกเธอฟัง แล้วสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้ตรัสพระปฐมเทศนา ประกาศพระธรรมของพระองค์ที่ได้ตรัสรู้มาแก่พวกปัญจวัคคีย์ทั้งห้านั้น พระธรรมเทศนากัณฑ์นั้นชื่อว่า ธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร ครั้นพระองค์ทรงแสดงพระธรรมจบลง ธรรมจักษุคือดวงตาปัญญาอันเห็นธรรมรู้ธรรมก็ได้เกิดแก่ท่าน

โกณฑัญญะว่า "สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับเป็นธรรมดา" ธรรมจักษุนั้นได้แก่ พระโสดาปัตติผล ก็คือท่านโกณฑัญญะได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน เป็นรูปแรกก่อนใคร ๆ เมื่อสมเด็จพระพุทธเจ้าทรงทราบว่าโกณฑัญญะได้บรรลุธรรมเห็นธรรมแล้ว พระองค์ทรงดีพระทัยมาก จึงทรงเปล่งอุทานว่า อญฺญาสิ วต โภโกณฺฑญฺโญ อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑญฺโญ แปลความว่า "โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ" ดังนี้ ดังนั้นคำว่า "อัญญาสิ" แปลว่า "ได้รู้แล้ว" จึงเป็นคำนำหน้านามท่านว่า อัญญาโกณฑัญญะ ตั้งแต่ครั้งนั้นเป็นต้นมา นับว่าท่านเป็นพระมหาเถระรูปสำคัญรูปหนึ่งที่เป็นพยานในการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ และพระธรรมของพระองค์ ๆ ทรงสั่งสอนเพื่อให้ผู้ฟังอาจรู้จริงเห็นจริงได้ และอีกอย่างหนึ่งก็จะเป็นพยานว่าการบำเพ็ญทุกขกิริยาที่พระองค์ปฏิบัติมาอย่างอุกฤตนั้น ไม่เป็นทางให้ตรัสรู้ธรรมได้ ครั้นพระองค์ทรงเลิกการบำเพ็ญทุกข์นั้น ปัญจวัคคีย์จึงพากันละพระองค์หนีเสีย ข้อนี้ก็จะเป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติตามภายหลังได้ทราบว่าการปฏิบัติตนให้ย่อหย่อน และเคร่งตึงเกินไปไม่เป็นทางที่จะให้ตรัสรู้ก็จะได้ละในข้อนั้น ๆ เสีย พระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วจึงได้ทูลขออุปสมบท พระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุในธรรมวินัยของพระองค์ พระองค์ทรงอนุญาตด้วยวาจาว่า "ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันกล่าวดีแล้ว จงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด" พระวาจานั้นย่อมสำเร็จเป็นการอุปสมบทของท่าน การอุปสมบทวิธีนี้เรียกว่า "เอหิภิกขุอุปสัมปทา" พระอัญญาโกณฑัญญะได้อุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทานี้เป็นองค์แรก จำเดิมแต่นั้นพระพุทธองค์ก็แสดงปกิณกะเทศนาโปรดพราหมณ์ ๔ คน ที่เหลือให้ได้ดวงตาเห็นธรรมโดยลำดับกัน เสร็จแล้วก็ได้ทูลขออุปสมบท พระพุทธองค์ก็อนุญาตให้เป็นภิกษุด้วยวิธี เอหิภิกขุอุปสัมปทา ด้วยกันทั้งสิ้น ในลำดับต่อนั้นมา พระบรมศาสดาก็ตรัสพระธรรมเทศนาเพื่ออบรมจิตให้หลุดพ้น พระพุทธองค์จึงตรัส "อนัตตลักขณสูตร" เทศนาโปรดภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้งห้านั้น ครั้นพระองค์แสดงอนัตตลักขณสูตรจบลงแล้ว จิตของปัญจวัคคีย์ทั้งห้าก็พ้นจากกิเลสอาสวะ ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน ทั้งห้ารูปได้เป็นพระอรหันต์ผู้ขีณาสพทั้งสิ้น ในกาลนั้นพระอรหันต์ได้เกิดขึ้นแล้ว ๖ รูป ครั้นพระองค์

ส่งสาวกออกไปประกาศพระศาสนาในรุ่นแรก ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะก็รูปหนึ่งซึ่งได้รับส่งออกไปประกาศพระศาสนาในคราวนั้น ท่านได้เป็นอุปัชฌาย์ของพระปุณณผู้เป็นหลานของท่าน บุตรของนางมันตานีซึ่งเป็นกนิฐภคินีของท่าน พระอัญญาโกณฑัญญะได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่า เป็นยอดเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายว่า รัตตัญญู แปลว่า 'รู้ราตรีกาล'' ท่านเป็นพระผู้เฒ่า ไม่ชอบอยู่ในเสนาสนะใกล้บ้าน จึงทูลลาพระบรมศาสดาไปอยู่ป่าฉัททันตสระประมาณ ๑๒ ปี ก็ปรินิพพาน ณ ที่นั้น ฯ

ทิศอาคเนย์

ประวัติของพระมหากัสสปเถระ

พระมหากัสสป เป็นพระอรหันต์มหาเถระรูปหนึ่งที่มีความสำคัญในการสืบต่อพระศาสนาและธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาจนถึงทุกวันนี้ ประวัติของท่านมีเล่าไว้ว่า ท่านเป็นบุตรของพราหมณ์ชื่อว่า กปิลพราหมณ์ เกิดอยู่ที่บ้านมหาติฏฐะ จังหวัดมคธรัฐ เดิมท่านชื่อ ปิปผลิ อีกอย่างหนึ่งนิยมเรียกกันตามโคตรว่า กัสสปะ เพราะตระกูลนั้นเป็นกัสสปโคตร ต่อมาชื่อท่านจึงเปลี่ยนจาก ปิปผลิมาเป็นกัสสปะปิปผลิเมื่ออายุได้ ๒๐ ปี บิดามารดาประสงค์จะให้แต่งงาน แต่ปิปผลิไม่ยินดีในการแต่งงาน หรือการอยู่ครองเรือนเลย บิดามารดาได้รบเร้าอยู่หลายหน ปิปผลิเมื่อทนต่อคำอ้อนวอนของบิดามารดาไม่ได้ จึงจำใจยอมจะแต่งงานตามคำอ้อนวอนของบิดามารดา ปิปผลิไม่มีความประสงค์อยู่แต่เดิมแล้ว ถ้าหาสตรีสาวไม่สวยตามที่ตนปรารถนาก็จะไม่ยอมแต่งงาน แต่ถ้าหาสตรีสาวที่มีรูปสวยที่สุด เปรียบด้วยทองคำได้ จึงจะแต่งงานตามที่ตกลง ปิปผลิจึงหาช่างปั้นรูปสตรีสาว หล่อเป็นรูปทองคำขึ้นรูปหนึ่ง ถ้าบิดามารดาเลือกหาสาวที่มีรูปเหมือนทองคำนั้นได้ก็จะยอมแต่งงานด้วย ถ้าหากไม่ได้เหมือนรูปนั้น ปิปผลิจะไม่ยอมแต่งงานกับหญิงใดเลยในชีวิต ครั้นช่างหล่อรูปหญิงได้ตามที่เธอปรารถนาแล้วก็ให้นำรูปไปเที่ยวแสวงหาหญิงสาวที่มีรูปเปรียบดังรูปทองนั้น ด้วยความพยายามของบิดามารดาอย่างแข็งแรง ได้ใช้พราหณ์ ๘ คน เที่ยวไปแสวงหาไปถึงเมืองหนึ่ง ชื่อว่า สารนคร ในเมืองนั้นมีธิดาพราหมณ์โกสิตโคตรคนหนึ่ง ชื่อภัททกาปิลานี อายุ ๑๖ ปี รูปร่างลักษณะงดงามสมกับเป็นผู้มีบุญ มีรูปงามเหมือนกับรูปทองเปรียบนั้นทุกประการ เมื่อพราหมณ์เหล่านั้นพบหญิงตามที่ตนต้องการแล้วก็นำความมาบอกแก่บิดามารดาของปิปผลิทราบ ครั้นบิดามารดาทราบข่าวว่าได้พบหญิงตามที่ลูกชายต้องการแล้ว ก็มอบสิ่งของทองหมั้นแก่คนใช้เหล่านั้นไปสู่ขอและหมั้น เพื่อจะได้แต่งงานสมรส เมื่อพราหมณ์คนใช้เหล่านั้นเข้าสู่ตระกูลของนาง แล้วได้สู่ขอจนเป็นที่ตกลงจึงได้มอบของหมั้นแก่บิดามารดาของนาง พร้อมกันนั้นก็ได้กำหนดวันอาวาหะวิวาหะมงคลจน

เป็นที่เรียบร้อย ก็กลับนำข่าวมาบอกแก่บิดาของปิปผลิทราบ ส่วนปิปผลิมาณพเมื่อได้ทราบข่าวว่าหานางงามได้จนเป็นที่จะได้แต่งงาน ก็เกิดความเสียใจ เพราะตนเองไม่มีความประสงค์เช่นนั้น ปิปผลิจึงเดินเข้าห้องหยิบกระดาษดินสอมาเขียนจดหมายขึ้นฉบับหนึ่ง เป็นจดหมายปฏิเสธว่าไม่มีความประสงค์จะแต่งงานตามที่ตกลง ข้อความของจดหมายที่ปิปผลิมาณพเขียนว่า "นางผู้เจริญขอให้นางจงหาสามีหรือแต่งงานกับหนุ่มที่มีชาติและโคตรที่มีทรัพย์สมบัติเสมอกับนาง อยู่ครองเรือนกันอย่างเป็นสุขเถิด ถ้าฉันออกบวชภายหลังนางจะโศกเศร้าเสียใจ" ครั้นเขียนเสร็จแล้วก็มอบคนใช้เอาไปส่งให้นาง แม้ว่านางภัททกาปิลานี ก็มีความเห็นตรงกันกับปิปผลิ นางก็ได้เขียนจดหมายขึ้นอีกฉบับหนึ่งว่า "คุณพี่ปิปผลิขอให้คุณพี่จงแต่งงานกับหญิงที่มีชาติและโคตรฐานเสมอเหมือนกับคุณพี่เถิด เพราะหม่อมฉันมีความประสงค์จะออกบวช ถ้าหม่อมฉันออกบวชภายหลังแล้ว คุณพี่คงเหงาใจ" เขียนเสร็จก็มอบให้คนใช้นำไปส่ง ครั้นคนใช้ส่งจดหมายเดินทางมาพบกันระหว่างทาง ก็ถามซึ่งกันและกัน ทราบว่าจะส่งจดหมายระหว่างปิปผลิมาณพ กับภัททกาปิลานีจึงชวนกันฉีกจดหมายทั้งสองฉบับนั้นอ่าน จึงทราบว่าคนทั้งสองไม่ประสงค์จะร่วมแต่งงานกัน คนใช้เหล่านั้นก็คบคิดกันแปลงจดหมายเสียใหม่ว่า "ยินดีที่จะร่วมแต่งงานตามที่ได้ตกลง เธอคนเดียวเท่านั้นที่เป็นผู้ที่ฉันปรารถนา" แม้ของนางก็เขียนเช่นเดียวกัน แปลงเสร็จแล้วก็นำไปส่งให้คนทั้งสอง เมื่อถึงวันกำหนดแต่งงานบิดามารดาก็จัดการอาวาหะวิวาหะมงคลระหว่างเธอทั้งสองจนเสร็จเรียบร้อย แต่ว่า คนทั้งสองไม่มีความประสงค์จะอยู่ร่วมกันเลย แต่เมื่อแต่งงานกันแล้วเธอทั้งสองก็จำใจต้องอยู่ร่วมกัน แต่คนทั้งสองไม่มีความยินดีในกามคุณความใคร่แต่อย่างใด อยู่ร่วมกันสักแต่ว่าอยู่ร่วมกัน ไม่มีความยินดีในการอยู่ร่วมกันเหมือนกับสามีภรรยาอื่นๆ แม้จะขึ้นเตียงนอนก็มิได้ขึ้นทางเดียวกัน ปิปผลิขึ้นทางขวา นางภัททกาปิลานีขึ้นทางซ้ายถึงเวลาจะนอนต่างก็อธิษฐานพวงดอกไม้ตั้งไว้กลางที่นอนว่า "หากว่ากามระคะของบุคคลใดเกิดขึ้นขอให้ดอกไม้ของบุคคลนั้นจงเหี่ยว แต่ถ้าหากว่าใครไม่มีความยินดีในความใคร่เช่นนั้นแล้วขอให้ดอกไม้นี้จงสดชื่นอยู่อย่างเดิมเถิด" ท้ายที่สุดความอธิษฐานของคนทั้งสองนั้นก็เป็นไปตามปรารถนา อาศัยเหตุนี้คนทั้งสองอยู่ร่วมกันต่อมาจึงไม่มีบุตร ครั้นบิดามารดาถึงแก่กรรม

แล้วสองสามีภรรยาก็ครองสมบัติสืบตระกูลต่อมา อยู่มาวันหนึ่ง ทั้งสองสามีภรรยามาพิจารณาเห็นโทษในการอยู่ครองเรือน จะต้องมานั่งคอยรับบาปในการงานที่บุคคลอื่นทำให้ไม่ดี ทำให้ไม่ถูกใจเราจะต้องคอยรับบาปอยู่เสมอ เกิดความเบื่อหน่าย เมื่อเห็นโทษเห็นทุกข์เช่นนั้นแล้วพร้อมกันไปแสวงหาผ้ากาสาวะและบาตรจากร้านตลาดปลงผมให้แก่กันและกันแล้ว นุ่งห่มผ้ากาสาวะถือเพศบวชเป็นบรรพชิต ออกบวชอุทิศแด่พระอรหันต์ในโลกเสร็จแล้วก็พร้อมกันสะพายบาตรลงจากปราสาทออกเดินทาง ปิปผลิเดินหน้า นางภัททกปิลานีเดินตามหลัง พากันเดินไปถึงที่แห่งหนึ่งเป็นทางสองแพร่งทั้งสองก็แยกทางกันเดิน ปิปผลิเดินไปทางขวา นางภัททกาปิลานีเดินไปทางซ้าย นางเดินไปจนบรรลุถึงสำนักของนางภิกษุณี ภายหลังได้บวชเป็นภิกษุณี ประกอบความเพียรเจริญภาวนาด้วยความไม่ประมาท ไม่ช้าก็ได้สำเร็จพระอรหันต์ ส่วนปิปผลิเมื่อแยกทางกับนางภัททกาปิลานีแล้วก็เดินเดี่ยวไปพบพระศาสดาที่ประทับอยู่ใต้ร่มไทร ชื่อว่า พหุปุตตนิโครธในระหว่างกรุงราชคฤห์และเมืองนาลันทะต่อกัน ครั้นเห็นพระศาสดาแล้วก็มีความเลื่อมใส ได้เปล่งวาจาประกาศว่า พระศาสดาเป็นพระศาสดาของตนและตนก็เป็นสาวกของพระศาสดา ต่อมาพระพุทธองค์ก็อนุญาตให้เป็นภิกษุในพระธรรมวินัยด้วยโอวาท ๓ ข้อ ว่า

๑. กัสสปะ ท่านพึงศึกษาว่า เราจักเข้าไปตั้งความละอายและความเกรงกลัวไว้ในภิกษุ ทั้งที่เป็นผู้เฒ่าทั้งที่เป็นผู้หนุ่ม และปานกลางอย่างแรงกล้า

๒. เราจักฟังธรรมอันใดอันหนึ่งซึ่งประกอบด้วยกุศล เราจักเงี่ยหูฟังธรรมนั้นและพิจารณาเนื้อความ ๆ

๓. เราจักไม่ละสติไปในกาย คือพิจารณาร่างกายเป็นอารมณ์อยู่เสมอ

ครั้นประทานโอวาทแก่กัสสปะดังนี้แล้ว เสด็จหลีกไป เมื่อท่านได้ฟังโอวาทสั่งสอนจากพระพุทธองค์แล้ว บำเพ็ญเพียรไม่ช้าก็ได้สำเร็จอรหัตตผล หลังจากอุปสมบทแล้วได้แปดวัน ท่านเป็นผู้มีปกติถือธุดงค์ ๓ ข้อ คือ ๑. ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ๒. ถือเที่ยวบิณฑบาตรเป็นวัตร ๓. ถือออกอยู่ป่าเป็นวัตร ดังนั้น พระศาสดาจึงยกย่อง ว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายว่า เป็นผู้ทรงธุดงค์ ฯ นอกจากนั้น พระศาสดายังทรงยกย่องอีกหลายสถานเช่น

๑. ทรงรับผ้าสังฆาฏิของท่านไปทรง ประทานผ้าสังฆาฏิของพระองค์แก่ท่าน ตรัสว่า มีธรรมเครื่องอยู่เสมอด้วยพระองค์ และทรงสรรเสริญว่า เป็นผู้มักน้อยสันโดษ ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายให้ถือเอาเป็นตัวอย่าง

๒. เข้าไปใกล้ตระกูลชักใจและกายออกห่าง ประพฤติตนเป็นคนไม่คุ้นเคยอยู่เสมอ ไม่คนองกายวาจาใจในตระกูลเป็นนิตย์ จิตไม่ข้องอยู่ในสกุลเหล่านั้น เพิกเฉยตั้งจิตเป็นกลางว่า ผู้ใคร่ลาภก็จงได้ลาภ ผู้ใคร่บุญก็จงได้บุญ ตนได้ลาภมีใจฉันใด ผู้อื่นก็มีใจฉันนั้น

๓. กัสสปะมีจิตประกอบด้วยเมตตากรุณา แสดงธรรมแก่ผู้อื่น

๔. ทรงสั่งสอนภิกษุให้ประพฤติดีประพฤติชอบ ยกท่านมหากัสสปะเป็นตัวอย่าง

แม้ว่าท่านจะได้บรรลุอรหัตตผลแล้วก็ตาม ท่านก็ยังยินดีแต่ในการปฏิบัติ ไม่พอใจสั่งสอนภิกษุสหธรรมอื่น ๆ ดังนั้นธรรมภาษิตที่เป็นคำสอนของท่านจึงไม่มี ท่านอยู่มาถึงภายหลังแต่พระพุทธองค์ปรินิพพาน คราวหนึ่งท่านพาพระสงฆ์เดินทางมาจากป่าวานคร จะมาเฝ้าพระพุทธเจ้า มาถึงระหว่างทางได้ถามปริพาชกคนหนึ่งซึ่งเดินทางมาจากเมืองกุสินารา ท่านจึงถามปริพาชกคนนั้นว่า ปริพาชก ท่านมาจากเมืองกุสินาราทราบข่าวพระพุทธองค์บ้างไหม ปริพาชกนั้นจึงเรียนตอบว่า พระพุทธองค์ปรินิพพานได้ ๗ วัน วันนี้แล้ว และวันนี้เป็นวันถวายพระเพลิง ครั้นพระสงฆ์ผู้ยังไม่ใช่ขีณาสพได้ทราบเช่นนั้น ก็เกิดความโศกปริเทวะ ร้องห่มร้องไห้เสียใจว่า พระศาสดานิพพานแล้ว ใครอีกจะเป็นพระศาสดาเหมือนพระองค์ ภิกษุในจำนวนนั้นมีภิกษุบวชเมื่อแก่รูปหนึ่งชื่อว่า สุภัททวุฑฒบรรพชิต กล่าวคำอันเป็นเสี้ยนหนามแก่พระธรรมวินัยว่า "พระศาสดานิพพานแล้วก็ดีแล้ว เราจักได้พ้นทุกข์พ้นร้อนเสียที ครั้นพระองค์มีพระชนม์อยู่ พวกเราลำบากพระองค์คอยแต่จะเตือนว่าสิ่งนั้นควรสิ่งนี้ไม่ควร จะยืด แขน ขา ก็ลำบาก พระองค์นิพพานแล้วก็สบายแล้ว" เมื่อพระมหากัสปะได้ฟังดังนั้นก็เก็บความนั้นไว้ แล้วเดินทางต่อไปจนถึงศพของพระพุทธองค์ ได้พาพระสงฆ์เดินประทักษิณเวียนขวา ๓ รอบ แล้วก็ซบศีรษะเข้าถวายสักการทางฝ่ายพระบาทของพระพุทธองค์ ฝ่าพระบาทของพระพุทธองค์ก็โผล่พ้นออกมาให้พระมหากัสสปะถวายสักการ

อย่างมหัศจรรย์ ครั้นหลังจากถวายพระเพลิงพระพุทธศรีระแล้วได้ ๗ วัน ท่านก็ประชุมสงฆ์ เล่าถึงมูลเหตุที่สุภัททะวุฑฒบรรพชิตกล่าวจาบจ้วง คือกล่าวคำมิดีมิชอบต่อพระธรรมวินัย ณ คราวเมื่อเดินทางมาจากปาวานคร จะมาเฝ้าพระพุทธเจ้านั้น ท่านก็เป็นผู้ปรารภปรึกษาหารือในการทำปฐมสังคายนารวบรวมพระธรรมวินัยให้เป็นแบบฉบับพระสงฆ์ทั้งหลายก็เห็นพร้อมด้วย ท่านจึงเลือกพระมหาเถระผู้ที่เป็นพระอรหันต์ ล้วนแต่ผู้ที่ได้ปฏิสัมภิทาญาณแตกฉานในห้องพระไตรปิฎกได้ ๔๙๙ รูป เลือกอีกหนึ่งรูปจะครบ ๕๐๐ เว้นไว้ให้แก่พระอานนท์ ในขณะนั้นพระอานนท์ยังไม่ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ แต่พระอานนท์เป็นผู้จำพระธรรมวินัยได้มาก ทั้งเป็นผู้ได้ฟังธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงทุกกัณฑ์ ไม่ว่าพระพุทธองค์จะแสดงธรรมที่ไหน ถ้าพระอานนท์ไม่ได้ตามเสด็จ เมื่อเสด็จกลับมาต้องแสดงให้พระอานนท์ฟังอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้นพระมหากัสสปะจึงเว้นที่ไว้ให้หนึ่งที่จึงครบพระมหาเถระ ๕๐๐ รูป ร่วมกันทำปฐมสังคายนาในการทำปฐมสังคายนานั้น ได้พระกัสสปะเถระเป็นประธาน ได้พระอุบาลีเป็นผู้วิสัชชนาพระวินัยได้พระอานนท์เป็นวิสัชชนาพระธรรม พระธรรมแยกออกเป็นพระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก หมายความว่า พระอานนท์เป็นผู้วิสัชชนาทั้งพระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎกรวมเป็น ๒ ปิฎกที่พระอานนท์เป็นผู้วิสัชชนา ได้พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นศาสนูปถัมภก ทำอยู่ที่ถ้ำสัตตบัณคูหาแห่งเวภารบรรพต กรุงราชคฤห์ ทำอยู่ ๗ เดือนจึงสำเร็จ เมื่อท่านทำปฐมสังคายนาเสร็จแล้ว ได้ไปอยู่ที่พระเวฬุวนาราม ในกรุงราชคฤห์ ท่านประกอบความปฏิบัติธรรมเป็นนิตย์ ท่านดำรงอายุสังขารอยู่ประมาณ ๑๒๐ ปี ท่านก็ดับขันธ์ปรินิพพาน ณ ระหว่างกุกกุฏสัมปาตบรรพตทั้ง ๓ ลูก ในเมืองราชคฤห์นั้น (ประวัติความพิสดารการทำปฐมสังคายนาย ขอได้หาอ่านหนังสือธรรมสมบัติและสังคีติกถานั้นเถิด ประวัติพระมหากัสสปะก็จบแต่โดยย่อเพียงนี้)

ทิศทักษิณ

ประวัติของพระสารีบุตรเถระ

พระสารีบุตร เกิดในบ้านชื่อว่า นาลกะ หรือ นาลันทะ อยู่ใกล้กับกรุงราชคฤห์ เดิมท่านชื่อ อุปติสสะ บิดาท่านชื่อว่า วังคันตะพราหมณ์ มารดาชื่อว่า นางสารีพราหมณี อุปติสสะนั้นมีชื่อเรียกตามตระกูลของมารดาว่า "สารี" เมื่อท่านได้ออกอุปสมบทในธรรมวินัยแล้ว สหบรรพชิตทั้งหลายจึงเรียกท่านว่า "สารีบุตร" ดังนั้นชื่อของท่านจึงได้เปลี่ยนจาก อุปติสสะมาเป็นสารีบุตรตั้งแต่นั้นมา ตามประวัติเล่าไว้ว่าท่านเป็นบุตรของพราหมณ์ผู้เป็นนายบ้านในตำบลนั้น และก็เป็นตระกูลที่มีทรัพย์สมบัติมาก เป็นผู้ที่มั่งคั่งด้วยสมบัติและบริวาร อุปติสสะนั้นมีสหายที่ชอบพอกันอยู่คนหนึ่งชื่อว่า โกลิตะ หรือ โมคคัลลานะ อุปติสสะเมื่อเจริญวัยขึ้นได้เรียนศิลปศาสตร์มีปัญญาเฉียบแหลมแก่กล้ามาก และเรียนก็จบเร็วที่สุด ทั้งสองสหายคืออุปติสสมาณพและโกลิตมาณพ เป็นผู้ชอบชวนกันไปชมมหรสพอยู่เสมอ ในขณะที่ดูอยู่นั้นถ้ามหรสพแสดงถึงบทที่ร่าเริงก็ร่าเริงไปตาม ถ้ามหรสพแสดงถึงบทเศร้าโศกสองสหายก็เศร้าโศกไปตาม ถึงบางทีมหรสพแสดงถึงบทควรจะให้รางวัลก็ให้รางวัล วันหนึ่งสองสหายนั้นชวนกันไปชมมหรสพเช่นกับวันก่อน ๆ แต่ไม่ร่าเริงสนุกเพลิดเพลินเหมือนวันก่อน ๆ เพราะมาพิจารณาเห็นว่าการหลงเพลิดเพลินชมมหรสพนี้ไม่เป็นสารประโยชน์

อุปติสสะเมื่อดูมหรสพไม่สนุกร่าเริงก็มานั่งคิดเศร้าโศกอยู่แต่ผู้เดียว โกลิตผู้เป็นสหายเห็นเข้าจึงเข้ามาถามว่า สหายท่านเป็นอะไรไปรึ? วันนี้จึงไม่ร่าเริงแจ่มใสเหมือนแต่ก่อน หรือใครทำอะไรให้สหายต้องช้ำใจรึ ? จึงมานั่งโศกเศร้าอยู่อย่างนี้ อุปติสสะจึงตอบโกลิตะผู้สหายว่า สหายไม่มีใครว่าอะไรให้ช้ำใจอะไรดอก ที่เราโศกเศร้าเสียใจมานั่งคิดอยู่คนเดียวอย่างนี้ก็คือว่าเรามาคิดว่าชีวิตของคนเรานี้ไม่นานถึง ๑๐๐ ปี ก็จะตาย เราจะมาเพลิดเพลินอยู่กับการดูมหรสพซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เป็นสารประโยชน์อยู่ทำไม ไม่ช้าเราก็จะต้องตาย ควรเราจะขวนขวายธรรมที่จะทำให้พ้นจากความตายดีกว่า เราจึงมานั่งคิดอยู่เช่นนี้แหละสหาย

ส่วนท่านเล่าคิดเป็นอย่างไร ? โกลิตะก็ตอบสหายว่า เราก็คิดเห็นเช่นนั้นเหมือนกัน ทั้งสองสหายมีความเห็นร่วมกันเช่นนั้นแล้วจึงพร้อมกันออกบวชและได้ชักชวนเอาบริวารอีก ๕๐๐ คนไปขอบวชในสำนักของสญชัยปริพาชก และได้เรียนลัทธิของสญชัยจนจบ อาจารย์ขอให้อยู่ช่วยสั่งสอนศิษย์ต่อไป ทั้งสองสหายก็ไม่รับ แม้ว่าอาจารย์จะอ้อนวอนแล้ว ๆ เล่า ๆ ก็ไม่ยอมรับเพราะยังไม่พอใจในลัทธิของอาจารย์นั้น ใคร่ที่จะแสวงหาโมกขธรรม คือธรรมที่ยังผู้ปฏิบัติให้พ้นจากความเกิดแก่เจ็บตายอยู่ ทั้งสองจึงลาจากสำนักของอาจารย์ เพื่อแสวงหาโมกขธรรมต่อไป แต่ได้กระทำกติกานัดกันไว้ว่า ถ้าใครได้บรรลุธรรมพิเศษแล้ว จงกลับมาบอกแก่กันและกัน

ครั้นพระบรมศาสดาได้ตรัสรู้แล้ว ทรงแสดงธรรมสั่งสอนประชุมชนประกาศศาสนาเสด็จมาถึงกรุงราชคฤห์ประทับอยู่ที่เวฬุวันมหาวิหาร วันหนึ่งพระอัสสชิผู้นับเข้าในปัญจวัคคีย์เข้าไปบิณฑบาตรในกรุงราชคฤห์ อุปติสสะปริพาชก เดินทางมาพบพระอัสสชิเข้า ครั้นเห็นกิริยาอาการของท่านก็เกิดความเลื่อมใส ท่านจะก้าวไปข้างหน้า ถอยกลับข้างหลัง จะแลซ้ายแลขวา จะคู้แขนเหยียดแขน ก็เรียบร้อยทุกอิริยาบท ทอดจักษุแต่พอประมาณมีอาการแปลกกว่าบรรพชิตในสมัยนั้น ๆ อุปติสสะใคร่อยากจะทราบว่าใครเป็นศาสดาของท่านเมื่อได้โอกาสจึงเข้านมัสการแล้วเรียนถามว่า ท่านบวชจากสำนักไหน ใครเป็นครูเป็นอาจารย์ของท่าน และครูของท่านนั้นสอนว่าอย่างไร ? พระอัสสชิก็ตอบในลักษณะที่ถ่อมตนว่า เราเป็นผู้เข้ามาบวชในธรรมวินัยนี้ใหม่ ๆ ยังไม่เข้าใจในธรรมวินัยในศาสนานี้กว้างขวางพิศดาร อุปติสสะก็เรียนต่อไปว่า ขอให้พระคุณเจ้าจงแสดงแต่หัวใจของธรรมนั้น ๆ แต่โดยย่อเถิด แล้วพระอัสสชิก็แสดงหัวใจธรรมว่า "ธรรมเหล่าใดมีเหตุเป็นแดนเกิด พระศาสดาทรงแสดงเหตุของธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมนั้น พระศาสดาทรงสั่งสอนอย่างนี้" อุปติสสะปริพาชกได้ฟังแล้วก็ได้ดวงตาเห็นธรรม จึงกลับมาบอกข่าวที่ได้พบพระอัสสชิให้โกลิตะปริพาชก ผู้สหายทราบแล้วแสดงธรรมให้ฟังตามที่ตนได้ฟังมา โกลิตะได้ฟังแล้วก็ได้ดวงตาเห็นธรรมเช่นกันชวนกันไปเฝ้าพระศาสดาทูลขออุปสมบท พระองค์ก็ทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุด้วยวิธีเอหิภิกขุ อุปสัมปทาด้วยกันทั้งหมด สองสหายนั้นครั้นบวชแล้วพวกภิกษุทั้งหลายเรียกว่า "พระสารีบุตร–พระโมคคัลลานะ" ภิกษุที่เป็นบริวารนั้นครั้นได้ฟังธรรมเทศนาแล้ว

ก็ได้บรรลุพระอรหันต์ก่อนทั้งหมด พระโมคคัลลานะ อุปสมบทแล้วได้ ๗ วันสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ส่วนพระสารีบุตร อุปสมบทแล้วได้ ๑๕ วัน จึงสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ด้วยได้ฟังเทศนาเวทนาปริคคหสูตรที่พระศาสดาทรงแสดงแก่ปริพาชกชื่อ ทีฆนขะอัคคิเวสนโคตร ณ ถ้ำสุกรขาตา เขาคิชกูฏ แขวงกรุงราชคฤห์ พระสารีบุตรไม่ได้ฟังธรรมจากพระศาสดาโดยตรง มีเรื่องเล่าถึงความสำเร็จเป็นพระอรหันต์ของท่านว่า เมื่อท่านบวชแล้วได้ ๑๕ วัน พระศาสดาประทับอยู่ที่ถ้ำสุกรขาตาเขาคิชกูฏ แขวงกรุงราชคฤห์ ปริพาชกผู้หนึ่งชื่อว่าทีฆนขะอัคคิเวสนะโคตร เข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดากล่าวปราศรัยแล้ว ยืนอยู่ที่ควรข้างหนึ่ง จึงทูลความเห็นของตนว่า พระโคตมะ ข้าพเจ้ามีความเห็นอย่างนี้ว่าสิ่งทั้งปวงควรแก่ข้าพเจ้า ๆ ชอบใจหมด สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่ข้าพเจ้า ๆ ไม่ชอบใจหมด ฯ พระศาสดาจึงตรัสตอบดูก่อนอัคคิเวสนะ ถ้าอย่างนั้น ความเห็นอย่างนั้นก็ควรแก่ท่าน ท่านก็ต้องไม่ชอบใจความเห็นอย่างนั้น ครั้นทรงตรัสอย่างนี้แล้วทรงแสดงทิฏฐิ ๓ อย่างให้เห็นว่าเป็นโทษ และตรัสอุบายเครื่องละทิฏฐิ ๓ อย่างนั้น ลำดับนั้นทรงแสดงอุบายเครื่องไม่ถือมั่นต่อไป ในขณะนั้นพระสารีบุตรนั่งถวายงานพัดอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ของพระบรมศาสดา ได้ฟังพระธรรมเทศนาที่พระพุทธองค์ทรงแสดงนั้น ส่งกระแสจิตพิจารณาตามพระธรรมเทศนาจิตก็พ้นจากอาสวะไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน ฯ ส่วนทีฆนขะปริพาชกนั้นได้บรรลุเพียงโสดาบัน สิ้นความเคลือบแคลงสงสัยในพระพุทธศาสนาแล้วทูลแสดงตนเป็นอุบาสก พระสารีบุตรเมื่อได้สำเร็จเป็นพระอรหัต-ผลแล้ว ปรากฏว่าเป็นผู้มีปัญญามาก ได้เป็นกำลังใหญ่ของพระบรมศาสดาในการประกาศพระศาสนาและเป็นอัคคสาวกเบื้องขวาของพระองค์ พระองค์ทรงยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางปัญญา สามารถจะแสดงธัมมจักรและจตุราริยสัจจ์ให้กว้างขวางพิสดารเหมือนกับพระองค์ได้ และอีกท่านยังมีคุณความดีที่พระศาสดาทรงสรรเสริญอีกหลายอย่างจะยกเอาแต่ที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ทรงยกย่องว่า พระสารีบุตรเป็นผู้มีปัญญาสงเคราะห์ อนุเคราะห์เพื่อนบรรพชิตด้วยกัน ครั้นพระสาวกของพระองค์เข้าไปทูลลาไปยังที่อื่น พระองค์ตรัสสั่งให้ไปลาพระสารีบุตร เพื่อจะให้พระสารีบุตรได้แนะนำสั่งสอนในการไปของพวกเธอ จะไม่ได้เกิดความเสียหายขึ้นเมื่อภายหลัง ฯ

๒. ทรงยกย่องพระสารีบุตรว่าเป็นคู่กับพระโมคคัลลานะ เช่นตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลายจงคบกับพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเถิด เธอเป็นผู้มีปัญญาอนุเคราะห์พรหมจารีเพื่อนบรรพชิตทั้งหลาย พระสารีบุตรเปรียบเหมือนมารดาผู้ยังทารกให้เกิด พระโมคคัลลานะเปรียบเหมือนนางนมผู้เลี้ยงทารกให้เติบโต พระสารีบุตรย่อมแนะนำให้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล โมคคัลลานะแนะนำให้ตั้งอยู่ในคุณธรรมเบื้องสูงกว่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงมีคำยกย่องว่า พระสารีบุตรเป็นอัคคสาวกเบื้องขวา พระโมคคัลลานะเป็นอัคคสาวกเบื้องซ้าย ฯ

๓. คำยกย่องเรียกพระสารีบุตรว่า "พระธรรมเสนาบดี" ซึ่งเป็นคำคู่กับพระบรมศาสดาว่า "พระธรรมราชา" พระสารีบุตร ท่านมีคุณความดีมาก ที่สำคัญคือ ท่านเป็นผู้มีปฏิภาณมากในการแสดงธรรมเทศนา สามารถแสดงให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างชัดเจน ดังมีเรื่องเล่าว่า มีภิกษุรูปหนึ่งชื่อว่า ยมกะ มีความเห็นเป็นมิจฉาทิฏฐิว่า พระขีณาสพตายแล้วดับศูนย์ ภิกษุทั้งหลายค้านเธอ เธอไม่เชื่อ แต่ภิกษุเหล่านั้นไม่อาจจะเปลื้องความเห็นของเธอได้ จึงเชิญพระสารีบุตรไปช่วยชี้แจงแสดงให้ฟัง เธอจึงได้หายความเคลือบแคลงสงสัยเสียสิ้น ฯ พระสารีบุตรเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทีมาก พึงเห็นตัวอย่างท่านได้ฟังธรรมเทศนาจากพระอัสสชิแสดง ท่านได้ธรรมจักษุ แล้วมาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา นับแต่นั้นมาท่านนับถือพระอัสสชิเป็นอาจารย์ ทำความเคารพอยู่เสมอ แม้ได้ยินหรือทราบว่า พระอัสสชิอยู่ในทิศใด เมื่อท่านจะนอนท่านจะต้องนมัสการไปยังทิศนั้น และนอนผินศีรษะไปยังทิศนั้นทุกครั้ง อีกอย่างหนึ่งท่านได้อุปสมบทให้แก่ราธะพราหมณ์ ด้วยการระลึกถึงอุปการคุณที่ราธะได้ถวายบิณฑบาตรแด่ท่านเพียงทัพพีเดียว เมื่อคราวที่ท่านเข้าไปบิณฑบาตรในกรุงราชคฤห์ และคุณความดีที่เป็นสิ่งสำคัญแด่พระศาสดาในการประกาศพระศาสนา คือธรรมภาษิต ซึ่งเป็นภาษิตของท่านมีจำนวนมาก และภาษิตของท่านมากกว่าภาษิตของสาวกรูปอื่น ๆ

ท่านพระสารีบุตรนิพพานก่อนพระศาสดา อยู่มาถึงปัจฉิมโพธิกาล พรรษาที่ ๔๕ ล่วงแล้ว แต่ก่อนจะปรินิพพาน ท่านได้พิจารณาเห็นว่า อายุสังขารจวนจะสิ้นแล้ว ปรารถนาจะไปโปรดมารดาเป็นครั้งสุดท้ายจึงพร้อมด้วยพระจุณฑะน้องชายและบริวารเข้าไปสู่บ้านของมารดา พอไปถึงบ้านของมารดาก็เกิดอาพาธด้วยโรค ปักขันทิกาพาธ (โรคท้องร่วง หรือ

อหิวาห์) ในขณะที่กำลังอาพาธอยู่นั้น ได้เทศนาโปรดมารดาได้สำเร็จเป็นโสดาบันบุคคลพ้นจากความเป็นผู้มีความเห็นผิด ฯ พอจวนเวลาใกล้รุ่งแห่งวันเพ็ญเดือนกัตติกมาส (กลางเดือน ๑๒) พระสารีบุตรเถระก็ปรินิพพาน ณ ในห้องนอนเดิมของท่าน เมื่อรุ่งขึ้นพระจุณฑะผู้น้องชาย และบริวารพร้อมทั้งเหล่าญาติได้ทำฌาปนกิจสรีระของพระเถระเสร็จแล้ว ก็เก็บอัฐิธาตุนำไปถวายแด่พระศาสดา ซึ่งประทับอยู่ที่พระเชตวันมหาวิหารกรุงสาวัตถี พระพุทธองค์ต้องสูญพระสาวกรูปสำคัญไป พระองค์โปรดให้ต่อเจดีย์ บรรจุพระอัฐิธาตุของพระเถระไว้ ณ ที่นั้น ฯ ประวัติของพระสารีบุตรนั้น มีอยู่ในที่หลายแห่ง แต่ในที่นี้ต้องขอจบไว้เพียงนี้ ฯ

ทิศหรดี

เถรประวัติสารัตถคดี

พระอุบาลีมหาเถระ

พระพุทธศาสนา ได้ยืนนานถาวรมาจนถึงวันนี้ นับได้ว่าท่านพระมหาเถระทั้งหลาย ในสมัยอดีตได้ร่วมกายร่วมใจ สามัคคีสังคายนาร้อยกรองพระธรรมวินัยไว้เป็นหลักแก่นสารของพระพุทธศาสนา เพื่อพุทธบริษัทโดยแท้ เมื่อขาดพระมหาเถระผู้เพียบพร้อมด้วยญาณปรีชาสามารถเห็นปานนี้แล้ว พวกเราอาจจะไม่ได้ประสบพบเนื้อแท้ของพุทธศาสนา ในบรรดาพระมหาเถระเหล่านั้น ยังมีพระมหาเถระรูปหนึ่ง ซึ่งพวกเราเหล่าพุทธบริษัทควรทราบชีวประวัติของท่านไว้ด้วย พระมหาเถระรูปนั้นก็คือ " พระอุบาลีมหาเถระ " ดังมีชีวประวัติโดยสังเขปต่อไปนี้

๑. ชาติกำเนิด

ท่านเกิดในตระกูลพราหมณ์ช่างกัลบก (ช่างตัดผม) ในเมืองกบิลพัสดุ์ มีนามว่า " อุบาลี " เมื่อเจริญวัยแล้ว ได้รับตำแหน่งนายภูษามาลา แห่งเจ้าในวงศ์ศากยะ

๒. การอุปสมบท

ครั้งนั้น พระบรมศาสดา ทรงอาศัยอนุปิยะนิคม แห่งมัลลกษัตริย์ ประทับอยู่ที่อนุปิยะอัมพวนารามได้มีกษัตริย์ ๖ องค์ เสด็จเข้าไปเฝ้า คือ

๑. ภัททิยศากยราช

๒. อนุรุทธะ

๓. อานนทะ

๔. ภคุ

๕. กิมพิละ

๖. เทวทัต (เป็นฝ่ายโกลิยวงศ์)

รวมเป็น ๗ องค์ ทั้งอุบาลีนายภูษามาลา

กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์นั้น ทรงเสวยมหาสมบัติอยู่ตลอด ๗ วัน เหมือนกันกับเทวดา เสวยทิพยสมบัติ แล้วเสด็จออกจากพระนคร พร้อมด้วยจตุรงคินีเสนา ประหนึ่งเสด็จไปพระอุทยาน เมื่อถึงแดนของกษัตริย์พระองค์อื่นแล้ว ทรงสั่งบังคับให้กองทัพทั้งหมดกลับ ชนทั้ง ๗ คนนั้นเสด็จย่างเข้าสู่แดนของกษัตริย์อื่นต่อไป ในบรรดาชน ๗ คนเหล่านั้น กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์ได้ทรงเปลื้องอาภรณ์ของพระองค์ออก ทำเป็นห่อเรียบร้อยแล้วรับสั่งว่า "แน่ะ อุบาลี นายภูษามาลา เชิญเธอกลับไปเสียเถอะ เธอพอจะเลี้ยงชีวิตอยู่ได้ด้วยทรัพย์สมบัติมีประมาณเท่านี้" แล้วประทานทรัพย์สมบัตินั้น ให้แก่อุบาลีนายภูษามาลา นายอุบาลีกลิ้งเกลือกรำพันร้องไห้ใกล้พระบาทกษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์ แต่เมื่อไม่สามารถจะล่วงอาชญาของกษัตริย์ได้ จึงลุกขึ้นถือเอาห่อสมบัตินั้นเดินกลับไป ในเวลาที่ชนเหล่านั้นแยกทางกันกลับไป คืออุบาลี นายภูษามาลาเดินทางกลับกรุงกบิลพัสดุ์ กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์ได้แก่ ภัททิยศากยราช อนุรุทธะ อานันทะ ภคุ กิมพิละ และเทวทัต เสด็จมุ่งพระพักตร์ตรงต่อพระบรมศาสดาซึ่งประทับอยู่ที่อนุปิยอัมพวนาราม เพื่อจะผนวช ท่านพรรณนาความมหัศจรรย์ไว้ตอนนี้ว่า "ป่าไม้ได้เป็นประหนึ่งว่าถึงซึ่งอาการร้องไห้ แผ่นดินก็ได้เป็นประหนึ่งว่า ถึงซึ่งอาการหวั่นไหว"

ฝ่ายอุบาลีนายภูษามาลาเดินทางไปได้ไม่ไกลนัก ก็กลับคิดได้อย่างนี้ว่า "พวกศากยะดุร้ายจริง ๆ จะพึงฆ่าเราเสีย ด้วยตกลงพระทัยว่า อุบาลีเห็นทีจะผลักพระกุมารทั้ง ๖ ให้ตกเหวแล้วจึงกลับมา" ดังนี้ก็อาจเป็นได้ ก็ธรรมดาว่า ศากยะกุมารทั้งหลาย ทรงสละสมบัติเห็นปานนี้ ทิ้งอาภรณ์อันมีค่ามหาศาลเหล่านี้เสีย ดุจก้อนเขฬะ (น้ำลาย) แล้วจักผนวช เราเป็นเพียงนายภูษามาลาเท่านั้น ทำไมจะออกบวชไม่ได้เล่า? ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว จึงแก้ห่ออาภรณ์ออกเอาแขวนไว้บนต้นไม้ กล่าวว่า "ถ้าผู้ใดมีความต้องการ ขอผู้นั้นจงถือเอาเถิด" แล้วกลับไปยังสำนักของพระกุมารเหล่านั้น ถูกตรัสถามว่า "เพราะเหตุไร? เธอจึงกลับมา" ก็กราบทูลเนื้อความตามนัยที่กล่าวแล้วนั้น ต่อมาศากยะกุมารเหล่านั้น ทรงพาเข้าไปยังสำนักของพระบรมศาสดา ถวายบังคมแล้ว กราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลาย ชื่อว่าเป็นพวกศากยะ มีมานะมาก อุบาลีนายภูษามาลาผู้นี้ เป็นผู้บำเรอ

ของพวกข้าพระองค์ตลอดกาลนาน ขอพระองค์ทรงโปรดให้เธอผู้นี้บวชก่อนเถิด ข้าพระองค์ทั้งหลายจักได้ทำสามีจิกรรมมีการกราบไหว้เป็นต้นแก่เธอ มานะของพวกข้าพระองค์ จักสร่างสิ้นไปด้วยอาการอย่างนี้ แล้วให้อุบาลีนายภูษามาลานั้นบวชก่อน พวกศากยะกุมารจึงได้ผนวช (บวช) ภายหลัง

๓. การศึกษาเล่าเรียน—เอตทัคคะ

ครั้นพระอุบาลีบวชแล้ว ได้ศึกษาพระธรรมวินัย ในสำนักของพระบรมศาสดา เฉพาะอย่างยิ่งในด้านพระวินัย ท่านศึกษาทรงจำพระวินัยปิฎกได้แม่นยำชำนาญมากจนได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่า "เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้ทรงไว้ซึ่งพระวินัยปิฎก" และท่านได้ฟังพระกรรมฐานที่พระบรมศาสดาทรงตรัสสอน เพราะเหตุที่ท่านไม่ประมาท อุตส่าห์บำเพ็ญเพียรไปในไม่ช้าก็ได้บรรลุพระอรหัตตผล

๔. การปฏิบัติพระศาสนกิจ—ปรินิพพาน

เนื่องด้วยท่านได้รับยกย่องว่า "เป็นยอดแห่งภิกษุผู้ทรงพระวินัยปิฎก" นี้เอง ในการทำปฐมสังคายนา (คือการร้อยกรองพระธรรมวินัยครั้งที่หนึ่ง) ท่านจึงได้รับสังฆานุมัติให้เป็นผู้วิสัชชนาส่วนพระวินัย จัดว่าท่านเป็นพระสาวกหรือพระมหาเถระที่สำคัญรูปหนึ่ง ซึ่งเป็นกำลังใหญ่ในการนำอายุของพระพุทธศาสนาจนถึงทุกวันนี้ เมื่อท่านดำรงชนมายุสังขารอยู่โดยสมควรแก่กาลเวลาแล้ว ก็ดับขันธ์ปรินิพพานฯ

พระมหาภานุวัฒน์ ปิยสีโล

วัดมหาธาตุ พระนคร แปลเรียบเรียง

ทิศบ๋จฉิม

ประวัติของพระอานนท์เถระ

พระอานนท์เถระ เป็นโอรสของพระเจ้าสุกโกทนะ ผู้เป็นกนิฏฐาภาดา (น้องชาย) ของพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้ครองนครกบิลพัสดุ์ พระมารดาพระนามว่า พระนางกาลีโคตมี เป็นศากยะวงศ์พระอานนท์เป็นพระอนุชาของสมเด็จพระบรมศาสดา ครั้งเมื่อพระบรมศาสดา ประทับอยู่ที่อนุปิยนิคม แคว้นมัลลกษัตริย์ ได้มีศากยบุตรออกบวช ๕ พระองค์ คือ อานนท์ ภัททิยะ อนุรุทธะ ภคุ กิมพิละ ฝ่ายโกลิยะอีก ๑ พระองค์ คือ เทวทัต รวมเป็นเจ็ดกับอุบาลีผู้เป็นนายภูษามาลา ฯ เมื่ออานนท์ออกบวชแล้ว ได้ฟังโอวาทของพระปุณณมันตานีบุตรกล่าวสอน เมื่อพิจารณาตามกระแสธรรม ที่สุดแห่งการฟังก็ได้สำเร็จเป็นพระโสดาบันบุคคล ในคราวหนึ่ง พระพุทธองค์ขอให้สงฆ์เลือกหาภิกษุผู้จะอุปัฏฐากพระองค์อยู่ประจำเป็นนิจ เมื่อก่อนนั้นพุทธอุปัฏฐากไม่คงที่ได้ผลัดเปลี่ยนกันอุปัฏฐากไม่เป็นการสะดวก บางครั้งไม่มีผู้อุปัฏฐากพระองค์ ต้องเสด็จอยู่แต่พระองค์เดียว ได้รับความลำบาก ครั้นพระพุทธองค์ตรัสแด่สงฆ์อย่างนั้นหมู่สงฆ์ทั้งหลายจึงได้ประชุมกันและได้เลือกภิกษุผู้จะเป็นพุทธอุปัฏฐาก พระสงฆ์ทั้งหลายจึงได้เลือกเอาพระอานนท์เถระเป็นพุทธอุปัฏฐากเพราะว่าพระอานนท์นั้น เป็นศากยวงศ์ด้วย เป็นพระอนุชาด้วย ย่อมจะทราบพระอัชฌาสัยของพระพุทธองค์ได้ดี ฯ เมื่อพระอานนท์ได้รับเลือกให้เป็นพุทธอุปัฏฐาก ก็ยินดีจะอุปัฏฐากแต่ก่อนจะรับอุปัฏฐากพระอานนท์ได้ทูลขอพร ๘ ประการว่า

๑. ขออย่าให้พระองค์ประทานจีวรอันประณีตแก่ข้าพระพุทธเจ้า

๒. ขออย่าให้พระองค์ประทานบิณฑบาตอันปราณีตแก่ข้าพระพุทธเจ้า

๓. ขออย่าโปรดให้ข้าพระองค์อยู่ในที่ประทับของพระพุทธองค์

๔. ขออย่าทรงพาข้าพระพุทธเจ้าไปในที่นิมนต์ ฯ

๕. ขอพระองค์จงเสด็จไปสู่ที่นิมนต์ที่ข้าพระพุทธเจ้ารับไว้

๖. ขอให้ข้าพระพุทธเจ้าพาบริษัทซึ่งมาแต่ที่ไกลเข้าเฝ้าพระองค์ได้ในขณะที่มาแล้ว

๗. ถ้าความสงสัยของข้าพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นเมื่อใด ขอให้ได้ทูลถามเมื่อนั้น ๆ

๘. ถ้าพระองค์ทรงแสดงธรรมเทศนาเรื่องใด ในที่ลับหลังขอให้พระองค์ตรัสบอกธรรมเทศนานั้นแก่ข้าพระพุทธเจ้า ๆ

เมื่อพระอานนท์ทูลขอพร ๘ ประการนั้นจบลงแล้ว พระพุทธองค์ทรงตรัสถามพระอานนท์ว่าเธอเห็นโทษอะไรใน ๔ ข้อเบื้องต้น และเธอเห็นคานิสงส์อะไรใน ๔ ข้อเบื้องปลาย จึงขออย่างนี้ พระอานนท์กราบทูลว่า ถ้าข้าพระองค์จักไม่ได้พร ๔ ข้อเบื้องต้น ก็จะมีคนพูดว่าพระอานนท์ได้ลาภอย่างนั้น ๆ จึงบำรุงศาสดา การบำรุงอย่างนี้จะหนักหนาอะไร ๆ ถ้าข้าพระองค์จักไม่ได้พร ๓ ข้อเบื้องปลายก็จะมีคนพูดได้ว่า พระอานนท์บำรุงศาสดาไปทำไม ? เพราะพระองค์ไม่ทรงอนุเคราะห์แม้แต่กิจเท่านี้ ๆ ถ้าข้าพระองค์จักไม่ได้พรข้อสุดท้าย จักมีผู้ถามข้าพระพุทธเจ้าในที่ลับหลังพระองค์ว่า พระธรรมข้อนี้พระองค์ทรงแสดง ณ ที่ไหน ถ้าข้าพระพุทธเจ้าบอกไม่ได้ เขาก็จะพูดติเตียนว่า ท่านไม่รู้แม้แต่เพียงเท่านี้ ไม่ละพระบรมศาสดาเที่ยวตามเสด็จอยู่ดุจเงาตามตัวสิ้นกาลนาน เพราะเหตุอะไร ครั้นพระอานนท์กราบทูลคุณและโทษของพรแปดประการนั้นแล้ว พระบรมศาสดาก็อนุญาตให้ตามที่ทูลขอ ตั้งแต่กาลนั้นมา พระอานนท์ก็เฝ้าอุปัฏฐากพระบรมศาสดาโดยเอื้อเฟื้อ และมีความจงรักภักดีในพระองค์เป็นอย่างยิ่ง แม้ถึงชีวิตก็อาจจะสละแทนพระองค์ได้ พึงเห็นตัวอย่างเมื่อครั้งพระเจ้าอชาติศัตรูปล่อยช้างนาฬาคีรีเพื่อให้ทำอันตรายแก่พระพุทธองค์พระอานนท์ก็ออกยืนขวางหน้าช้างนาฬาคีรีเสียมิให้มาทำอันตรายแก่พระพุทธองค์ได้ ๆ ด้วยเหตุที่ท่านอยู่ใกล้ชิดพระบรมศาสดาได้ฟังธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่ตนและผู้อื่น ท่านจึงเป็นผู้มีสติทรงธรรมได้มาก มีความเพียรใจใส่เอาการศึกษาทรงจำได้มากเมื่อพระบรมศาสดานิพพานแล้วพระมหากัสสปะกระทำสังคาย

นาพระธรรมวินัย สงฆ์ทั้งหลายได้เลือกท่านให้เป็นผู้วิสัชชนาพระสุตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก พระอานนท์เป็นผู้ที่ได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธองค์มากกว่าสาวกรูปอื่น แต่หาได้สำเร็จคุณธรรมอะไรไม่ ดังนั้นเมื่อพระบรมศาสดาปรินิพพาน พระอานนท์จึงเกาะสลักเพชรร้องให้อาวรณ์อาลัยในพระพุทธองค์ เพราะหวลระลึกถึงตนเองก็ยังไม่ได้สำเร็จคุณธรรมอะไรและก็ไม่มีใครที่จะเป็นครูเป็นอาจารย์แนะนำสั่งสอนไพเราะเหมือนกับพระบรมศาสดา จึงทำให้พระอานนท์เกิดความวิปโยคโศกปริเทวะมาก หลังจากพระบรมศาสดาปรินิพพานแล้ว พระอานนท์ไปยังที่ไหน ๆ ชนในที่นั้น ๆ ครั้นเห็นพระอานนท์ไม่เห็นพระศาสดา ก็ร้องให้คร่ำครวญอาลัยถึงพระศาสดา เพราะเมื่อก่อน ถ้าได้เห็นพระอานนท์ก็มองเห็นพระศาสดา ครั้นได้เห็นพระศาสดาก็เห็นพระนนท์ติดตามเหมือนกับเงาติดตามตัว ๆ พระอานนท์เคยปฏิบัติต่อพระคันธกุฎีที่ประทับของพระพุทธองค์ เมื่อครั้งที่พระองค์ยังมีพระชนม์อยู่ พระอานนท์เคารพและปฏิบัติอย่างไร แม้เมื่อพระพุทธองค์จะนิพพานแล้ว พระอานนท์ก็ยังปฏิบัติด้วยความเคารพเหมือนกับพระองค์ยังมีพระชนม์อยู่ฉันนั้น ๆ พระอานนท์ท่านได้บรรลุมรรคผลเบื้องสูงก่อนหน้าแต่จะทำปฐมสังคายนาเพียงวันเดียว

ในปฐมสังคีติกถากล่าวว่า ท่านได้รับคำเตือนจาก พระมหากัสสปะเถระให้ปรารภความเพียรเพราะวันรุ่งขึ้นก็จะทำสังคายนา ครั้นถึงเวลาเย็นก็อุตสาหบำเพ็ญสมณธรรมอย่างอุกฤต เดินจงกรมจนล่วงปัจฉิมยามยังมิบรรลุธรรมวิเศษอันใด ท่านเกิดความท้อใจ คิดว่าตนเองไม่มีวาสนาหรือความเพียรจะกล้าหนัก ท่านจึงคิดจะพักผ่อน พอเอนกายจะนอนก็ได้สำเร็จอรหัตตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาในระหว่างอิริยาบททั้งสี่ กำจัดกิเลสาสวะให้สิ้นไปในขณะที่จะทอดหลังลงนอน ครั้นท่านได้สำเร็จพระอรหันต์ เป็นพระขีณาสพผู้กอบด้วยปฏิสัมภิทาญาณแล้วก็ได้ร่วมทำสังคายนากับพระมหาเถระในจำนวน ๕๐๐ รูปนั้น ท่านได้รับตำแหน่งเป็นผู้วิสัชชนาพระสุตตันตปิฎก และอภิธรรมปิฎก รวม ๒ ปิฎก ครั้นกาลต่อมาท่านพิจารณาถึงอายุสังขารเห็นสมควรจะนิพพานแล้ว จึงไปสู่แม่น้ำโรหิณี ซึ่งอยู่ในระหว่างศากย

วงศ์ และ โลกิยวงศ์ต่อกัน ครั้นท่านจะนิพพานก็เหาะขึ้นสู่อากาศแล้ว แสดงธรรมสั่งสอนเหล่าเทวดาและมนุษย์ ในที่สุดแห่งเทศนาได้แสดงอิทธิปาฏิหารย์มีอาการต่าง ๆ แล้วจึงตั้งสัตยาธิฏฐานว่า เมื่ออาตมานิพพานแล้ว ขอให้ร่างกายอาตมานี้จงแตกออกเป็นสองภาค แล้วจงตกลงฝ่ายข้างพระญาติศากยวงศ์ภาคหนึ่ง จงตกลงฝ่ายข้างพระญาติข้างโกลิยวงศ์ภาคหนึ่ง เพื่อป้องกันมิให้ชนทั้งสองพวกเกิดวิวาทกัน เพราะเหตุแห่งอัฐิ ครั้นอธิฏฐานเสร็จแล้วก็ปรินิพพาน ณ เบื้องบนอากาศ ในท่ามกลางแม่น้ำโรหินี สรีระร่างท่านก็แตกออกเป็นสองภาคตามที่ท่านตั้งความอธิษฐานไว้ทุกประการ ฯ

ทิศพายัพ

ประวัติพระควัมปติ

พระควัมปติ ก็เป็นพระเถระรูปหนึ่ง ในจำนวน ๕๔ รูปที่เป็นสหายของพระยส ส่วน ๕๐ รูปไม่ปรากฏนามที่ปรากฏนามมีอยู่ ๔ รูป คือ วิมละ สุพาหุ ปุณณชิ ควัมปติ พระควัมปตินี้ ท่านเป็นบุตรของเศรษฐีในพระนครพาราณสีเป็นสหายที่รักใคร่กันกับพระยส เมื่อพระยสผู้เป็นสหายออกบวช ก็คิดว่า ธรรมวินัยที่พระยสกุลบุตรผู้เป็นสหายของเราออกบวชนั้นจักไม่เลวทรามต่ำช้าแน่นอนคงจะเป็นธรรมวินัยที่ดี เราควรจะเข้าไปศึกษาและขอบวชในธรรมวินัยนั้นบ้าง เมื่อดำริฉะนี้แล้วจึงพร้อมด้วยสหายคือ วิมละ สุพาหุ ปุณณชิ พากันไปหาพระยส พระยสจึงพาเข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ก็ทรงแสดงอนุปุพพิกถา ๕ ข้อ คือ

๑. ทานกถา แสดงถึงการบริจาคทาน

๒. สีลกถา แสดงถึงอานิสงส์ของศีล

๓. สัคคกถา แสดงถึงสวรรค์

๔. กามาทีวินวกถา แสดงถึงโทษของกาม หรือ อนิสงส์การละออกมาจากกาม

๕. เนกขัมมานิสังสกถา แสดงถึงอานิสงส์ของการออกบวช ฯ อบรมบารมีจนแก่กล้าแล้วพระพุทธองค์ก็แสดงอริยสัจจสี่ให้ฟัง ในเวลาที่พระพุทธองค์แสดงอริยสัจจสี่จบลง ธรรมจักษุ คือดวงตาปัญญาอันเห็นธรรมรู้ธรรม ได้เกิดขึ้นแล้วแก่ท่านว่า "สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา" เมื่อท่านได้จักษุดวงตาปัญญา (เป็นพระโสดาบัน) แล้ว ก็ขอบรรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัยของพระพุทธองค์ว่า "ข้าพระพุทธเจ้าพึงได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระองค์เถิด" พระ-

พุทธองค์ก็ทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุด้วยวิธี "เอหิภิกขุอุปสัมปทา" ครั้นบวชแล้ว ท่านประกอบความเพียรด้วยความไม่ประมาท และได้ฟังพระธรรมเทศนาที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนในภายหลัง จิตก็หลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน หมายความว่าท่านได้สำเร็จพระอรหัตผลเป็นพระอริยบุคคลเบื้องสูง ท่านได้เป็นพระอรหันต์ที่นับเข้าในจำนวนพระอรหันต์สาวกรุ่นใหญ่รูปหนึ่ง และเป็นพระสาวกที่พระพุทธองค์ทรงส่งออกไปประกาศพระศาสนาในรุ่นแรกในจำนวนพระอรหันต์ ๖๐ รูป ดังนั้น พระควัมปติก็จึงเป็นพระเถระที่มีความสำคัญมากในการประกาศพระศาสนาในครั้งแรก เมื่อดำรงอายุอยู่ตามอายุขัยของท่านแล้วก็ดับขันธ-ปรินิพพาน ฯ

ทิศอุดร

ประวัติของพระโมคคัลลานเถระ

พระโมคคัลลานเถระนี้ เป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายของสมเด็จพระบรมศาสดา คู่กันกับพระสารีบุตรผู้เป็นอัครสาวกเบื้องขวา ตามประวัติของท่านว่า เป็นสหายกันตั้งแต่ยังเยาว์ เดิมท่านชื่อโกลิตะ เป็นบุตรของพราหมณ์ผู้เป็นนายบ้าน ชื่อ โกลิตะ มารดาของท่านชื่อ นางโมคคัลลีพราหมณี ครั้นออกบวชแล้ว ชื่อของท่านจึงมีผู้นิยมเรียกว่าโมคคัลลานะ โดยอาศัยว่าท่านเป็นบุตรของนางโมคคัลลี โกลิตะ เป็นสหายกับ อุปติสสะ (สารีบุตร) ทั้งสองได้เที่ยวไปชมมหรสพด้วยกันทุก ๆ ครั้ง และชอบในการชมมหรสพมากเป็นพิเศษ ในระหว่างที่นั่งชมอยู่นั้น ถ้ามหรสพแสดงถึงบทเศร้าโศก ทั้งสองสหายก็เศร้าโศกตาม ถึงบทที่เขาแสดงหัวเราะ ก็หัวเราะตาม และถึงที่มหรสพแสดงถึงบทควรให้รางวัล ก็ให้รางวัล และ วันหนึ่งทั้งสองไปชมมหรสพไม่สนุกเหมือนวันก่อน ๆ เพราะมาคิดถึงว่าการมาเพลิดเพลินในมหรสพไม่มีประโยชน์ ชีวิตของคนเรานั้น เกิดมามีอายุอยู่ยังไม่ถึงร้อยปีก็จะตาย ทิ้งร่างให้จมดินไป เราจะมาเพลิดเพลินอยู่กับการละเล่นไม่มีประโยชน์อะไรเลย จึงชวนกันออกแสวงหาโมกขธรรมที่จะทำให้ตนพ้นไปจากความแก่ ความเจ็บ และความตาย เมื่อชวนกันเป็นที่ตกลงแล้วก็ออกไปศึกษาเล่าเรียนวิชาจากสำนักของอาจารย์สญชัย เรียนอยู่ไม่นานนักก็จบ ถามถึงวิชาที่อาจารย์จะสอนต่อมีอีกหรือ อาจารย์สญชัย ตอบว่า ไม่มีวิชาที่จะสอนอีกแล้ว วิชาทั้งหมดเธอทั้งสองเรียนจบแล้ว ทั้งสองจึงขอลาอาจารย์เพื่อแสวงหาโมกขธรรมต่อไปแม้อาจารย์จะขอร้องให้อยู่ช่วยสอนบรรดาศิษย์ก็ไม่ยอมรับ ทั้งสองจึงลาอาจารย์ออกเดินทางมุ่งแสวงหาธรรม ครั้นอาจารย์อนุญาตแล้ว ได้ทำกติกานัดหมายกันไว้ก่อนที่จะจากกันว่า ถ้าใครได้บรรลุธรรมวิเศษอันใด จากสำนักของใครแล้ว ขอให้กลับมาบอกแก่กัน

ครั้นแยกทางกันแล้ว ต่างคนก็ต่างเดินทางเพื่อแสวงธรรมต่อไป เช้าวันหนึ่งพระอัสสชิ ออกไปบิณฑบาตในพระนครราชคฤห์ อุปติสสะเดินทางไปพบเข้าก็เกิดความเลื่อมใส เมื่อได้โอกาสจึงเข้าไปเรียนถามว่า พระคุณท่านบวชแต่สำนักไหน ? ใครเป็นครูเป็นอาจารย์ของท่าน? อาจารย์ของท่านสอนว่าอย่างไร ? พระอัสสชิ เมื่อถูกถามเช่นนั้นก็ไม่กล้าที่จะแสดงธรรมโดยพิสดารได้จึงพูดถ่อมตนว่า "เราพึ่งเข้ามาในศาสนานี้ใหม่ ๆ ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจธรรมโดยกว้างขวาง" อุปติสสะ จึงเรียนต่อไปว่า "ขอให้ท่านจงแสดงแต่หัวข้อธรรมโดยย่อเถิด" พระอัสสชิจึงแสดงธรรมแต่ย่อ ๆ ว่า "ธรรมเหล่าใดมีเหตุเป็นแดนเกิด พระ-ตถาคต ตรัสเหตุและความดับแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้น พระศาสดาทรงสั่งสอนอย่างนี้" เมื่ออุปติสสะได้ฟังแล้วก็ได้ดวงตาเห็นธรรม คือได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน เป็นพระอริยบุคคลชั้นต้น เมื่ออุปติสสะได้สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลแล้ว ก็เรียนถามว่า พระศาสดาประทับอยู่ ณ ที่ไหน ? ทราบความแล้วก็ลากลับนำธรรมไปแสดงแก่โกลิตะผู้เป็นสหายที่ได้นัดหมายกันไว้ ครั้นโกลิตะ ได้ฟังธรรมจากอุปติสสะ แสดงให้ฟังจบลง ก็ได้บรรลุเป็นพระโสดาบันเช่นกัน แล้วทั้งสองก็ชวนกันไปเฝ้าพระศาสดา พร้อมด้วยบริวาร ๕๐๐ คน ที่พระเวฬุวัน เข้าเฝ้าพระศาสดาแล้วทูลขออุปสมบท พระพุทธองค์ก็อนุญาต อุปสมบทให้เป็นภิกษุด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา ด้วยกันทั้งหมด ครั้นได้ฟังธรรมจากพระศาสดาที่แสดง ชนที่เป็นบริวารทั้งหมดได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ส่วนพระโมคคัลลานะบวชแล้วทำความเพียรอยู่ถึง ๗ วัน จึงได้สำเร็จ พระสารีบุตรบวชแล้วได้ ๑๕ วันจึงสำเร็จ ประวัติการทำความเพียรของท่านนั้นว่า ทำความเพียรจนอ่อนใจ เพราะความโงกง่วง ครั้นพระพุทธองค์ทราบด้วยพระญาณว่าโมคคัลลานะเกิดความอ่อนใจ ใคร่จะเลิกความเพียรพระองค์จึงทรงเสด็จไปโปรด ทรงแสดงถึงวิธีแก้ความง่วงเป็นลำดับดังนี้

๑. โมคคัลลานะ เธอมีสำคัญอย่างไร ความง่วงนั้นย่อมครอบงำเธอได้ เธอควรทำในใจถึงความสำคัญนั้นให้มาก ๆ ฯ

๒. เธอควรตรึกตรองพิจารณาถึงธรรม ที่เธอได้ฟังแล้ว และได้เรียนแล้วอย่างไรด้วยน้ำใจของตัวเอง ถ้ายังไม่หาย

๓. เธอควรสาธยายธรรมที่ได้ฟังแล้ว และได้เรียนแล้วอย่างไรโดยพิสดาร ถ้ายังไม่หายหรือยังละไม่ได้

๔. เธอควรยอนช่องหูทั้งสองข้าง และลูบตัวด้วยฝ่ามือ ข้อนี้จักเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้ ถ้ายังละไม่ได้

๕. แต่นั้นเธอควรลุกขึ้น ยืนแล้วลูบนัยน์ตาด้วยน้ำ เหลียวดูทิศทั้งหลาย แหงนดูดาวนักษัตรฤกษ์ ข้อนี้จักเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้ ถ้ายังละไม่ได้

๖. แต่นั้นเธอควรทำในใจถึงอาโลกสัญญา คือความสำคัญในแสงสว่าง ตั้งความสำคัญว่าเป็นกลางวันไว้ในจิตเสมอ ให้เหมือนกันทั้งกลางวันและกลางคืน มีใจเปิดเผยฉะนี้ ไม่มีอะไรหุ้มห่อทำจิตอันมีแสงสว่างให้เกิด ข้อนี้จักเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้ ถ้ายังละไม่ได้

๗. แต่นั้นเธอควรอธิษฐานจงกรม กำหนดเดินกลับไปกลับมา สำรวมอินทรีย์ มีจิตไม่คิดไปภายนอก ข้อนี้จักเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้ ถ้ายังละไม่ได้ ฯ

๘. แต่นั้นเธอควรสำเร็จสีหะไสยา คือนอนตะแคงข้างเบื้องขวา ซ้อนเท้าเหลื่อมเท้ามีสติสัมปชัญญะ ทำความหมายในอันจะลุกขึ้นไว้ในใจ พอเธอตื่นแล้ว รีบลุกขึ้นทันทีด้วยความตั้งใจว่าเราจักไม่ประกอบสุขในการนอน เราจักไม่ประกอบสุขในการเอนข้าง (เอนหลัง) เราจักไม่ประกอบสุขในการเคลิ้มหลับ โมคคัลลานะ เธอควรสำเหนียกในใจอย่างนี้ว่า เราจักไม่ชูงวง (ถือตัว) เข้าไปสู่สกุลดังนี้ เพราะว่า ถ้าภิกษุชูงวงเข้าไปสู่สกุล ถ้ากิจการในสกุลนั้นมีอยู่ อันเป็นเหตุที่มนุษย์เขาจักไม่นึกถึงภิกษุผู้ออกมาแล้ว ภิกษุก็จะคิดน้อยใจว่า เดี๋ยวนี้ใครหนอยุยงให้เราแตกร้าวจากสกุลนี้ เดี๋ยวนี้มนุษย์พวกนี้มีความอิดหนา

ระอาในใจเรา เพราะไม่ได้อะไร เธอก็จะมีความเก้อ ครั้นมีความเก้อก็จะเกิดความฟุ้งซ่าน ครั้นคิดฟุ้งซ่านแล้วก็จักเกิดความไม่สำรวม ครั้นไม่สำรวมแล้วจิตก็จักห่างจากสมาธิ อนึ่ง เธอควรสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราจักไม่พูดคำอันจะเป็นเหตุให้ถกเถียงกัน ถือผิดต่อกันดังนี้ เพราะว่าเมื่อคำอันเป็นเหตุเถียงกัน ถือผิดต่อกันมีขึ้น ก็จะต้องพูดมาก เมื่อความพูดมากมีขึ้น ก็จักเกิดความคิดฟุ้งซ่าน ครั้นคิดฟุ้งซ่านแล้ว ก็จะเกิดความไม่สำรวม ครั้นไม่สำรวมจิตใจ ก็ห่างจากสมาธิ อนึ่งโมคคัลลานะ เราสรรเสริญความคลุกคลีด้วยประการทั้งปวงหามิได้ แต่ไม่ใช่เราไม่สรรเสริญความคลุกคลีด้วยประการทั้งปวงเลย คือเราไม่สรรเสริญความคลุกคลีด้วยหมู่ชนทั้งคฤหัสถ์ทั้งบรรพชิต แต่เราสรรเสริญเสนาสนะที่นอนที่นั่งอันใดเงียบเสียงอื้ออึง ปราศจากเสียงคนเดินเข้าออก ควรเป็นที่ประกอบกิจของผู้ต้องการที่สงัดควรเป็นที่หลีกออกเร้นอยู่ตามสมณวิสัย เราสรรเสริญความคลุกคลีเสนาสนะเช่นนี้ เมื่อพระพุทธองค์ทรงตรัสสอนเช่นนี้แล้ว พระโมคคัลลานะก็กราบทูลถามว่า โดยย่อข้อปฏิบัติมีเพียงเท่าไร ภิกษุผู้ชื่อว่าน้อมไปแล้วในธรรมที่สิ้นตัณหา มีความสำเร็จล่วงส่วนเกษมจากโยคะธรรม ล่วงส่วน เป็นพรหมจารีบุคคล ล่วงส่วนมีที่สุด ล่วงส่วน (บรรลุอรหัตต) ประเสริฐสุดกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระบรมศาสดาตรัสตอบว่า โมคคัลลานะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ได้สดับว่าบรรดาธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่น ครั้นได้สดับดังนั้นแล้วเธอทราบชัดในธรรมทั้งปวงด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว ครั้นทราบชัดในธรรมทั้งปวงดังนั้นแล้ว เธอได้เสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นสุขก็ดี เป็นทุกข์ก็ดี ไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์ก็ดี ให้เธอพิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง พิจารณาเห็นด้วยปัญญาเป็นเครื่องหน่าย พิจารณาเห็นด้วยปัญญาเป็นเครื่องดับ พิจารณาเห็นด้วยปัญญาเป็นเครื่องสละคืนในเวทนาทั้งหลายนั้น เมื่อพิจารณาเห็นดังนี้ ย่อมไม่ยึดมั่นในสิ่งอะไร ๆ ในโลก เมื่อไม่ยึดมั่นย่อมไม่สะดุ้งหวาดหวั่น ย่อมดับกิเลสให้สงบระงับเฉพาะตน และทราบด้วนปัญญาว่า ชาติความเกิดได้สิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำไม่มีอีกแล้ว โดยย่อข้อปฏิบัติมีเพียงเท่านี้แล ภิกษุชื่อว่า น้อมไปแล้วในธรรมที่สิ้นตัณหา มีความสำเร็จล่วงส่วนเป็นพรหมจารีบุคคล ล่วงส่วน มีที่สุด

ล่วงส่วนประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระโมคคัลลานะปฏิบัติตามพระพุทธโอวาท ที่พระศาสดาทรงสั่งสอนนั้นก็ได้สำเร็จอหหัตตผลในวันนั้นเอง ฯ

พระศาสดา ทรงยกย่องพระโมคคัลลานะ เป็นคู่กับพระสารีบุตรในการอุปการแก่ภิกษุ ผู้เข้ามาอุปสมบทใหม่ในพระธรรมในวินัย อีกอย่างหนึ่ง พระศาสดาทรงยกย่องพระ-โมคคัลลานะว่าเป็นผู้เยี่ยมในทางเป็นผู้มีฤทธิ์มาก ฤทธิ์หมายเอาคุณสมบัติอันเป็นเครื่องให้สำเร็จ ตามความปรารถนา สำเร็จมาจากแรงอธิษฐาน คือความตั้งมั่นแห่งจิต และฤทธิ์นี้เป็นอจินตัยเป็นสิ่งที่ไม่ควรคิด จะแสดงได้เฉพาะท่านผู้เป็นพระอรหันต์ผู้ปฏิบัติที่มีบุญบารมีที่ได้สำเร็จเท่านั้น และเป็นสิ่งที่เหลือวิสัยของผู้ใดจะคิด ดังนั้น พระพุทธองค์จึงทรงตรัสห้ามมิให้คิด ถ้าใครขืนคิด ผู้นั้นก็มีส่วนแห่งความเป็นบ้า หรือเสียสติ พระโมคคัลลานะเป็นผู้มีฤทธิ์มาก สามารถไปเที่ยวถามกรรมของเทวดา ที่เสวยทิพยสมบัตินั้น ๆ ด้วยกรรมอะไร เมื่อเทวดาตอบผลแห่งกรรมที่สร้างไว้แล้วก็กลับมาสู่มนุษย์ และสามารถเที่ยวจาริกไปในเปรตโลก หรือนิรบายได้พบสัตว์ที่เสวยทุกข์เวทนา อันเกิดจากบาปกรรมอันสร้างไว้แต่อดีตชาติ ได้ถามถึงกรรมที่สัตว์เหล่านั้นกระทำมา เมื่อได้ทราบแล้วก็นำความนั้นมาเล่าให้มนุษย์โลก หรืออีกบางครั้งที่พระบรมศาสดามีพระประสงค์ที่จะทรมาณให้สิ้นพยศที่ดุร้ายนั้นก็ต้องตรัสให้พระโมคคัลลานะเป็นผู้แสดงฤทธิ์ทรมาร ครั้นสิ้นพยศแล้วพระองค์ก็ทรงตรัสเทศนาสั่งสอน ให้ตั้งอยู่ในคุณธรรมเบื้องต่ำจนถึงเบื้องสูงตามลำดับ พระโมคคัลลานะ สามารถชี้แจงสั่งสอนให้บริษัททั้งหลายได้รู้บาปรู้บุญ รู้คุณรู้โทษ โดยประจักษ์แจ้งแก่ตนเอง ดุจว่าได้เห็นด้วยตาตนเอง ฯ ส่วนการทรมารสัตว์ที่มีทิฏฐิมานะแรงกล้า พระโมคคัลลานะก็ทรมาณได้ดียิ่ง และคุณธรรมหรือฤทธิ์เช่นนี้ ก็ไม่สาธารณะแก่ภิกษุทั่วไปในบรรดาพุทธสาวกทั้งหมดจะมีเป็นผู้เลิศก็แต่พระโมคคัลลานะรูปเดียว ส่วนพระสารีบุตร ผู้เป็นคู่กับพระโมค-คัลลานะนั้น พระองค์ก็ทรงยกย่อง ว่าเป็นผู้เลิศในทางผู้มีปัญญามาก พระสารีบุตรเป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย ทั้งสองพระองค์นี้ ได้รับยกย่องจากพระศาสดาว่าพระสารีบุตรเปรียบ

เหมือนมารดาผู้ยังทารกให้เกิด พระโมคคัลลานะเปรียบเหมือนนางนมผู้เลี้ยงทารกให้ใหญ่โต หมายความว่าพระสารีบุตร เป็นผู้ชักชวนบริษัทที่ไม่มีศรัทธาให้เกิดศรัทธา ผู้ที่มีศรัทธาอยู่แล้ว พระโมคคัลลานะก็สอนให้มีศรัทธายิ่ง ๆ ขึ้น หรืออีกอย่างหนึ่ง พระสารีบุตรสั่งสอนให้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน พระโมคคัลลานะก็สั่งสอนให้สำเร็จเป็นพระสกทาคามี พระอรหันต์ตามลำดับ พระโมคคัลลานะนั้นเป็นผู้เข้าใจในการนวกรรม คือเข้าใจในการรักษาสิ่งของใหม่ ๆ เช่น กุฎีวิหารใหม่ เป็นต้น เพราะฉะนั้น เมื่อนางวิสาขามหาอุบาสิกาสร้าง บุบผารามถวายที่กรุงสาวัตถี พระบรมศาสดาก็รับสั่งให้ท่านเป็นนวกรรมาทิฏฐายิ คือผู้ดูแลรักษานวกรรม ฯ ท่านพระโมคคัลลานะ ท่านนิพพานก่อนพระบรมศาสดา ครั้งเมื่อท่านสำนักอาศัยอยู่ที่ตำบลกาฬศิลา แคว้นมคธ พวกเดียรถีร์ปรึกษากันว่าบรรดาลาภสักการทั้งหลายเกิดแก่พระบรมศาสดานั้น อาศัยพระโมคคัลลานะ เพราะท่านสามารถนำข่าวในสวรรค์และนรกมาแจ้งให้แก่มนุษย์ได้ ชักนำให้เกิดศรัทธาเลื่อมใส ถ้าพวกเรากำจัดพระโมคคัลลานะเสียได้ ลัทธิฝ่ายของเราก็จักรุ่งเรือง เมื่อปรึกษากันเป็นที่ตกลงแล้ว ก็จ้างโจรผู้ร้ายให้ลอบฆ่าท่าน พระโมคคัลลานะรู้เหตุก่อนจึงหลบหนีไปถึงสองครั้งครั้นถึงครั้งที่สามท่านมาพิจารณาเห็นว่ากรรมเก่ามาตามทันหรือกรรมเก่าจะให้ผลแล้ว ท่านจึงไม่หนี แม้ว่าท่านจะเหาะหนีเหมือนครั้งก่อน ๆ ก็จะพ้นความตายได้ แต่ท่านเห็นว่าควรจะทนอยู่รับผลของกรรมจึงไม่หนี พวกโจรได้โอกาสก็ทุบตีท่านจนแหลกสำคัญว่าท่านตายแล้ว จึงนำร่างอันบอบช้ำของท่านไปซ่อนไว้ใต้พุ่มไม้แห่งหนึ่ง แล้วก็หลบหนีไป เมื่อโจรหนีไปแล้ว ภายหลังท่านก็เยียวยาอัตตภาพให้หายด้วยกำลังฌาน แล้วเข้าไปเฝ้าสมเด็จพระบรมศาสดา ทูลลากลับมาปรินิพพาน ณ ที่เดิม ณ วันสิ้นเดือนกัตติกมาส (เดือน ๑๒) ภายหลังพระสารีบุตรหนึ่งปักษ์ (๑๕ วัน) พระศาสดาเสด็จไปทำฌาปนกิจแล้วรับสั่งให้เก็บอัฐิธาตุมาก่อพระเจดีย์ไว้ ณ ที่ใกล้ซุ้มประตูแห่งเวฬุวนาราม ฯ

ทิศอีสาน

ประวัติพระราหุลเถระ

พระราหุล เป็นโอรสของเจ้าชายสิทธัตถะ กับพระนางยโสธรา (พิมพา) เป็นพระนัดดาของพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้ครองกบิลพัสดุ์บุรี

ภายหลังเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชาแสวงหาโมกขธรรมจนได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวันเพ็ญแห่งวิสาขมาสแล้ว ทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ไปตามที่ต่างๆ จนบรรลุถึงพระนครราชคฤห์และทรงวางรากฐานแห่งพระพุทธศาสนาในพระนครนั้น เกียรติคุณของพระองค์ได้แผ่กระจายไปในที่ต่าง ๆ จนข่าวเล่าลือนั้น ทราบไปถึงพระเจ้าสุทโธทนะมหาราช พระองค์ทรงใคร่จะพบโอรสซึ่งจากไปเสียนานโดยไม่ได้พบกันเลย ครั้นแล้วพระองค์จึงได้ส่งทูตไปนิมนต์พระผู้มีพระภาค ให้เสด็จกลับไปยังกบิลพัสดุ์ ซึ่งขณะนี้พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในเวฬุวัน (สวนไม้ไผ่) ที่พระเจ้าพิมพิสาร สร้างถวายในพระนครราชคฤห์

พระองค์ทรงส่งทูตไปซึ่งมีบริวารหนึ่งพันคน ทรงรับสั่งแก่ทูต พร้อมทั้งบริวารว่า " ขอให้พวกเธอจงนำบุตรของฉันมาแสดงแก่ฉันเถิด ซึ่งได้จากฉันไปนานแล้ว " ครั้นทูตและบริวารไปยังสำนักของพระผู้มีพระภาค พระองค์ทรงแสดงธรรมให้แก่ทูตเหล่านั้น จนทูตพร้อมทั้งบริวารได้บรรลุพระอรหันต์ และได้ทูลขอบรรพชาแล้วก็มิได้กลับมาทูลแด่พระเจ้าสุทโธทนะแต่อย่างใด

พระเจ้าสุทโธทนะทรงรอแล้วรอเล่าก็ไม่เห็นว่าทูตและลูกชายจะกลับมา พระองค์จึงส่งทูตไปอีกและมีบริวารหนึ่งพันเช่นกัน เมื่อทูตไปถึงพระบรมศาสดา พระองค์ก็ทรงแสดงธรรมให้ฟัง จนทูตและบริวารได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมทั้งขอบรรพชาทูตเหล่านั้นมิได้ส่งข่าวหรือกลับมาทูลพระเจ้าสุทโธทนะให้ทรงทราบ พระองค์ก็ทรงส่งทูตไปในทำนองนี้ถึง 10 ครั้ง ทูตเหล่านั้นพร้อมทั้งบริวารก็บรรลุพระอรหันต์ และได้ทูลขอบรรพชาเสียหมด ทูตคนที่ 10 ชื่อว่า กาฬุทายี นำบริวารทั้ง 1 พันคนไป แล้วก็ได้บรรลุพระอรหันต์อีกเช่นเดิม

เมื่อกาฬุทายีได้อุปสมบทแล้วก็ได้ทูลนิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าให้เสด็จไปสู่กรุงกบิลพัสดุ์ โดยท่านเองเป็นผู้นำเสด็จพระศาสดาก็เสด็จไปพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์สองหมื่นแวดล้อม เสด็จมาเทศนาโปรดพระประยูรญาติให้ตั้งอยู่ในมรรคผลแล้วพระองค์ทรงประทับอยู่ที่นิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์ได้ 3 วัน พระองค์ก็ทรงบวชนันทกุมาร การบวชนันทกุมารครั้งนี้ทำให้พระเจ้าสุทโธทนะเสียพระทัยมากเพราะครั้งแรกพระองค์ทรงหวังสิทธัตถะที่จะได้ครองราชสมบัติเป็นมหาจักรพรรดิ์แต่สิทธัตถะก็ไม่ทรงใยดีในราชสมบัติโดยการออกบวชเสีย ไม่ยอมกลับมาครองราชสมบัติ เมื่อหมดหวังในตัวสิทธัตถะแล้ว พระองค์ก็ทรงดำริว่า จะยกนันทกุมารเป็นผู้สืบตระกูลต่อไป แต่แล้วความหวังก็กลับมาเป็นความโศก ซึ่งพระองค์เองก็ไม่มีหนทางจะแก้ไข

ส่วนพระนางยโสธรา ตั้งแต่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จหนีออกบรรพชา พระนางก็มีแต่ความโศกเศร้ารำพึงถึงพระสวามี ซึ่งได้ทอดทิ้งพระนางไปโดยไม่มีเยื่อใย เหลือทิ้งไว้ก็แต่ความขมขื่น ไม่ว่าวันไหนเดือนไหน พระนางก็เฝ้ารำพึงถึง คอยวันและเวลาจะกลับของเจ้าชายสิทธัตถะผู้เป็นสวามี พระนางเป็นคนซื่อสัตย์จงรักภักดี ต่อพระสิทธัตถะมาก เมื่อพระนางทราบว่า พระสวามีได้รับทุกข์ทรมารไม่ได้เสวยพระกระยาหาร พระนางก็ทรงอดไปตาม พอได้ทราบว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมา พระนางทรงดีพระทัยมาก จึงเข้าไปเฝ้าและหมอบแทบเท้าของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วพระองค์ทรงแสดงธรรมให้พระนางหายโศกเศร้า

เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในกบิลพัสดุ์บุรีได้ 7 วัน พระนางยโสธราทรงประดับตกแต่งพระราหุลกุมารให้ดีแล้วทรงส่งไปยังสำนักของพระผู้มีพระภาค และทรงแนะให้พระโอรสทราบว่า " ลูกรักลูกจงไปดูสมณะซึ่งมีพระภิกษุสงฆ์สองหมื่นแวดล้อมมีวรรณะประดุจว่าทองคำ มีรูปงามเหมือนพระพรหมนั่นสมณะนี่เองเป็นพระบิดาของเจ้า ซึ่งได้จากแม่และเจ้าไปเมื่อครั้งลูกของแม่ยังเล็ก ๆ อยู่ เมื่อบิดาของลูกประสูตรใหม่ ๆ ได้มีหม้อทรัพย์ใหญ่เกิดขึ้นมากมาย ตั้งแต่พระองค์ออกผนวชแล้วเป็นเวลาถึง 7 ปี และอายุของลูกก็ได้ 7 ปีพอดี แม่ก็ไม่ได้พบเห็นอีกเลยพ่อจงไปทูลขอมรดกจากบิดาของเจ้าเถิด ลูกจงไปทูลขอกะพระบิดาของเจ้าว่า " ข้าแต่เสด็จพ่อ ข้าพระองค์เป็นพระกุมาร ถึงอภิเษกแล้วก็จักเป็นพระเจ้า

จักรพรรดิ ข้าพระองค์ต้องการทรัพย์ของเสด็จพ่อขอเสด็จพ่อจงประทานทรัพย์แก่ลูกด้วยเถิด เพราะบุตรย่อมเป็นเจ้าของสมบัติของบิดา ”

ครั้นแล้วพระราหุล ก็ได้เสด็จไปสู่สำนักของพระบรมศาสดา ถวายบังคมแล้ว ได้เจรจาปราศัยแสดงความรักใคร่ต่อพระผู้มีพระภาคโดยประการต่าง ๆ ก็เป็นธรรมดาอยู่เอง เมื่อบุตรได้พบบิดาก็ย่อมจะมีความยินดี และรักใคร่กัน ทั้งสองพระองค์ทรงสนทนากันด้วยเรื่องต่าง ๆ ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาค ทรงกระทำภัตตะกิจเสร็จแล้วทรงอนุโมทนา เสด็จลุกออกจากอาสนะหลีกไป ส่วนพระราหุลก็ทรงทูลขอราชสมบัติที่พระมารดาได้ทรงสอนไว้แล้วเสด็จติดตามพระผู้มีพระภาคไป พระองค์ไม่ยอมให้ราหุลกุมารกลับ ฝ่ายบริวารก็ไม่สามารถเพื่อจะเชิญพระกุมารซึ่งเสด็จไปกับพระผู้มีพระภาคให้กลับได้

เมื่อถึงอารามพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำริว่า กุมารนี้อยากจะได้สมบัติอันเป็นสมบัติของบิดาทรัพย์ภายนอกนั้นย่อมหมุนไปตามวัฏฏะ ไม่มีความแน่นอนย่อมจะเปลี่ยนไปมีแต่ความคับแค้น มีแต่ความทุกข์ ไม่มีทรัพย์อะไรเลยในโลกที่จะประเสริฐยิ่งกว่าอริยทรัพย์ ควรที่เราจะให้อริยทรัพย์นี้แก่พระราหุล ครั้นดำริเช่นนี้แล้ว จึงตรัสสั่งพระสารีบุตรว่า สารีบุตรเธอจงบวชให้แก่ราหุลกุมารนี้เถิด ครั้งนั้นราหุลกุมารก็ยังเยาว์อยู่มีอายุไม่ครบอุปสมบท พระสารีบุตรจึงทูลถามว่า จะโปรดให้ข้าพระองค์บวชราหุลกุมารอย่างไร พระบรมศาสดาปรารภเรื่องนี้ให้เป็นอุบัติเหตุ จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุบวชกุลบุตรที่มีอายุไม่ครบอุปสมบทให้เป็นเณรด้วยไตรสรณคมน์ ดังนั้นพระสารีบุตรจึงได้บวชราหุลกุมารเป็นสามเณรองค์แรกในพระพุทธศาสนา

เมื่อราหุลกุมารบวชแล้ว พระเจ้าสุทโธทนะทรงเสียพระทัยเป็นกำลัง เพราะพระองค์หมดหวังผู้ที่จะสืบตระกูลต่อไป เสียทั้งสิทธัตถะ เสียทั้งนันทนะ แม้จนกระทั่งพระราหุลพระองค์หมดหวัง หมดทุกสิ่งทุกอย่าง ยิ่งคิดก็ยิ่งมีแต่ความทุกข์ระทม จนพระองค์ไม่สามารถจะอดกลั้นความทุกข์นั้นไว้ได้จึงเสด็จไปยังสำนักของพระบรมศาสดาทูลชี้แจงแล้วขอพระพรว่า “ พระเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาสพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายไม่พึงยังกุลบุตรที่บิดามารดาไม่อนุญาตให้บวช ” จึงถือเป็นประเพณีตั้งแต่นั้นมา ถ้ากุลบุตรที่มีอายุครบ

บวชจะต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองเสียก่อนจึงให้บวชได้ หากไม่ได้รับอนุญาตขัดต่อพระวินัยห้ามบวช

ราหุลสามเณรเมื่อบรรพชาแล้ว ก็ตามเสด็จพระผู้มีพระภาคและพระอุปัชฌายะคือพระสารีบุตรเสมอ ครั้นเมื่ออายุครบบวชแล้ว (20 ปีบริบูรณ์) ก็ได้อุปสมบทเป็นภิกษุ ในพระพุทธศาสนา วันหนึ่งท่านพระราหุลอยู่ในสวนมะม่วงแห่งหนึ่งในพระนครราชคฤห์ พระบรมศาสดาเสด็จไปที่นั้น ทรงแสดงเทศนาราหุลวาทสูตรซึ่งว่าด้วยภาชนะน้ำเปล่า บรรยายเปรียบเทียบด้วยคนพูดมุสาวาทเป็นต้น ตรัสสอนให้ราหุลสำเหนียกตามเทศนานั้นแล้วก็เสด็จกลับไป วันหนึ่งพระราหุลเข้าไปเฝ้า พระบรมศาสดาทรงสั่งสอนด้วยเทศนามหาราหุโรวาทสูตรซึ่งว่าด้วยรูปกัมมัฏฐาน ธาตุห้าอย่างคือ ปฐวีธาตุ ธาตุดิน 1 อาโปธาตุ ธาตุน้ำ 1 เตโชธาตุ ธาตุไฟ 1 วาโยธาตุ ธาตุลม 1 อากาศธาตุ ช่องว่าง 1 ทรงแสดงให้พิจารณาด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างไรว่า สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ส่วนนั้นไม่เป็นเรา ส่วนนั้นไม่ใช่ตัวของเราเป็นต้น ฯ ในที่สุดทรงตรัสสอนในกัมมัฏฐานอื่นให้เจริญภาวนา คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อสุภสัญญา อนิจจสัญญา ครั้นทรงสอนจบแล้วพระราหุลมีจิตยินดี รับคำสอนของพระบรมศาสดา ภายหลังพระราหุลได้ฟังพระโอวาทที่พระบรมศาสดาสั่งสอนในทางวิปัสสนา ท่านส่งจิตไปตามพระธรรมเทศนา ก็ได้บรรลุพระอรหัตตผล พระราหุลเป็นผู้ใคร่ในการศึกษาธรรมวินัยตามตำนานท่านกล่าวไว้ว่า ท่านพระราหุลนั้น ครั้นลุกขึ้นแต่เช้าไปกอบทรายให้เต็มฝ่าพระหัตถ์แล้ว ตั้งความปรารถนาว่า " ในวันนี้ข้าพเจ้าพึงได้รับโอวาทคำสั่งสอนแต่สำนักพระบรมศาสดา หรือแต่สำนักพระอุปัชฌายาจารย์ ทั้งหลายให้ได้มากประมาณเท่าเม็ดทรายในกำมือแห่งข้าพเจ้านี้ " ด้วยเหตุนี้จึงได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้ใคร่ในการศึกษา ท่านดำรงชนมายุสังขารอยู่โดยสมควรแก่กาลแล้วก็ดับขันธปรินิพพาน ฯ

ประวัติพระราหุลนี้ได้แปลมาจากภาษาบาลี ซึ่งท่านเขียนไว้โดยย่อ ถึงจะเป็นประวัติย่อแต่ก็พอเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับผู้ใคร่ต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม เพราะพระราหุลนี้ ถึงแม้ท่านจะสำเร็จเป็นพระอรหันต์ก็ตาม ถึงกระนั้นท่านก็ไม่ทอดทิ้งในการศึกษาปฏิบัติ จน

ได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้ใคร่ในการศึกษา เมื่อทราบประวัติของท่านแล้ว ควรจะดำเนินตาม ถือเป็นคติ ถึงจะปฏิบัติอย่างท่านไม่ได้ ก็ควรใฝ่ใจปฏิบัติตามเพื่อให้เป็นปัจจัยในกาลข้างหน้า ดีกว่าไม่มีการปฏิบัติตามเสียเลย เพราะการเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติจึงเกิดประโยชน์ แต่ถ้าเรียนรู้แล้วไม่เอาความรู้นั้นไปปฏิบัติ จะเรียนรู้จนจบพระไตรปิฎกก็ไม่มีประโยชน์อะไร ไม่สามารถจะช่วยให้ผู้นั้นพ้นทุกข์ไปได้ต่อเมื่อนำเอาความรู้ไปปฏิบัติจึงจะทำให้ผู้นั้นมีทางจะพ้นทุกข์ไปได้ เพราะธรรมเท่านั้นย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมหาได้รักษาผู้ไม่ประพฤติธรรมไม่

พระมหาไสว วิสาโร

วัดมหาธาตุ พระนคร แปลเรียบเรียง

คำนำ

"ทุกขัปปนูทน กถา"

หรือ

"คาถาอันเป็นเครื่องบรรเทาทุกข์"

"ทุกขัปปนูทน กถา" หรือ "คาถาอันเป็นเครื่องบรรเทาทุกข์" นี้ พระคุณเจ้า พระราชชัยกวี หรือ ท่านพุทธทาสภิกขุ แห่ง สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แสดงแก่ "ข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม และ ศาล" เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๔ หรือ เมื่อ ๑๙ ปีล่วงมาแล้ว แต่เนื้อหาสาระของพระธรรมเทศนาหาได้เก่าเกินสมัยอย่างใดไม่ ยังคงเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน และ เหตุการณ์ในอนาคต เข้าลักษณะ "อกาลิโก" ถ้าผู้ใดได้อ่านและนำไปปฏิบัติตามแล้ว ก็จะเกิดประโยชน์แก่ตน แก่ครอบครัว และ แก่ประเทศชาติ จึงสมควรที่จะส่งเสริมให้พระธรรมเทศนานี้แพร่หลายยิ่งขึ้น

เจ้าภาพในการบำเพ็ญกุศลฌาปนกิจศพ "นายตรอง ตันติเวชกุล" จึงได้ติดต่อแจ้งไปยังองค์ผู้แสดงพระธรรมเทศนา ขอจัดพิมพ์เผยแพร่ชำร่วยแก่ท่านที่มาร่วมในการบำเพ็ญกุศลฌาปนกิจในวันนี้.

เจ้าภาพ

๒๙ ธันวาคม ๒๕๑๓

ทุกขัปปนูทนกถา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส ฯ

อิงฺฆ อญฺเญปิ ปุจฺฉสฺส

ปุถู สมณพฺราหฺมเณ

ยทิ สจฺจา ทมา จาคา

ขนฺตยา ภิยฺโยธ วิชฺชตี ติ.

บัดนี้ อาตมภาพจะได้วิสัชนา ในธรรมิกถาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธาความเชื่อ และวิริยะความพากเพียรของท่านทั้งหลาย ให้เจริญงอกงามก้าวหน้า ในทางแห่งพระศาสนา ของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในโลก

แม้ว่าธรรมเทศนาในวันนี้ เป็นธรรมเทศนาที่จัดให้มีขึ้น ตามความมุ่งหมายของรัฐบาลก็ตาม แต่ธรรมเทศนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมเป็นของจำเป็นอยู่เสมอ ไม่ว่าเวลาไหนและจัดขึ้นโดยใคร ที่เป็นดังนี้ก็เพราะเหตุว่าธรรมเทศนาทั้งหลายย่อมเป็นอาหารแก่จิตใจ ทำให้ความเป็นมนุษย์ภายใน มีความเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ เหมือนต้นไม้ที่เต็มไปด้วยแก่นฉะนั้น เปรียบเหมือนต้นไม้ต้นหนึ่งดูภายนอกจากที่ไกลก็เป็นต้นไม้ที่มีพุ่มดกเขียวชอุ่มและแถมมีดอกด้วย แต่ครั้นเดินเข้าไปดูถึงโคนต้นในที่ใกล้ กลับเป็นต้นไม้ที่กลวงเป็นโพรงแต่ต้นจนถึงปลาย บุรุษผู้มีความต้องการด้วยแก่นไม้ มาชะโงกหน้ามองดูต้นไม้ที่กลวงเป็นโพรงแล้วพากันส่ายหน้าสั่นศีรษะหันหลังกลับ ข้อนี้ฉันใดบัณฑิตผู้มีปัญญาเป็นเครื่องพิจารณามองดูความเป็นมนุษย์ของคนบางคนแล้ว ก็พากันส่ายหน้าสั่นศีรษะหันหลังกลับ ฉันใดก็ฉันนั้น ทั้งนี้เพราะว่าความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น มีความกลวงเป็นโพรง คือมีความเป็นมนุษย์แต่ซีกกาย ส่วนภายในคือซีกใจนั้นปราศจากความเป็นมนุษย์ เพราะขาดอาหารทางใจ จึงทำให้มีความเป็นมนุษย์แต่เพียงครึ่งเดียว หรือมีความเป็นมนุษย์ที่กลวงเป็นโพรงดังกล่าวแล้ว

ความสมบูรณ์ในทางวัตถุทำให้ร่างกายเจริญฉันใด ความสมบูรณ์ในทางธรรมก็ทำให้จิตใจเจริญฉันนั้น เมื่อเราให้อาหารทางวัตถุเช่นข้าวน้ำเป็นต้น แก่ร่างกายเป็นประจำอยู่ทุกวัน เราก็ควรให้อาหารทางใจแก่ใจควบคู่กันไปด้วย มิฉะนั้นแล้วจะเกิดไม่ยุติธรรมอย่างยิ่ง และมีผลคือ มีความเจริญแต่ร่างกายส่วนใจนั้นขาดอาหารตีบลีบตายไป เราจึงพากันให้ความยุติธรรมแก่ทางใจโดยทำการให้อาหารเป็นประจำวันให้สมส่วนกันนั่นเอง

การฟังธรรมเทศนานั้น นับว่าเป็นวิธีหนึ่ง ซึ่งเป็นการให้อาหารแก่จิตใจอย่างสะดวกที่สุด แม้ว่าจะมีการให้อาหารทางใจแก่จิตใจโดยหลายวิธีด้วยกัน มีการสวดมนต์ภาวนารักษาศีล และให้ทานเป็นต้นก็ตาม แต่การฟังธรรมเทศนายังคงเป็นวิธีที่สะดวกที่สุด ได้ผลมากที่สุดอยู่นั่นเอง เพราะเป็นวิธีที่จะทำให้เกิดความสะอาดสว่างและสงบแก่จิตใจโดยตรง ใจมากไปด้วยความสะอาด สว่างสงบยิ่งขึ้นเพียงใด ก็นับว่าเป็นความเจริญแก่จิตใจเพียงนั้น ใจที่สะอาด สว่าง สงบ นั่นแล เป็นความหมายอันแท้จริงของความเป็นมนุษย์ อันจะทำให้เกิดสันติสุขทั้งฝ่ายตนเองและผู้อื่น สามารถจะบั่นทอนแก้ไขความทุกข์ยากและปัญหานานาประการให้หมดสิ้นไปได้ ทำให้เป็นผู้ที่ไม่ต้องถูกเรียกตัวมาอบรมอีกต่อไป จึงขอวิงวอนท่านทั้งหลายว่า อย่าได้มีความอิดหนาระอาใจ ในการที่จะต้องฟังธรรมเทศนา ไม่ว่าจะแสดงโดยใคร ที่ไหน และเวลาไร และแม้ว่าจะเป็นการซ้ำซากเพียงใดด้วย

ขอให้นึกดูในเรื่องการรับประทานอาหาร ที่เรารับประทานกันอยู่ทุกวันและทุกคนเถิดอาหารนั้นซ้ำซาก คือไม่มีอะไรมากไปกว่าข้าวปลาเนื้อผักผลไม้ เราก็ยังกินกันทุกวันไม่มีเบื่อ ถึงทีที่จะต้องให้อาหารใจอย่างซ้ำซากบ้าง ทำไมเราจะต้องเบื่อ เราจึงพิจารณาดูอย่างยุติธรรม ให้เห็นความจริงที่ว่า อาหารมีข้าวปลาเป็นต้น ที่เราบริโภคอย่างซ้ำซากทุก ๆ วัน แม้จะซ้ำอย่างไรมันก็ทำให้ร่างกายเจริญเติบโตอยู่ได้ทั้งที่ซ้ำ ๆ ซาก ๆ อาหารใจก็ต้องเป็นอย่างเดียวกัน คือทำให้ใจเจริญได้ทั้งที่เป็นการซ้ำ ๆ ซาก ๆ อีกประการหนึ่ง อาหารที่บำรุงร่างกายให้เจริญนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นอาหารที่มีรสประหลาดและเอร็ดอร่อย ขอแต่ให้เป็นอาหารที่แท้จริง คือ ถูกต้องตามหลักแห่งอาหารก็แล้วกัน แม้จะไม่งดงามหรือเอร็ดอร่อยเมื่อย่อยได้ก็สามารถบำรุงร่างกายได้ฉันใด ธรรมเทศนาที่เป็นอาหารใจก็ฉันนั้น ไม่จำเป็นจะต้องแปลกประหลาดสนุกสนานฟังเพลิน ขอแต่ให้เป็นธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า แม้จะ

จืดชืดปานใดก็ย่อมบำรุงใจให้เจริญได้ทั้งนั้นฉันนั้น ขอแต่ให้ท่านทั้งหลายบริโภคและย่อยให้ได้ คือพยายามทำความเข้าใจ น้อมนำไปพิจารณาจนเห็นความจริงแห่งธรรมนั้น ๆ แล้วย่อมทำให้ใจของท่านเจริญงอกงามด้วยความสะอาดสว่างและสงบเป็นแน่แท้ อาตมาจึงขอวิงวอนท่านทั้งหลายซ้ำอีกครั้งหนึ่งว่า จงอย่าได้อิดหนาระอาใจ ในการที่จะฟังธรรมเทศนาซึ่งที่แท้เป็นการให้อาหารในทางใจ แม้ว่าจะต้องทำทุกวัน และยังเป็นการซ้ำซาก ไม่มีรสชาดอันสนุกสนานอีกด้วย ขอให้พยายามบริโภคและพยายามย่อยให้ได้ แล้วอาหารนั้นก็จะทำหน้าที่ของมันเอง โดยไม่ต้องสงสัย คือทำให้ใจเจริญงอกงามควบคู่กันไปกับความเจริญในทางกาย จนไม่ต้องเป็นผู้ที่มีความเป็นมนุษย์ ชนิดที่มีความกลวงเป็นโพรงดังที่กล่าวมาแล้ว

โดยเฉพาะธรรมเทศนาซึ่งเป็นการอบรมในวันนี้ รัฐบาลมีความมุ่งหมายให้เป็นการช่วยกันแก้ไขสิ่งร้ายให้กลายเป็นดี ในทางฝ่ายใจ ควบคู่กันไปกับการแก้ไขทางวัตถุ ซึ่งก็ได้กำลังขมักเขม้นแก้ไขกันอยู่ทุกทางแล้ว ในทางวัตถุมีการแก้ไขสิ่งปรักหักพังอันเนื่องมาจากภัยสงครามและอื่น ๆ แก้ไขความขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภค แก้ไขในด้านเศรษฐกิจ การทหาร การเมือง ฯลฯ ในทุกวิถีทาง ที่หวังจะเป็นผลดีแก่ประเทศชาติ แต่ถ้าพลาดจากการแก้ไขในทางฝ่ายใจซึ่งเป็นประธานแห่งสิ่งทั้งหลายเสียก่อนแล้ว การแก้ไขอย่างอื่น ๆ ย่อมทำไปไม่ได้ คือไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไป แม้ว่าจะมีความคิดและแผนการที่ดีเพียงใดก็ตาม ปัญหายุ่งยากในการแก้ไขเหล่านี้ เมื่อมองดูโดยทั่วไปแล้ว คล้ายกับเป็นปัญหาที่มีมากมายหลายปัญหา แต่ที่แท้นั้นมีเพียงปัญหาเดียว คือ การแก้ไขความเป็นมนุษย์ของแต่ละคนให้ดีให้ถูกต้องเท่านั้น แล้วปัญหาต่าง ๆ จะเป็นอันถูกแก้ไขหมด และเป็นผลสำเร็จทุกประการ เพราะว่าสิ่งทั้งหมดนี้เนื่องเป็นอันเดียวกัน

ปัญหายุ่งยากทุกอย่างในโลกนี้ ย่อมเนื่องเป็นอันเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของโลกทั้งโลก ปัญหาของประเทศปัญหาของบ้านเมือง จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ครอบครัว จนกระทั่งปัญหาส่วนตัวของบุคคลเป็นคน ๆ ย่อมรวมอยู่ที่สภาพความตกต่ำในทางฝ่ายจิตใจ ของคนแต่ละคนในโลกนั่นเอง เพราะฉะนั้นในการแก้ปัญหาเหล่านี้ ย่อมมีความเนื่องเป็นอันเดียวกันอีก คือเมื่อแก้ปัญหาส่วนตัวสำเร็จ ย่อมเป็นการแก้ปัญหาของ

ครอบครัวสำเร็จ ของหมู่บ้านของตำบล ของอำเภอจังหวัด บ้านเมือง ประเทศ ชาติ ตลอดจนของโลกทั้งสิ้นได้สำเร็จ กล่าวคือ เราต่างคนต่างตั้งหน้าแก้ไขสภาพความตกต่ำในทางใจ ให้สูงขึ้นมาได้เท่านั้นเอง เมื่อทุกคนมีใจสูงพอแล้ว ปัญหาหรือความทุกข์ยากต่างๆ ในโลกนี้ จะสูญสิ้นไปในพริบตาเดียว ฉะนั้นความตกต่ำในใจของใครมีอยู่ก็ขอให้คนนั้นแก้ของตนเอง เสร็จแล้วจะเป็นการแก้ปัญหาของโลกทั้งหมดขึ้นมาเอง ขอให้พิจารณาให้เห็นความจริงที่ว่า ปัญหาอันมากมายซึ่งเราดูแล้วท้อใจว่าจะแก้กันไม่ไหวนี้ ที่แท้มันเป็นปัญหาเพียงอันเดียว คือภาวะความตกต่ำในทางใจ เพราะใจขาดอาหารดังที่กล่าวมาแล้ว ขอให้ทุกคนจงพากันทำความเข้าใจ แล้วช่วยกันแก้ปัญหาอันนี้ ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาของโลกทั้งหมดขึ้นมาเองในภายหลัง ของใครก็ให้คนนั้นตั้งอกตั้งใจแก้เถิด จะเป็นผลดีแก่ตัวเองและแก่ประเทศชาติหรือโลกทั้งสิ้นพร้อมกันอยู่ในตัว จงช่วยกันแก้ไขภาวะความตกต่ำในทางใจของตน ๆ แล้วท่านจะเป็นผู้ชนะในทุก ๆ สถานการณ์ของโลก

การแก้ไขทุกอย่างเราเห็นกันอยู่เป็นอย่างดีแล้วว่า เราต้องทราบถึงสมุฏฐานหรือต้นเหตุของความยุ่งยากเหล่านั้นเสียก่อน ในการที่เราจะเริ่มมือกันแก้ไขสถานการณ์ของประเทศหรือของโลกให้ดีขึ้นก็ตาม หรือแก้ไขตัวเราเองโดยเฉพาะก็ตาม เราจะต้องทราบถึงสมุฏฐานของมัน เมื่อถามขึ้นว่าความทุกข์ยากในโลกเกิดมาจากอะไร ? อาตมาขอตอบว่า ความทุกข์ยากในโลกทุกชนิด ก็เกิดจากการที่คนในโลกไม่เป็นมนุษย์กันนั่นเอง เป็นกันอย่างมากแค่เพียงคน ไม่สูงขึ้นไปถึงเป็นมนุษย์ การกล่าวเช่นนี้มิใช่เป็นการกล่าวเล่นสนุก ๆ หรือเพื่อเล่นสำนวนอย่างใดก็หามิได้ ที่แท้เป็นความจริงเช่นนั้นซึ่งจะได้วิสัชนาให้ท่านฟัง

การเป็นคน กับการเป็นมนุษย์นั้นต่างกันไกลลิบ การเป็นคนนั้น พอสักว่าได้เกิดมาก็เป็นคนได้แล้ว ส่วนการเป็นมนุษย์นั้นหมายเฉพาะผู้มีใจสูง ใจสูงชนิดที่น้ำ กล่าวคือความชั่วหรือความทุกข์ ท่วมไม่ถึง คำว่า มนุษย์ ๆ นี้ แยกศัพท์ออกได้ง่าย ๆ สองคำ คือ มน–อุษย์ รวมกันเป็นมนุษย์ "มน" แปลว่า "ใจ" "อุษย์" แปลว่า "สูง" คำว่ามนุษย์จึงแปลกันได้ง่าย ๆ ว่ามีใจสูง ส่วนคำว่า "คน" นั้นมีความหมายมาจากคำว่า "ชน" ซึ่งแปลได้ง่าย ๆ อีกว่า "เกิดมา" เพราะฉะนั้นพอเกิดมาก็ได้เป็นคนแล้วแน่นอน แต่จะเป็นมนุษย์หรือไม่เป็นอีกปัญหาหนึ่งต่างหาก คืออยู่ที่ว่าใจสูงหรือไม่ ถ้าใจสูงก็เป็นมนุษย์ได้ ถ้า

ใจไม่สูงก็เป็นมนุษย์ไม่ได้ อย่างมากจะเป็นได้ก็แต่เพียงคนเท่านั้นเอง ฉะนั้นการเป็นมนุษย์กับการเป็นคนจึงต่างกันเป็นคนละอย่าง เราจงเลิกแปลคำ "มนุษย์" ว่า "คน" กันเสียเถิด ยกไว้ให้สำหรับเด็ก ๆ ในโรงเรียนแปลกันในชั้น สำหรับผู้ใหญ่และอยู่ในสภาพที่เผชิญกันอยู่กับสถานการณ์อันยุ่งยากของโลกนี้ เราต้องเข้าใจในความหมายของคำว่ามนุษย์ให้ถูกต้องจริง ๆ แล้วท่านทั้งหลายก็จะเห็นจริงกับอาตมาว่าความทุกข์ยากในโลกทุกอย่างและทุกยุคมันเกิดมาจากการที่คนในโลกไม่เป็นมนุษย์กันนั่นเอง

คำว่าใจสูง ๆ ในที่นี้หมายความว่าอย่างไร จะต้องทำความเข้าใจกันโดยละเอียด ที่ดินที่สูงหรือที่ดอนเราหมายถึงที่ที่น้ำท่วมไม่ถึง ใจสูงก็เป็นอย่างเดียวกัน คือหมายถึงใจชนิดที่น้ำกล่าวคือกิเลสหรือความชั่วท่วมขึ้นไม่ถึง หัวใจที่น้ำชนิดนี้ท่วมไม่ถึงนั้น ย่อมมีลักษณะสะอาดสว่างและสงบเย็น ความสะอาดความสว่างและความสงบเย็นของใจนั่นเองคือความสูงของใจ ใจที่สูงเช่นนี้แล้วท่านลองคิดดูให้ดี ๆ ว่าจะมีความทุกข์เกิดขึ้นจากคน ๆ นี้ได้อย่างไร หรือมีปัญหาอะไรบ้างที่คนซึ่งมีหัวใจสูงเช่นนี้จะแก้ไขไม่สำเร็จ ? พระพุทธเจ้าเป็นยอดของมนุษย์ก็เพราะท่านมีความสะอาดความสว่างและความสงบของใจมากที่สุดจริง ๆ นั่นเอง พระอริยสงฆ์สาวกทั้งหลายก็คือผู้มีใจสูงโดยนัยอย่างเดียวกันตามมากตามน้อยลดหลั่นกันลงมา ฝ่ายปุถุชนธรรมดานั้นใจอยู่ในระดับแบนราบไม่มีความสูงเสียเลย ส่วนกัลยาณปุถุชนนั้นใจมีความสูงพอสมควรแก่การที่จะเรียกตัวเองว่า "มนุษย์" อยู่บ้าง ถ้าคนในโลกพากันเป็นกัลยาณปุถุชน ให้ได้กันทุกคนเท่านั้นความทุกข์ยากในโลกจะไม่เกิดขึ้นได้เลย และเราจะได้รับสิ่งที่ใฝ่ฝันหากันนัก คือสิ่งที่เรียกกันว่า "สันติภาพอันถาวร"

คนในสมัยนี้ไม่เป็นมนุษย์กันมากยิ่งขึ้น อย่าเข้าใจว่าคนในสมัยนี้มีการศึกษาเจริญแล้วจะมีความเป็นมนุษย์กันมากขึ้น การศึกษานั้นมิได้มีความหมายว่าสามารถทำให้ใจมีความสะอาดสว่างและสงบ เมื่อใช้การศึกษาผิดแม้จะมีการศึกษามากเพียงไร ก็มีแต่จะยิ่งทำใจให้สกปรกมืดมัวและเร่าร้อนมากขึ้นเพียงนั้น ขอให้คนในโลกแห่งสมัยนี้อย่าหนงตัวว่ามีใจสูงเพราะเหตุที่มีการศึกษากว้างขวางนั้นเลย ขอให้วัดดูด้วยกฎเกณฑ์อันแท้จริง คือ ความที่ใจสะอาดสว่างและสงบหรือไม่นั้นเสียก่อน เพราะถ้าใจไม่เป็นเช่นนี้แล้ว ทำอย่างไรเสียน้ำคือกิเลสหรือความชั่วย่อมท่วมใจนั้นได้เป็นแน่นอน และจะเห็นผลของความที่ไม่มีใจสูงอย่างประจักษ์ชัดออกมา

คนสมัยนี้พากันเป็นมนุษย์น้อยลง ๆ หรือไม่เป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้นนั้นเพราะใจต่ำลง ๆ เพราะต่างคนต่างพากันหันหลังให้ศาสนาของตน ๆ มากยิ่งขึ้น แล้วแต่ตนจะถือศาสนาอะไร ล้วนพากันหันหลังให้ศาสนาของตนมากยิ่งขึ้น ๆ ทั้งนั้น ที่พากันหันหลังให้ศาสนาของตน ๆ มากยิ่งขึ้นนั้นเพราะเหตุที่เห็นได้ง่าย ๆ สองอย่างคือ ความถูกกระทบกระเทือนจากภัยต่าง ๆ มีภัยหลังสงครามเป็นต้น และเพราะในโลกมีสิ่งที่ยั่วยวนให้คนหันหลังให้ศาสนาของตนมากขึ้นตามส่วนของการศึกษาที่ยิ่งเจริญมากขึ้นนั่นเอง จนเหลือที่คนธรรมดาแห่งสมัยนี้จะทนมีใจคงเป็นปกติอยู่ได้ การหันหลังให้ศาสนานั้นคือการตามใจตัวเอง ก่อนหน้านี้เคยตามพระทัยหรือตามใจพระศาสดาของตน ๆ แล้วแต่พระศาสดาได้ทรงสั่งสอนไว้อย่างไรก็พากันทำตาม และอยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมของศาสนานั้น บัดนี้พากันตามใจตัวของตัว หันหลังให้พระศาสดา เมินเฉยต่อหลักพระศาสนา เพื่อให้ได้ตามใจตัวในการหาความสนุกสนานเอร็ดอร่อยเพลิดเพลิน หรือความสุขทางเนื้อหนัง ยิ่งตามใจตัวมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งหันหลังให้ศาสนาของตนมากขึ้นเท่านั้น ยิ่งหันหลังให้ศาสนามากขึ้นเท่าไร ใจก็ยิ่งต่ำลง ๆ เท่านั้น

การตามใจตัวเองทำให้ใจต่ำลงเพราะเหตุใด ? เพราะเหตุว่า การตามใจตัวเองนั้น คือการตามใจกิเลส สิ่งที่เรียกว่ากิเลสนั้น ก็คือสิ่งที่ทำให้ใจสกปรกมืดมัวและเร่าร้อน ทุก ๆ ศาสนาเรียกกิเลสโดยบุคคลาธิษฐานว่า ผีปีศาจบ้าง ซาตานบ้าง แล้วแต่จะเรียกตามภาษาแห่งศาสนานั้น ๆ แต่ความหมายก็ตรงกันหมด ฉะนั้น การตามใจตัวเองเพราะเห็นแก่ความสุขทางเนื้อหนัง ก็คือการตามใจภูตผีปีศาจนั่นเอง เมื่อละจากการตามใจพระศาสดามีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้น มาตามใจภูตผีปีศาจแล้ว จะไม่ให้ใจต่ำได้อย่างไร เหตุนี้แหละจึงกล้ากล่าวว่าการตามใจตัวเองนั้นทำให้ใจต่ำลง ๆ

ทีนี้ทางฝ่ายตรงกันข้าม คือ การบังคับตัวเองย่อมนำมาซึ่งความมีใจสูง อันเป็นความหมายของความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง เพราะเหตุว่าการบังคับตัวเองไม่ให้ตามใจตัวเองแต่ไปตามใจพระศาสดาของตน ๆ นั้น ทำให้มีใจสะอาดสว่างและสงบเย็นมากขึ้น ไม่ตกเป็นลูกสมุนของผีปีศาจพญามารหรือซาตานอีกต่อไป การบังคับตัวเองนี้คือคำสอนของทุก ๆ ศาสนาในโลก และโดยเฉพาะพระพุทธศาสนานั้น ย่อมเป็นการสอนให้ทำการบังคับตัวเอง

โดยสิ้นเชิง เราอาจกล่าวได้ว่าพระพุทธวจนะทั้งหมดในพระไตรปิฎกนั้นทุกคำ สอนให้บังคับตัวเอง ศีล ก็คือ บังคับตัวเองทางด้านกายวาจาโดยเด็ดขาด โดยไม่มีช่องทางที่จะตามใจภูตผีปีศาจเหลืออยู่เลย สมาธิ คือการบังคับตัวเองในด้านจิตใจโดยเด็ดขาด โดยไม่มีช่องทางที่ตามใจกิเลส หรือเปิดโอกาสให้กิเลสอีกเหมือนกัน ส่วนปัญญา นั้นคือ การทำลายรากเง่าของกิเลสอันเป็นเหตุให้ตามใจตัวเองเสียโดยสิ้นเชิง ไม่มีอะไรเหลืออยู่สำหรับจะงอกเงยเป็นการตามใจตัวเองได้อีกต่อไปแล้ว ในพระไตรปิฎกทุก ๆ หน้านั้น มีอะไรมากไปกว่า ศีล–สมาธิ – ปัญญา เล่า ? เราจึงกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนานั้นคือ ศาสนาแห่งการบังคับตัวเองทั้งสิ้น

การตามใจตัวเอง หรือการตามใจกิเลสนั้น คือการละทิ้งศาสดาไปสวามิภักดิ์ต่อภูตผีปีศาจ ซึ่งทำหน้าที่ทรมาน สัตว์โลก หรือถึงกับล้างผลาญโลกในบางคราว ความทุกข์ยากในโลกทุกชนิดทุกยุคทุกสมัย เกิดจากการตามใจตัวเอง หรือ การตามใจภูตผีปีศาจทั้งนั้น คำว่าภูตผีปีศาจนี้เป็นชื่อของใจซึ่งปราศจากความสะอาดสว่างสงบ แต่เป็นใจที่สกปรกมืดมัว เร่าร้อน ขอให้ท่านทั้งหลายคิดดูเถอะว่า ความทุกข์ยากชนิดไหนบ้างในโลกนี้ที่ไม่เกิดมาจากใจของคนที่มีใจสกปรกมืดมัวและเร่าร้อน กล่าวคือใจที่เอาแต่การตามใจตัวเองในการแสวงหาความสุขทางเนื้อหนัง ความเสื่อมเสียทางศีลธรรมและวัฒนธรรมนั้นมาจากอะไร ถ้ามิใช่มาจากภูตผีปีศาจแห่งการตามใจตัวเอง เราลองพิจารณากันดูในเรื่องนี้ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นที่สุดสำหรับพวกเรา ที่ตกลงใจกันว่าจะทำการแก้ไขสภาพความตกต่ำในทางด้านจิตใจ เพื่อประโยชน์แก่พวกเราเอง และแก่โลกทั้งสิ้น

ศีลธรรมที่เป็นหลักทั่วไป คือศีลธรรมห้าประการ ศีลข้อหนึ่ง ซึ่งห้ามการทำลายชีวิตนั้น ศีลข้อนี้จะมีอยู่ได้ก็ด้วยการบังคับตัวเองไว้ได้เท่านั้น ครั้นปราศจากการบังคับตัวเอง จึงหมายถึงมือเท้าปากท้อง เมื่อไรแล้ว ศีลข้อนี้ก็จะกระจัดกระจายหมด คนที่ไร้การบังคับตัวเองย่อมฆ่าสัตว์ได้ เพียงประโยชน์เพียงความสนุกสนานหรือสนุกมือ แม้สัตว์ที่มีบุญคุณอยู่เหนือศีรษะคนทุกคนที่กินข้าว เช่น วัว ควาย เป็นต้น เราก็ยังได้เห็นคนพากันฆ่าสัตว์เหล่านี้กินเพื่อความเมามาย กินเพื่อบำเรอภูตผีปีศาจแห่งการตามใจตัวเอง แทนการกินเป็นอาหารตาม

ปกติ ใจที่ต่ำขนาดที่มองไม่เห็นอุปการะคุณของสัตว์ที่มีแก่ตน เช่นนี้ มิใช่จะหยุดอยู่เพียงนั้น ย่อมเขยิบขึ้นมาจนถึงไม่มองเห็นอุปการะคุณของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งทำให้เกิดการลืมนึกถึงเพื่อนร่วมโลกกัน หรือเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน จึงฆ่าได้แม้กระทั่งคน อย่างง่าย ๆ และค่อย ๆ ง่ายขึ้นไปตามลำดับกระทั่งมารดาบิดาก็บันดาลโทสะฆ่าได้ กระทั่งฆ่าพระอรหันต์ก็ฆ่าได้ ในที่สุด ในเมื่อปีศาจแห่งการตามใจตัวเองมีอำนาจแก่กล้ารุนแรงยิ่งขึ้น ฉะนั้นการวางแผนทางการเศรษฐกิจการเมืองและการทหาร เพื่อฆ่าเพื่อนมนุษย์ดาดำ ๆ ด้วยกันคราวละหมื่นคราวละแสนคน ก็ต้องเป็นสิ่งที่ทำได้ลงคออย่างง่ายดายสำหรับบุคคลที่เต็มไปด้วยภูตผีปีศาจแห่งการตามใจตัวเอง

ศีลข้อที่สอง คือการไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้นั้นก็เช่นเดียวกันอีก คนที่ไม่บังคับตัวเองย่อมแย่งชิงประโยชน์ผู้อื่นมาเป็นของตนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ทั้งอย่างหยาบคายดุร้ายที่สุด และสุภาพแนบเนียนที่สุด การไม่บังคับตัวเองแล้วก็ขี้เกียจ เมื่อขี้เกียจก็ขาดแคลนหรือยากจน เมื่อจนแล้วยังตามใจตัวเองอยู่อีก ด้วยการลักขโมย ครั้นเขาขัดขวางก็เลยทำอันตรายให้ต่อไปอีก การใช้อุบายทางการเมือง หรือเศรษฐกิจ เพื่อล้วงเอาประโยชน์ของเพื่อนบ้านมาเป็นของตนนั้น ก็เพราะอำนาจของปีศาจตัวเดียวกันนี้อีก

ศีลข้อที่สาม คือการไม่ล่วงละเมิดต่อของรักของใคร่ของผู้อื่นนั้น เรายิ่งจะเห็นว่าเป็นเพราะอำนาจปีศาจตัวนี้มากกว่าอย่างอื่นขึ้นไปอีก เราเห็นกันได้ว่าไม่มีใครต้องตายเพราะไม่ได้ทำชู้ เพราะเราไม่เคยเห็นใครตายเพราะการไม่ได้ทำชู้ แต่แล้วเราก็ยังเห็นคนทำชู้ และคนบางพวกกลับเห็นเป็นเกียรติในการที่ตัวทำชู้เก่ง และโอ้อวดกันเพราะเรื่องนี้ในพวกที่นิยมการทำชู้ด้วยกัน แทนการที่จะละอายว่าการทำเช่นนั้นคือการก้มศีรษะลงเป็นทาสของผีปีศาจแห่งการตามใจตัวเองสำหรับการถือศีล ข้อนี้ เราจะต้องขยายวงออกไปให้กว้างเต็มความหมายของ บทบัญญัติ คือห้ามล่วงเกินต่อของรักของใคร่ทุกชนิดของผู้อื่น หาใช่ห้ามแต่การทำชู้อย่างเดียวตามความเข้าใจของคนบางคนไม่ แม้แต่เด็กเล็ก ๆ ไม่เดียงสาในเรื่องกามารมณ์ ก็มีส่วนที่จะต้องถือศีลข้อนี้โดยเต็มที่โดยความหมายของศีลว่า ห้ามล่วงเกินของรักของใคร่ของผู้อื่น เช่นเด็กคนหนึ่งมีดินสอหรือของเล่นอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งรักมากหวงมาก

จนไม่ประสงค์ให้ใครมาแตะต้อง แล้วเด็กอีกคนหนึ่งต้องไม่ลูบคลำสิ่งนั้นให้เป็นที่ขัดใจเด็กที่เป็นเจ้าของเอาทีเดียว ตามที่อธิบายมานี้มิใช่เป็นการบัญญัติเอาใหม่ หรือบัญญัติเอาตามชอบใจ แต่เป็นการชี้ให้เห็นความหมายอันถูกต้องตรงตามสิกขาบท ท่านจงสังเกตดูให้ดี ตัวสิกขาบทมีอยู่ว่า กาเมสุ มิจฉาจาราเวรมณีสิกขาปทสมาทิยามิ แปลว่า "ข้าพเจ้าขอรับถือข้อห้าม ที่ให้เว้นจากการประพฤติผิดในกาม ทั้งหลาย" คำว่า "กาเมสุ" แปลว่า "ในกามทั้งหลาย" มีสำนวนเป็นพหูพจน์ คือ มากอย่าง และคำว่า "กาม" นั้น ท่านหมายถึงของรักของใคร่ทุกชนิด จะเป็นรูปเสียงกลิ่นรสสัมผัสอันใดก็ได้ด้วยเหตุนี้แล ความหมายอันแท้จริงของศีลข้อนี้ จึงหมายถึงสิ่งของทุก ๆ อย่างที่เจ้าของเขารักใคร่ หึงหวง และเราควรถือกันให้มีขอบเขตอย่างกว้างขวาง จนถึงแม้แต่เด็กเล็กๆ ก็ต้องถือดังที่กล่าวมาแล้ว ขอให้ท่านทั้งหลายจงชี้แจงสั่งสอนลูกหลานเล็ก ๆ ของท่าน ให้รู้จักศีลข้อนี้ไปเสียตั้งแต่เล็ก ๆ ทีเดียว โตขึ้นจะได้ไม่ลำบากในการถือศีลข้อนี้ ซึ่งเป็นเครื่องช่วยรักษาโลกให้สะอาด

ศีลข้อที่สี่ ซึ่งห้ามการกล่าวคำไม่จริง ต้องเสียไปก็เพราะคนบังคับตัวให้อยู่ในความสัตย์จริงหรือในทำนองคลองธรรมไม่ได้ การกล่าวเท็จทางวาจา ทางตัวหนังสือ ทางกิริยาท่าทางก็ตามล้วนแต่มีความมุ่งหมายเพื่อให้ได้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งแก่ตัวทั้งนั้น อย่างน้อยที่สุดก็เพื่อความสนุกสนานหรือได้เกียรติว่าคุยเรื่องโกหกสนุก โดยทั่วไปกล่าวเท็จกันก็เพื่อให้ได้ประโยชน์แก่ตัวหรือพวกพ้องของตัว เช่นการเป็นพยานเท็จเพื่อค่าจ้าง หรือเพื่อพวกพ้องของตัวจะได้ชนะในคดี เราจึงถือเอาใจความได้ว่า การกล่าวเท็จนั้น คือ การหาประโยชน์ใส่ตัว โดยใช้วาจาเป็นเครื่องมือ นั่นเอง เมื่อบังคับตัวเองไม่ได้ในทางที่จะไม่แสวงหาประโยชน์โดยไม่ชอบธรรมคนก็กล่าวเท็จด้วยวาจา ซึ่งไม่ต้องลงทุนลงแรงมากเหมือนกระทำอย่างอื่น ศีลข้อนี้ก็เสียไป โลกเราปั่นป่วนส่วนมากที่สุดสมัยนี้ ก็เนื่องจากการไม่มีศีลธรรมข้อนี้ของพวก นักการเมือง เจ้าเล่ห์ของโลกนั่นเอง เล่ห์เหลี่ยมต่าง ๆ นั้นมิใช่อะไรอื่นไปจากการกล่าวเท็จด้วยกิริยาวาจา ซึ่งภูตผีปีศาจแห่งการตามใจตัวเองเข้ามาบังคับให้ทำ

ศีลข้อที่ห้า ซึ่งห้ามการดื่มน้ำเมา เราจะยิ่งเห็นชัดขึ้นไปอีกว่าศีลข้อนี้เสียไปเพราะการตามใจตัวเองล้วน ๆ น้ำเมามิใช่ยามิใช่อาหาร ถ้าใช้เป็นยาหรืออาหารก็ใช้อย่างอื่นซึ่งผิดจากที่ใช้กันอยู่อย่างน้ำเมา คือเพื่อมอมตัวเองให้เกิดอาการและความรู้สึกอย่างภูตผีปีศาจขึ้นในใจของตัวเอง ในสมัยที่คนหันหลังให้ศาสนาของตนมากขึ้นเช่นนี้ คนก็ย่อมกินน้ำเมามากขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นธรรมดา ซึ่งทำให้ความเป็นมนุษย์น้อยลง ๆ และมีความเป็นภูตผีปีศาจมากขึ้น ๆ ในโลกนี้ แม้ในประเทศไทยของเราก็เห็นได้ว่าคนกินน้ำเมากันมากขึ้น ในระยะสิบปีมานี้พลเมืองของประเทศไทยมิได้เพิ่มขึ้นถึงหนึ่งเท่าตัวเลย แต่ในระยะสิบปีมานี้ปริมาณการผลิตน้ำเมา เพิ่มมากขึ้นหลายเท่าตัว จนท่านผู้เฒ่าบางคนเกิดความฉงนในกองน้ำเมาที่กองอยู่เต็มท่าเรือหรือสถานีรถไฟ ว่าน้ำเมาจำนวนมากมายเหล่านั้น เขาจะเอาไปอาบช้างอาบม้าที่ไหนกันหนอ แต่ใคร ๆ ก็ย่อมทราบดีว่าน้ำเมาเหล่านั้นในที่สุดไม่ได้หายไปทางไหน ในข้อนี้ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคนจงได้คิดดูเถิดว่า เมื่อใจคนเราสูงเป็นมนุษย์ คือมีความสะอาดสว่างและสงบอยู่ในใจนั้น น้ำเมาจะดื่อเข้าไปในปากของเราได้หรือไม่ และเมื่อใจของเราต่ำเป็นปีศาจ คือใจสกปรกมืดมัวและเร่าร้อน น้ำเมาเข้าไปในคอโดยง่ายดายเพียงไร แล้วในที่สุดก็จะตอบคำถามได้ด้วยตัวของท่านเองว่า มนุษย์กินเหล้า หรือผีกินเหล้ากันแน่ ? เมื่อน้ำเมาคือสิ่งที่ทำคนให้หมดจากความเป็นมนุษย์ แต่ให้เกิดมีความเป็นผีปีศาจขึ้นแทนดังนี้แล้ว ผู้ดื่มจะทำการแก้ไขภาวะตกต่ำในทางใจของตนเองได้โดยวิธีไร ? เมื่อแก้ไขของตัวเองก็ไม่ได้แล้ว จะช่วยแก้ไขบ้านเมือง หรือประเทศชาติได้อย่างไรต่อไปอีก ขอให้ลองนึกดู เพราะปีศาจแห่งการตามใจตัวเองตัวเดียวกันนั่นเอง ที่ทำให้คำสอนของพระศาสดาในข้อนี้เป็นหมันไป แม้ในหมู่ของคนที่เรียกตัวเองว่าพุทธบริษัทในสมัยนี้เป็นจำนวนไม่น้อย

การตามใจตัวเอง เป็นปีศาจแห่งการทำลายล้าง ได้ทำลายศีลธรรมของศาสนา ๕ ประการหมดสิ้นแล้ว ยังทำลายต่อไปถึงธรรมะข้ออื่น ๆ ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งมีแต่จะทำให้การหันหลังให้ศาสนาดำเนินต่อไปไม่มีสิ้นสุดเช่นกัน เป็นไฝฝ้าปิดบังดวงตาไม่ให้เห็นสิ่งที่ควรจะเห็น พรางตาทำให้เห็นกงจักรเป็นดอกบัว ทำให้เห็นแต่ช่องทางสำหรับแก้ตัวในเมื่อตนต้องการจะเหยียบย่ำศีลธรรม เพื่อก้าวไปสู่การตามใจตัวเองที่ยิ่ง ๆ ขึ้นไป สิ่งที่มีอยู่ทั่วไปทุก

หนทุกแห่งแต่ไม่ มีใครหยิบขึ้นมาพิจารณาให้เห็นพิษสงของปีศาจตัวนี้ เช่น การเล่นการพนัน และการดูการเล่นเป็นต้น ซึ่งอาตมาจะเปรียบเทียบให้ท่านทั้งหลายคิดดู ท่านนั่งฟังเทศน์อยู่ที่นี่บางคนอาจรู้สึกเมื่อยหลังแล้วเวลาก็ยังไม่ถึงชั่วโมง แต่ถ้านั่งเล่นการพนันก็นั่งได้ ด้วยความรู้สึกสนุกสนานตั้งหลาย ๆ ชั่วโมงก็ไม่เคยบ่นเมื่อยหลังเท่านั่งฟังเทศน์บางคนที่ปีศาจสิงยิ่งไปกว่านั้น ก็นั่งอยู่กับวงไพ่ได้ถึง ๒๔ ชั่วโมงโดยไม่ต้องลุก ให้เขาเอาอาหารมาให้บริการที่ตรงนั้น และถ้าทำได้ก็จะถ่ายอุจจาระปัสสาวะที่ตรงนั้นด้วยซ้ำไป ทั้งนี้ก็เพื่ออย่าให้ต้องละไปจากวงนั้นเอง ถ้าต้องนั่งฟังเทศน์นานถึงเท่านั้นเขาจะบ่นสักเท่าไร ท่านลองหลับตานึกดูเอาเองและนึกดูต่อไปด้วยว่าการบ่นในลักษณะเช่นนี้ เป็นการบ่นที่ออกมาจากจิตใจที่มีความสูงอย่างมีความเป็นมนุษย์ หรือออกมาจากจิตใจที่มีความต่ำอย่างมีความเป็นภูตผีปีศาจแห่งการตามใจตัวเอง พูดกันง่าย ๆ ก็คือมนุษย์บ่นหรือผีบ่นกันแน่ อบายมุขหรือประตูนอกนี้เปิดกว้างทั่วไปหมดเพราะอะไร เราปิดประตูนรกประตูนี้กันไม่สำเร็จทั้งที่มีตำรวจเต็มเมืองเพราะอะไร ถ้ามิใช่เพราะอำนาจของปีศาจแห่งการตามใจตัวเองที่ทำให้นั่งฟังเทศน์สักชั่วโมงเดียวก็รู้สึกเมื่อยหลังดอกหรือ

อบายมุข คือการดูการเล่น หรือมหรสพต่าง ๆ ก็ทำนองเดียวกันอีก ถ้าจะ ต้องไปฟังเทศน์ตามวัดหรือที่ใดก็ตาม ก็มีความรู้สึกออกจากภายในว่าไม่มีเวลา ไม่มีคนอยู่บ้าน ครั้นถึงที่จะไปดูหนังทุกคนก็มีเวลา ไปกันทั้งพ่อทั้งแม่ทั้งลูก มีคนเฝ้าบ้าน คือลูกกุญแจ ถ้าจะต้องทำงานในหน้าที่ของตนให้มากสักหน่อยก็รู้สึกเหน็ดเหนื่อยและสุขภาพทรุดโทรม แต่เต้นรำหรือรำวงได้ถึงตีหนึ่งตีสองไม่มีความรู้สึกเหน็ดเหนื่อยหรือรู้สึกกลัวสุขภาพทรุดโทรม ท่านทั้งหลายจงคิดดูเอาเองเถิดว่านี่เป็นเพราะมันมีอะไรเข้าสิง ถ้าหากมี ใช่ปีศาจตัวเดียวกันนั้นอีก กล่าวคือ ปีศาจแห่งการตามใจตัวเองที่สิงคนเพื่อให้หันหลังให้ศาสนา โดยทำให้หลงใหลว่าความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องมีอยู่ในนั้น หรือความเป็นมนุษย์ถูกต้องสมัยนี้ต้องเป็นเช่นนั้น ซึ่งท่านจะเห็นได้ต่อไปอีกว่าถ้าคนในโลกตกอยู่ภายใต้อำนาจของปีศาจตัวนี้กันทั้งหมด โลกเราจะอยู่ในสภาพเช่นไร สิ่งที่เรียกว่าอบายมุขหรือประตูนอกก็จะเปลี่ยนความหมายเป็นประตูอะไรไป ในเมื่อคนจำนวนมากพากันนิยมเดินเข้าไปสู่ประตูนี้ด้วยความชื่นตาบานใจ แล้วเราจะพากันแ...

ไขภาวะความตกต่ำในทางใจ ซึ่งเป็นมูลเหตุอันสำคัญของความตกต่ำทั้งหลายได้อย่างไร เราพากันเดินลงสู่ประตูแห่งอบายมุขเหล่านั้น ทั้งที่ปากร้องบอกกล่าวแก่กันและกันให้ช่วยกันแก้ไขความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจ ทางศีลธรรม ทางวัฒนธรรมและอื่น ๆ อยู่เป็นคุ้งเป็นแคว เหล่านี้เป็นเพราะการถูกหลอนของปีศาจตัวไหน ถ้ามิใช่ปีศาจของการตามใจตัวเอง

ในแง่ของความมีวัฒนธรรมนั้นจะยิ่งเห็นได้ง่ายกว่าทางอื่นวัฒนธรรมนั้นคือ ความมีระเบียบเรียบร้อยอันเป็นที่ตั้งแห่งความผาสุก และน่าเลื่อมใสในการกินอาหาร การแต่งกาย การอาศัยอยู่ การเจ็บไข้ การสมาคม เป็นต้น แต่แล้วท่านทั้งหลายลองหยั่งคิดดูสักแวบหนึ่งว่าคนที่ถูกปีศาจแห่งการตามใจตัวเองเข้าสิงนั้นจะสามารถรักษาระเบียบเหล่านี้ให้ถึงขนาดเป็นที่ตั้งแห่งความผาสุกและความน่าเลื่อมใสได้อย่างไรกันเมื่อผีตามใจตัวเองเข้าสิงแล้ว เพียงแต่อากาศร้อนนิดเดียว ก็เปลือยตัวออกมาสู่ที่ธารกำนัล เพียงเพื่อความสะดวกก็เททิ้งของโสโครกไว้ประดับบริเวณบ้านหรือที่สาธารณะ เพียงแต่ตามใจผีที่ตะกละก็มีการกินที่มูมมามไร้ระเบียบ ฯ ล ฯ เหล่านี้เป็นข้อพิสูจน์ที่ชัดแจ้งว่า ความมีวัฒนธรรมนั้น อยู่รวมกันไม่ได้กับปีศาจแห่งการตามใจตัวเอง ถ้าคนยังมีใจสูงถึงขนาดที่ยังเห็นวัฒนธรรมเป็นของมีค่าและจำเป็นอยู่ ก็ต้องระมัดระวังปีศาจอันร้ายกาจตัวนี้

ทีนี้ เราจะพิจารณากันถึงความยากเข็ญนานาประการของโลก เช่นสงครามเป็นต้น ว่ามีมูลมาจากอะไร สำหรับปัญหาความยุ่งยากที่พวกเรากำลังได้รับ และขอร้องให้ร่วมมือกันทำการแก้ไขกันเป็นการใหญ่ในเวลานี้นั้น ก็กล่าวได้ว่าเป็นผลอันสืบเนื่องมาจากที่โลกมีสงครามขนาดใหญ่เพียงไร ก็ยิ่งมีผลสืบเนื่องเป็นความทุกข์ยากขนาดใหญ่ตามขึ้นเพียงนั้น การทำสงครามก็ดีความยากเข็ญอย่างอื่น ๆ ก็ดี แม้จะมีรูปร่างผิดแปลกแตกต่างกันเพียงไร ย่อมมีมูลเหตุอย่างเดียวกันทั้งนั้น กล่าวคือคนในโลกเป็นมนุษย์กันน้อยลงทุกที หรือไม่เป็นกันเสียเลยนั่นเอง เป็นกันแต่เพียงคน คือมีใจต่ำอยู่ในระดับแนบราบไม่มีความสูงเป็นความสะอาดสว่างและสงบ เพราะอำนาจการตามใจตัวดังที่กล่าวแล้วคนในโลกยิ่งตามใจตัวเองยิ่งขึ้นเพียงไร ก็ยิ่งทำโลกให้ประสบกับสงครามเร็วยิ่งขึ้นถี่ยิ่งขึ้น และขนาดรุนแรงยิ่งขึ้นเพียงนั้น ข้อนี้เป็นเพราะเหตุใด อาตมาขอร้องให้เราทั้งหลายจงได้พิจารณากันดูให้ละเอียดลออเป็นพิเศษ

การตามใจตัวเองเป็นสิ่งที่นำไปสู่สงครามอย่างที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้นั้น เพราะเป็นการตามใจตัวเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีความสิ้นสุด ยิ่งตามใจตัวเองให้มากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งออกห่างไปจากความรู้สึกอิ่มรู้สึกพอมากขึ้นเท่านั้น แม้ชาวโลกจะพากันถือหลักตามใจตัวเองแล้วพยายามกันให้มากเพียงไรก็ไม่มีวันหรือเวลาที่จะได้ประสบความสำเร็จในเรื่องนี้ เพราะกิเลสตัวนี้ย่อมมีปรกติวิ่งออกหน้าสิ่งต่าง ๆ ที่ประดิษฐ์ขึ้นสนองความอยากของตนอย่างไม่มีเวลาที่จะไล่ทันกันได้เลย ไฟไม่เคยอิ่มเคยพอด้วยเชื้อเพลิงฉันใด การตามใจตัวเองก็ไม่มีวันอิ่มวันพอด้วยสิ่งที่ช่วยกันประดิษฐ์ขึ้นบำรุงบำเรอตัวเองฉันนั้น เรายิ่งเอาเชื้อเพลิงโหมเข้าไปในไฟอย่างประชดแดกดันเพื่อให้มันอิ่มมันพอ มันกลับกลายเป็นไฟกองใหญ่ขึ้นกว่าเดิมมีความร้อนสูงยิ่งขึ้นกว่าเดิมสามารถทำการเผาผลาญให้เชื้อเพลิงหล่านั้นสิ้นไปเร็วกว่าเดิม แม้เราจะประชดด้วยเชื้อเพลิงให้เป็นไฟที่พุ่งสูงถึงพรหมโลก มันก็ยิ่งเป็นไฟที่ต้องการเชื้อเพลิงเพิ่มมากขึ้นอีกอยู่นั่นเอง ข้อนี้ฉันใด การตามใจตัวเองของคนในโลก แม้จะพยายามตามกันสักเท่าใด ๆ ก็ยิ่งมีแต่จะทำให้ยิ่งอยากตามใจตัวมากยิ่งขึ้นไปกว่านั้น อยู่เพียงนั้น ครั้นบังคับการตามใจตัวไว้ไม่ได้ก็ต้องตกเป็นทาสของอารมณ์ ก้มหน้าแสวงหาสิ่งมาสนองความอยากของตนด้วยความสมัครใจ ยิ่งสนองมากเข้าเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ตกเป็นทาสของอารมณ์มากเข้าเท่านั้น จนกระทั่งหาสิ่งมาสนองความอยากของตนโดยทางที่ชอบธรรมไม่ทันแก่ความต้องการในที่สุดก็ต้องหาทางแสวงโดยไม่คำนึงถึงความผิดถูกชั่วดี ซึ่งอันนี้เองเป็นทางมาแห่งการแข่งขันแย่งชิงกัน จนเกิดการเบียดเบียนกัน ซึ่งเราเรียกกันว่าสงครามในเมื่อการเบียดเบียนนั้นขยายตัวออกไปเป็นงานของส่วนรวม คือ ประเทศชาติ

ในสมัยที่คนในโลกอวดกันว่าเจริญด้วยการศึกษา นี้มิใช่หมายความว่าคนสามารถหยุดการตามใจตัวเอง โดยที่สามารถประดิษฐ์สร้างสิ่งอื่น ๆ ขึ้นสนองความอยากของตนจนรู้สึกว่าอิ่มว่าพอ ตรงกันข้ามยิ่งมีการศึกษามากก็ยิ่งรู้จักอยากให้แปลก ๆ วิตถารออกไป ยิ่งประดิษฐ์อะไรขึ้นมาเพื่อสนองความอยากอย่างแปลก ๆ ความอยากก็ยิ่งแล่นออกหน้าสิ่งที่สร้างขึ้นสนอง แม้ว่าในสมัยวิทยาศาสตร์ที่คนสามารถสร้างขึ้นสนอง แม้ว่าในสมัยวิทยาศาสตร์ที่คนสามารถสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นบำเรอซึ่งกันและกันจนดูคล้ายของทิพย์เข้าไป ความอยากใหม่ ๆ

ในการที่จะตามใจตัวเองก็ยิ่งทวีขึ้นตามส่วน การศึกษาอันกว้างขวางของคนในโลกแห่งสมัยนี้ จึงเลยกลายเป็นเพียงเครื่องมือสำหรับสร้างสรรค์เหยื่อ สำหรับบวงสรวงปีศาจแห่งการตามใจตัวเองไปจนหมดสิ้น ซึ่งมีแต่จะทำตัวให้ตกเป็นทาสแห่งอารมณ์มากยิ่งกว่าแต่ก่อนอย่างน่าสมเพช มติมหาชนเอาแต่จะให้ทุกคนได้มีความสนุกสนานเอร็ดอร่อยทางเนื้อหนังมากขึ้นไปไม่มีขีดสุด ภายใต้นามศัพท์อันไพเราะว่า "การอยู่ดีกินดี" การศึกษาค้นคว้าก็ต้องหมุนเข็มแห่งความมุ่งหมายไปทางนี้ นักการเมืองก็ตาม นักเศรษฐกิจก็ตาม นักการทหารก็ตาม ล้วนแต่มีหน้าที่ทำเพื่อให้สำเร็จตามความประสงค์อันนี้ จึงได้ใช้อุบายทางเศรษฐกิจการเมืองและการทหารนั่นเอง กวาดล้อมเอาประโยชน์ของผู้อื่นมาเป็นของตนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมื่อฝ่ายหนึ่งรู้ทันและต้านทานหรือป้องกันก็ตาม สิ่งที่เรียกว่าสงครามก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ยิ่งมีการศึกษาค้นคว้ามากเพียงใด ก็ยิ่งสามารถบีบบังคับผู้อื่นให้ยอมแพ้ จนต้องสนองสิ่งที่ตัวประสงค์ให้แก่ตนเพียงนั้น เมื่อต่างฝ่ายต่างเร่งมือตั้งหน้าศึกษาค้นคว้ายิ่งขึ้นไป เครื่องมือในการทำสงครามทั้งชนิดร้อนและเย็นก็มีประสิทธิภาพมากพอที่จะล้างผลาญกันให้วอดวาย และมีผลสะท้อนสืบเนื่องไปอย่างกว้างขวางและเนิ่นนานยิ่งขึ้นเพียงนั้น เพราะฉะนั้นการศึกษาซึ่งควรจะเป็นเครื่องมือสร้างสันติภาพ ก็มากลายเป็นเครื่องมือของปีศาจแห่งการตามใจตัวเอง สุมเผาสัตว์โลกให้รุ่มร้อนไปทุกหัวระแหง แม้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับสงครามก็ยังต้องพลอยลำบากยากเข็ญเนื่องมาจากภัยสงคราม ดังที่ท่านทั้งหลายก็พอจะมองเห็นได้อยู่เองแล้ว เราอาจกล่าวได้ว่าความเดือนร้อนเกิดขึ้นที่ไหน เราจะพบปีศาจแห่งการตามใจตัวเองซ่อนตัวอยู่ภายใต้ในที่นั้นเสมอไป รวมความสั้น ๆ ว่า เมื่อปีศาจแห่งการตามใจตัวเองยังสิงใจคนในโลกอยู่เพียงใดแล้ว การศึกษาก็ตาม การค้นคว้าก็ตาม การปฏิบัติงานไปตามหลักแห่งการศึกษาค้นคว้านั้น ๆ ก็ตาม ย่อมกลายเป็นเครื่องทำโลกให้ลุกเป็นไฟอย่างไม่มีวันจะดับได้ อย่างผิดตรงกันข้ามจากวัตถุที่ประสงค์ของการศึกษา ที่เราเคยพากันหวังว่าจะเป็นเครื่องนำมาซึ่งสันติภาพอันถาวร ทั้งหมดนี้เป็นเพราะอะไร ถ้ามิใช่เพราะอำนาจปีศาจแห่งการตามใจตัวเองที่ทำคนให้หันหลังให้ศาสนาของตน ๆ ยิ่งขึ้นดังที่กล่าวมาแล้ว ความเจริญก้าวหน้าในทางตามใจตัวเอง เพื่อให้ได้มาซึ่งความสุขทางเนื้อทางหนังอย่างไม่มีการอิ่มการพอนี้เอง

เป็นมูลเหตุอันแท้จริงของสงครามทั้งในอดีต ปัจจุบัน และ อนาคต แม้ว่าจะได้อวดอ้างว่าสามารถจัดให้ถูกต้องแนบเนียนฉลาดเฉลียวเพียงไร การเห็นแก่ความสุขทางเนื้อหนัง ยังคงเป็นบ่อเกิดของความยากเข็ญในโลก อย่างเร้นลับ ลึกซึ้ง แนบเนียน อยู่นั่นเอง

เมื่อโลกเราตกลึกเข้ามาในหล่มนี้ถึงเพียงนี้แล้ว เราก็พากันสอดสายตาหาลู่ทางสำหรับแก้ไขแต่ในที่สุด ผลก็จะยังคงเป็นความล้มเหลวอย่างเดียวกันอีก เพราะผู้ที่ทำการแก้ไขยังสมัครที่จะบูชาปีศาจแห่งการตามใจตัวเองอยู่ร่ำไป โรคร้ายเกิดขึ้นมาจากการตามใจตัวเองแล้วยังจะขืนใช้ยาแก้คือการตามใจตัวเองอีก มันก็เหมือนกับเอาน้ำโคลนมาล้างมือที่เปื้อนโคลนอีกนั่นเอง รวมความว่า การที่ความยากเข็ญเกิดขึ้นในโลกและทวียิ่ง ๆ ขึ้นไปตามส่วนแห่งความเจริญของการศึกษาก็ตาม และการที่เราพากันแก้ไขสิ่งร้ายเหล่านี้ให้กลายเป็นดีไม่ได้ก็ตาม ทั้งหมดนี้เป็นเพราะอำนาจของผีตัวเดียวกัน คือผีแห่งการตามใจตัวเองดังกล่าวแล้ว ฉะนั้นเราจงมาช่วยกันกำจัดศัตรูอันร้ายกาจของโลกตัวนี้กันเถิด อาตมาได้เอ่ยชื่อถึงการตามใจตัวเองมานับด้วยสิบ ๆ ครั้งเช่นนี้ ก็เนื่องมาจากมันมีความสำคัญในการก่อทุกข์เข็ญขึ้นในโลก ทั้งโดยส่วนบุคคลและส่วนรวมจริง ๆ

ในการที่จะกำจัดศัตรูอันร้ายกาจของโลกตัวนี้ เราต้องใช้อาวุธที่เป็นของตรงกันข้ามกล่าวคือการบังคับตัวเอง เราต้องเลิกตามใจตัวเอง แล้วหันไปตามใจพระศาสดาของตน ๆ คือการปฏิบัติตามคำสอนในพระศาสนาอย่างเคร่งครัด ศาสนาทุกศาสนาตรงกันหมดคือบังคับตัวเอง เมื่อเป็นเช่นนี้การตามใจตัวเอง ก็สูญหายไปจากโลก และผีร้ายตัวที่สำคัญนั้นก็จะไม่เยี่ยมกรายมาอีก การบังคับตัวเองนี้จะเป็นทั้งการแก้ไขความทุกข์ที่มีอยู่แล้วให้หมดไป และป้องกันความทุกข์ใหม่ไม่ให้เกิดขึ้น ฉะนั้นเราจงตั้งอกตั้งใจในการที่จะอาศัยหลักแห่งพระ-ศาสนา เพื่อการบังคับตัวเองกันจงทุกคนเถิด

สำหรับท่านทั้งหลายที่เป็นพุทธบริษัท และโดยเฉพาะเป็นฆราวาสด้วยนี้ อาตมาขอบอกว่าเป็นโชคดีที่สุดที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานธรรมะสำหรับฆราวาสไว้โดยเฉพาะ เพื่อการแก้ไขความทุกข์ใจทุกอย่างที่เกิดขึ้นแก่พวกฆราวาสทั้งหลาย ธรรมที่กล่าวนี้มีชื่อว่า ฆรา-วาสธรรม คือ ธรรมสำหรับฆราวาสโดยตรง ในการที่เราจะแก้ปัญหาส่วนตัว ส่วนครอบครัว

ปัญหาของบ้านเมือง ของประเทศชาติ หรือของโลกทั้งสิ้นก็ตาม ธรรมะหมวดนี้ย่อมมีอำนาจเพียงพอที่จะใช้ได้ในทุกกรณี แม้ที่สุดแต่ท่านจะเลิกเหล้าเลิกบุหรี่เลิกตามใจตัวในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ท่านก็ต้องใช้ธรรมะหมวดนี้ ซึ่งเป็น แก้วสารพัดนึกสำหรับฆราวาส เราบังคับตัวเองให้ละเว้นอะไรไม่ได้ หรือแก้ไขอะไรสำเร็จไม่ได้ ถ้าปราศจากธรรมะหมวดที่เรียกว่า "ฆราวาสธรรม" นี้ซึ่งมีอยู่ ๔ ข้อ ด้วยกัน

ข้อแรก คือ ความจริงใจ หรือเรียกโดยภาษาบาลีว่า สัจจะ ความจริงใจนี้หมายถึงความซื่อตรงไม่คดโกง ต่อบุคคลต่อเวลาต่อหน้าที่การงาน ต่อคำพูดของตัวเอง หรือถ้าสรุปความให้สั้นที่สุดแล้วก็คือซื่อตรงต่อตัวเอง ซึ่งหมายถึงเกียรติยศแห่งความเป็นมนุษย์ของตนนั่นเอง เมื่อเราเรียกตัวเราว่า "มนุษย์" เราก็ต้องซื่อตรงต่อความหมายของคำว่า "มนุษย์" และเป็นมนุษย์ให้ได้อย่างถูกต้องตามความหมาย คือ มีใจสูง เพราะใจสะอาด สว่าง และสงบดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อเราซื่อตรงต่อตนเองหรือความเป็นมนุษย์ของเราได้แล้ว ไม่ต้องสงสัย ไม่ต้องกลัว เราย่อมซื่อตรงต่อบุคคล ต่อหน้าที่การงานต่อเวลา ต่อคำพูด และต่ออะไรได้ทุกอย่าง เพราะฉะนั้นขอให้เราทุกคนจงภาวนา ตั้งจิตอธิษฐานในการที่จะเป็นมนุษย์ให้ได้จริง ๆ ไม่เป็นแต่เพียง "คน" ดังที่กล่าวมาแล้ว

ท่านอาจจะแย้งว่า การที่ใคร ๆ จะมีความจริงใจหรือความซื่อตรงต่อตัวเองนี้มิใช่เป็นของง่ายมิใช่จะมีได้ง่าย ๆ อย่างปากพูดเช่นนั้น อาตมาขอรับว่าเป็นความจริงเช่นนั้น แต่ว่าเราไม่ต้องตกใจเมื่อใครต้องการจะมีสัจจะให้ได้จริง ๆ ไม่เพียงแต่ปากว่า หรือตั้งใจอยู่แต่ในใจแล้ว ก็มีทางที่จะทำได้สำเร็จ คือมีธรรมข้อที่สองต่อไปซึ่งเรียกว่า "การบีบบังคับใจ" หรือ เรียกเป็นภาษาบาลีว่า ทมะ สำหรับการบีบบังคับใจนี้ พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้อย่างไรเราน่าฟังที่สุดว่า "ท่านทั้งหลายจงบีบบังคับใจของท่านให้อยู่ในอำนาจของท่าน เหมือนควาญช้างที่ฉลาดสามารถบังคับช้างที่ตกมันฉะนั้น" คำที่เราต้องสนใจให้ดี ๆ นั้น ก็มีอยู่คำหนึ่งซึ่งท่านจะต้องสนใจจริง ๆ คือพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า "หมอช้างที่ฉลาด" มิได้ตรัสว่าหมอช้างเฉย ๆ หรือหมอช้างที่โง่เขลา เพราะถ้าเป็นหมอช้างธรรมดาหรือหมอช้างที่โง่เขลาแล้วก็รังแต่จะถูกช้างสลัดให้ตกลงมา และเยียบหรือทำอันตรายให้บี้แบนไปเท่านั้นเอง หา

สามารถบังคับช้างที่ตกมันให้อยู่ในอำนาจได้ไม่ ก็ใจของคนเราที่มีปีศาจแห่งการตามใจตัวเองเข้าสิง เพื่อหาความสุขทางเนื้อทางหนังอยู่นั้น มันเป็นสิ่งที่กลับกลอกและดุร้ายยิ่งกว่าช้างที่ตกน้ำมันเป็นไหน ๆ แล้วเราจะเป็นหมอช้างที่โง่เขลาบังคับมันได้อย่างไร ขอให้ท่านทั้งหลายลองคิดดู ในการบีบบังคับใจให้อยู่ในอำนาจเพื่อรักษาสัจจะเอาไว้ให้ได้นั้น เราต้องอาศัยการทำตนให้เป็นหมอช้างที่ฉลาด สามารถรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของช้างที่ตกมันทุกประการ ก็ย่อมมีทางจะบีบบังคับได้สำเร็จ มารยาเล่ห์เหลี่ยมของใจที่คอยจะเถลไถลมีอยู่อย่างไรในใจของเรา เราก็พอจะรู้ทัน แต่ดูเหมือนเราไม่สมัครที่จะเป็นหมอช้างที่ฉลาดนั้นมากกว่า โดยหาทางแก้ตัวต่าง ๆ นานาจนกลายเป็นหมอช้างที่เหลวไหลไม่ได้เรื่อง

สิ่งที่เราจำต้องรู้ต่อไปเป็นอันดับที่สามนั้น ก็คือเหตุที่ว่าเมื่อมีการบีบบังคับใจแล้วก็ย่อมจะต้องเกิดการเจ็บปวดขึ้นเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้นเราจำเป็นต้องมีธรรมะข้อที่สามต่อไป ซึ่งเราเรียกว่า "ความอดกลั้น" หรือเรียกเป็นภาษาบาลีว่า ขันติ ขันตินั้นหมายถึงความอดทนได้ รอได้คอยได้จนกว่าจะประสบความสำเร็จ ขอให้คิดดูเถิดว่า แม้ในกรณีที่ทำชั่วทำเลวก็ยังต้องอาศัยความอดกลั้นอดทนรอได้คอยได้เหมือนกันแล้วเหตุไรในกรณีที่เป็นการทำความดีซึ่งยากไปกว่าการทำชั่วนั้น จะไม่ต้องมีความอดกลั้นอดทนกันเล่า โจรขโมยที่พยายามทำการปล้นสดมภ์หรือตัดช่องย่องเบา เขาก็ยังต้องอดทนต่อลมฝนยุงริ้นเหน็ดเหนื่อยในเวลาค่ำคืนดึกดื่น บางทีก็วันแล้ววันเล่าเดือนแล้วเดือนเล่า จนกว่าจะทำโจรกรรมรายนั้น ๆ ได้สำเร็จ ซึ่งเป็นการอดกลั้นอดทนรอได้คอยได้อยู่ไม่น้อยแม้ในกรณีที่ชั่ว แล้วทำไมมนุษย์ที่จะทำการบีบบังคับใจ เพื่อแก้ไขความทุกข์ยากในโลก ซึ่งนับว่าเป็นความดีอันใหญ่หลวงนี้ จะไม่ต้องพยายามทำการอดกลั้นอดทน รอได้คอยได้ด้วยเล่า มันเนื่องมาจากความปราศจากการอดกลั้นอดทนรอได้คอยได้นี่เองที่เราพากันไม่สามารถกำจัดสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ให้สำเร็จลงไปได้ ฉะนั้น ในกรณีที่เราจะเป็นผู้บีบบังคับใจให้สำเร็จ เราจะต้องทนจนเลือดน้ำตาไหลเราก็ยอมทน จนกว่าจะประสบผลสำเร็จ เราจะอดกลั้นต่อทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นเพราะโรคภัยไข้เจ็บ เราจะอดทนต่อดินฟ้าอากาศความเหน็ดเหนื่อยยากลำบากหรืออุปสรรคอื่น ๆ อันเกิดขึ้นในขณะที่เราประกอบการงาน อันเป็นหน้าที่ของเรา เราจะอดกลั้นต่อคำนินทาว่าร้ายปรามาสดูหมิ่น

ของคนจำพวกหนึ่ง ซึ่งจำเป็นจะต้องมีอยู่ในโลกนี้ด้วยเหมือนกัน เมื่ออดกลั้นได้ทุกประการดังนี้แล้ว กระทั่งอดทนต่อความยั่วเย้าของอารมณ์ ซึ่งเป็นเหยื่อของปีศาจแห่งการตามใจตัวเองได้ทุก ๆ อย่าง เราก็เป็นผู้บีบบังคับใจได้สำเร็จ มีความจริงใจในการเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องสำเร็จสมตามความประสงค์

แต่เพื่อมิให้เราต้องอดทนมากเกินไป จนถึงกับทนไม่ไหว พระพุทธเจ้าท่านยังได้ทรงประทานธรรมะ สำหรับฆราวาสข้อที่สี่ไว้ให้อีก "เรียกว่า "การระบายสิ่งชั่วร้ายออกจากใจอยู่เสมอ" หรือเรียกเป็นภาษาบาลีว่า จาคะ การระบายสิ่งซึ่งไม่ควรจะอยู่ในใจให้ออกไปเสียจากใจอยู่เสมอ ๆ นั้น เป็นการช่วยให้มีสัจจะได้โดยง่าย ช่วยให้มีการบีบบังคับใจได้สำเร็จโดยง่าย และช่วยให้ไม่มีอะไรที่ต้องทนจนมากเกินไปเพราะฉะนั้นจึงเป็นข้อสุดท้ายหรือข้อสำคัญที่เราจะต้องตั้งใจทำกันจริง ๆ โดยไม่มีระยะว่างเว้นเราจะต้องพยายามเหมือนคนใช้สบู่ซักผ้าจนผ้าขาวสอาด สบู่ซักใจก็คือขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ดีงามตลอดขึ้นไปถึงข้อวัตรปฏิบัติตามทางแห่งศาสนา มีการสวดมนต์ภาวนา การควบคุมกายวาจาจิต การนึกถึงโลกหน้า นึกถึงความตาย นึกถึงบุญกุศล นึกถึงบรรพบุรุษ นึกถึงเกียรติของความเป็นมนุษย์อันถูกต้องของเราเอง ฯ ล ฯ เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นสบู่ซักใจเพื่อซักเอาสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในใจออกเสียจากใจได้ทั้งนั้น เราทั้งหลายจงพยายามทำการบริจาคสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในใจให้หมดไปจากใจ จนมีใจสะอาดสว่างและสงบเย็นดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเถิด สิ่งร้ายก็จะถูกแก้ไขให้กลายเป็นดีและไม่มีสิ่งร้ายใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นอีกต่อไป ปัญหาต่าง ๆ ก็จะหมดสิ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาส่วนตัว ส่วนครอบครัว ส่วนบ้านเมืองส่วนประเทศชาติ หรือของโลกทั้งสิ้นโดยส่วนรวม

ด้วยการที่เพียงแต่พยายาม ทำการบำเพ็ญฆราวาสธรรม ๔ ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติและจาคะ ให้ครบถ้วนบริบูรณ์เท่านั้น จะเป็นการประพฤติธรรมะหมดทั้งพระไตร-ปิฎกอย่างครบถ้วนทีเดียว เพราะพระไตรปิฎกมีใจความสำคัญเพียงอย่างเดียวกล่าวคือการบังคับตัวเอง ซึ่งเราสามารถทำได้เป็นผลสำเร็จเพราะมีความจริงใจ การบีบบังคับใจ ความอดกลั้นอดทนรอได้คอยได้ และการพยายามระบายสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในใจอยู่เสมอ เมื่อเป็นคนบังคับตัวเองได้สำเร็จดังนี้แล้ว ฆราวาสผู้นั้นยังมีอะไรเหลืออยู่เป็นปัญหายุ่งยากทั้งแก่ตนและ

แก่ผู้อื่นอีกต่อไปเล่า เขาเป็นผู้ชนะทุกอย่างทุกประการ ชนะทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า ไม่มีอะไรเหลืออยู่เป็นข้อบกพร่องแม้แต่น้อย เพราะอาศัยธรรมะที่เรียกว่าฆราวาสธรรม ๔ ประการนี้ เพราะเหตุนี้เอง พระพุทธเจ้าท่านจึงทรงท้าของท่านไว้ว่า "ไม่เชื่อก็จงลองไปถามสมณพราหมณ์พวกอื่นเป็นอันมากดูเถิด ว่ายังมีธรรมะเหล่าไหนอีกเล่าที่เหมาะสำหรับฆราวาสยิ่งไปกว่าธรรมะสี่ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และ จาคะ" ดังบทบาลีแห่งสถาถวรรคสังยุตตนิกาย ที่ยกไว้เป็นข้อข้างต้นแห่งเทศนานี้ ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคนที่เป็นฆราวาส จงได้สนใจในธรรมะอันเป็นเหมือนแก้วสารพัดนึกของฆราวาส ที่พระองค์ทรงประทานไว้เป็นของขวัญอันประเสริฐสุดดวงนี้ ด้วยความไม่ประมาทอย่างยิ่งเถิด ท่านจะสามารถแก้ปัญหายุ่งยากทุก ๆ ชนิดที่เข้ามาเผชิญหน้าท่าน ให้ลุล่วงไปได้ทุกอย่างจริง ๆ

สำหรับผู้ประพฤติธรรมะนั้น แม้จะประพฤติเพื่อประโยชน์สุขของตนเป็นเบื้องหน้าก็ตาม แต่ในที่สุดผลได้นั้นจะแผ่ซ่านไปทั่วโลก ทำให้กลายเป็นผู้ประพฤติประโยชน์แก่โลกไปโดยไม่รู้สึกตัว ทั้งนี้ก็เพราะว่า โลกทั้งโลกนี้เปรียบเหมือนเรือลำเดียวกัน ทุกคนที่อยู่ในโลกที่ยังมีจิตใจเป็นอย่างวิสัยชาวโลกย่อมได้รับผลอันเป็นชะตากรรมของโลกร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นทางร้ายหรือทางดีเมื่อโลกนี้เร่าร้อนพลโลกก็พลอยเร่าร้อนกันไปหมด ไม่มากก็น้อย เพราะอยู่ร่วมในเรือโลกลำเดียวกัน ไม่เลือกว่าจะเป็นบุคคลที่เป็นต้นเหตุทำโลกให้เดือนร้อน หรือบุคคลอื่นที่อยู่เฉย ๆ หรือบุคคลที่กำลังบำเพ็ญประโยชน์อันเป็นผลดีแก่โลกอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ เปรียบเหมือนเมื่อใครคนหนึ่งที่นั่งไปด้วยกันในเรือลำเดียวกันเกิดอาละวาดขึ้นมาทำให้เรือลำนั้นจมลงไปหรือเอียงวูบวาบ ก็ย่อมทำให้ทุกคนต้องจมน้ำหรือเวียนศีรษะกันไปทั้งลำเรือไม่ยกเว้นว่าใครเป็นตัวการหรือนั่งอยู่เฉย ๆ หรือถึงกับพยายามถ่วงป้องกันเอาไว้ไม่ให้เรือเอียง โลกนี้ก็ฉันนั้น คือมีลักษณะเป็นเรือลำเดียว ที่คนทุกคนในเรือโลกลำนี้จะต้องรับชะตากรรมร่วมกัน ในเมื่อใครคนหนึ่งเกิดอาละวาดทำชั่วขึ้นในเรือลำนี้ ในทางฝ่ายตรงกันข้ามคือการทำความดีก็เป็นอย่างเดียวกันอีก เมื่อใครคนใดคนหนึ่งพยุงเรือเอาไว้ได้ไม่ให้คว่ำลงไปทุกคนที่นั่งอยู่ในเรือก็รอดจากการเปียกน้ำหรือการเวียนศีรษะเพราะเรือโคลงไม่ว่าเขาจะเป็นพวกที่เขย่าเรือให้จม หรือเป็นพวกที่นั่งอยู่เฉย ๆ หรือเป็นพวกที่พยายามช่วยพยุงเรือไว้ ฉะนั้น ผู้ที่ประพฤติธรรมในโลกนี้ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติประโยชน์แก่โลกโดยส่วน

รวมอยู่เสมอไป ถ้าธรรมะยังมีผู้ประพฤติอยู่ในโลก แม้แต่เพียงคนเดียวอยู่เพียงใด โลกก็ยังชื่อว่ามีธรรมเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรคุ้มครองโลกไม่ให้ล่มจมอยู่เพียงนั้น เราไม่ต้องวิตกว่าคนส่วนมากเขาไม่พฤติธรรมะกัน แต่เพราะว่าอธรรมนั้นมีกำลังน้อย พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า อปฺปาปิ สนฺตา พหุเก ชินนฺติ ซึ่งมีใจความว่า คนดีแม้มีน้อย ก็สามารถเอาชนะคนไม่ดีแม้จำนวนมากได้ ทั้งนี้ก็เพราะว่าธรรมะเป็นสิ่งที่มีกำลัง อธรรมเป็นสิ่งไม่มีกำลังอันแท้จริง เพียงแต่พวกพุทธบริษัทเรา ซึ่งมีอยู่ในโลกนี้ในเวลานี้ก็หลายสิบล้านคน พากันประพฤติธรรมเท่านั้นก็สามารถเป็นลูกตุ้มถ่วงเรือโลกนี้เอาไว้ไม่ให้ล่มจม หรือให้แล่นไปสู่ความล่มจมช้าเข้าเป็นอย่างน้อย ถ้าเรือโลกยังไม่ล่มจม หรือล่มจมช้าออกไปเพียงใด นั่นย่อมเป็นผลแห่งการประพฤติธรรม ของพวกพุทธบริษัท ผู้มีความกรุณาต่อโลกทั้งมวลอยู่เพียงนั้น เราจงพากันประพฤติธรรมะเถิด แม้แต่เพียงคนเดียวก็ยังได้ชื่อว่าเป็นลูกตุ้มที่ถ่วงโลกให้ล่มจมช้าเข้าอยู่นั่นเอง ส่วนผลที่ได้รับเป็นพิเศษนั้นไม่ว่าโลกจะหมุนไปสู่ภาวะเช่นไร ถ้าหากเราพากันประพฤติธรรมะของพระองค์ให้ขึ้นถึงขั้นสูงสุดได้จริง เราจะสามารถปล่อยวางความยึดถือในสิ่งทั้งปวง สรุปความว่าธรรมะอย่างเดียวเท่านั้นที่ช่วยได้ไม่ว่าในกรณีป้องกันหรือกรณีแก้ไข และไม่ว่าในกรณีที่คนทั้งโลกพากันประพฤติธรรมะกันทั้งหมด หรือในกรณีที่มีเหลือประพฤติธรรมอยู่แต่เราผู้เดียวเท่านั้น การประพฤติธรรมะจึงเป็นการถูกโดยประการทั้งปวงไม่มีทางผิดเลย ขอย้ำอีกว่า ฆราวาสเพียงแต่ประพฤติฆราวาสธรรม ๔ ประการให้ได้จริง ๆ เท่านั้น จะเป็นการประพฤติธรรมะครบถ้วนทั้งพระไตรปิฎก จึงไม่เป็นการยากเลยในการที่ฆราวาสคนใดคนหนึ่งประสงค์จะประพฤติธรรมให้เป็นประโยชน์สุขแก่โลก โดยส่วนรวม อาตมาจึงขอวิงวอนท่านทั้งหลายให้หันหน้าเข้าพึ่งธรรมะ และใช้ธรรมะนั้นเป็นเครื่องปลดเปลื้องความทุกข์ยากโดยประการทั้งปวง

ก่อนจะจบเทศนานี้ อาตมาใคร่ขอร้องให้เราทุกคนทำความสนใจในคำว่า "ข้าราชการ" ทั้งอาตมาเองและท่านทั้งหลายที่นั่งฟังล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับคำ ๆ นี้และทั้งธรรมเทศนาในวันนี้ ก็เป็นธรรมเทศนาชนิดที่เรียกว่าทำการอบรมข้าราชการ เราจึงควรทำความสนใจในคำว่า "ข้าราชการ" กันเป็นพิเศษ

บางท่านอาจจะกำลังนึกหัวเราะเยาะอาตมาอยู่ในใจว่า จะเอามะพร้าวอะไรมาขายสวน ? เพราะท่านอยู่ในฐานะที่เป็นข้าราชการอย่างชัดแจ้ง และบำเพ็ญหน้าที่ของข้าราชการอย่างเต็มที่อยู่แล้วเป็นประจำวัน ความจริงก็เป็นดังนั้น แต่ว่าอาตมาอยากจะระบุอุดมคติของคำว่า "ข้าราชการ" ให้ชัดเจน และเป็นอย่างพุทธบริษัทแท้

คำว่าข้าราชการคำนี้ ทำอย่างไรเสียก็ต้องแปลว่า "ผู้ที่ทำงานของพระราชา" อย่างที่ใครจะเถียงไม่ขึ้น แต่ครั้นมาถึงคำว่า "ราชา" คืออะไร ท่านคงจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและบางคนอาจกำลังงงอยู่ก็เป็นได้ แต่เผอิญเป็นโชคดี ที่พุทธภาษิตอธิบายคำ ๆ นี้ไว้อย่างชัดแจ้ง ในบาลีอัคคัญญสูตร ทีฆนิกาย ๑๑/๙๗/๕๑ เราที่เป็นพุทธบริษัทจึงไม่ต้องลำบากในการที่จะตีความหมายของคำ ๆ นี้ แต่เราจะถือเอาตามพระพุทธวจนะนั้นทีเดียว เมื่อเราทราบคำว่า ราชา แปลว่าอะไร จนทราบได้ดีว่าอุดมคติของคำ ๆ นี้หมายถึงอะไรแล้ว เราก็จะทำงานของพระราชาได้อย่างถูกต้องบริสุทธิ์ผุดผ่องโดยไม่ต้องสงสัยเลย จึงขอให้ช่วยกันสนใจในคำ ๆ นี้เป็นพิเศษ ซึ่งเมื่อเราทำได้ดีแล้วในงานในหน้าที่ของเราจะไม่เป็นเพียงงานอาชีพ แต่จะกลายเป็นงานการกุศลอันประเสริฐไปในตัวด้วย

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเล่าไว้ในสูตรนั้น ถึงมูลเหตุของการที่คำว่า "ราชา" คำนี้จะเกิดขึ้นในโลก ในสมัยแรกที่มนุษย์เพิ่งจะมีกันขึ้นในโลก คนอยู่กันอย่างไม่มีการปกครอง คือ อยู่กันอย่างตามธรรมชาติ ครั้นมีคนมากขึ้นความเดือดร้อนก็เกิดขึ้น เนื่องจากมีคนประพฤติเกเร เช่นขโมยข้าวที่คนอื่นทำไว้เป็นต้น และนับวันแต่จะมีเรื่องชนิดนี้มากมายขึ้นทุกที ครั้นมาถึงวันหนึ่งมนุษย์เหล่านั้นเหลือที่จะทนความเดือดร้อนต่อไปไหว ได้หาทางแก้ไข จนในที่สุดตกลงกันสมมุติให้มนุษย์คนหนึ่งซึ่งมีร่างกายแข็งแรง รูปร่างงดงามน่าเลื่อมใส มีสติปัญญาดี ประพฤติตัวน่านับถือน่าไว้วางใจเป็นต้น ให้เป็นหัวหน้าผู้ทำหน้าที่แบ่งปันที่ดินสั่งสอนลงโทษคนทำผิดกติกา และให้รางวัลคนทำดีทำถูกเป็นต้น เมื่อมนุษย์ผู้ได้รับสมมุติคนนี้ปฏิบัติหน้าที่ของตนมานานนัก ผลก็เกิดขึ้นอย่างตรงกันข้ามอย่างที่ไม่เคยมีมาแต่ก่อน คือ อยู่เป็นสุขสงบไม่มีใครต้องเดือดร้อน ชนิดที่บาลีท่านมักใช้สำนวนว่า "นอนไม่ต้องปิดประตู

เรียน" หรือทำบ้านไม่ต้องมีประตู มารดาเอาแต่ลูกน้อย ๆ เต้นรำอยู่ที่หน้าอกเพราะไม่มีเรื่องร้อนใจ ดังนี้เป็นต้น เมื่อมนุษย์เหล่านั้นซึมซาบในรสของความสงบสุขอันใหม่นี้มากเข้า ๆ จนถึงวันดีคืนดีวันหนึ่งคำพูดได้หลุดออกมาเองจากปากของคนเหล่านั้น ว่า "ราชา ๆ"

ท่านอย่าหลงผิดว่า คำว่า "ราชา" นี้เป็นคำพิเศษ หรือคำสมมุติแต่งตั้ง สำหรับเราซึ่งไม่ใช่มีภาษาบาลีเป็นภาษาของตนได้ยึดถือเอาความหมายของคำ ๆ นี้สูงไปเสียทางหนึ่งแล้ว แต่สำหรับมนุษย์ซึ่งเป็นเจ้าของภาษานั้น เขารู้สึกในคำ ๆ นี้อย่างธรรมดาเหมือนคำ ๆ อื่น คือหมายความว่า "ผู้ที่ทำความยินดีพอใจให้เกิดแก่คนอื่น" คำว่าราชานี้ รากหรือธาตุของคำก็คือ "รช" ซึ่งแปลว่า กำหนัดหรือยินดีนั่นเอง รากคำ ๆ นี้สำเร็จรูปเป็นคำอื่นต่าง ๆ กันออกไป เช่นคำว่าราคะเป็นต้น ซึ่งหมายถึงความกำหนัดยินดีทางกามารมณ์โดยเฉพาะ แต่นั่นมันยินดีจัดเกินไป ขอให้ท่านผู้ฟังทุกคนกำหนดความหมายของคำว่าราชา ๆ นี้ไว้อย่างถูกต้อง พระราชามิได้หมายถึงผู้มีอำนาจตัดคอคนหรือเสกสรรค์คนให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ก็หามิได้ นั่นเป็นเพียงส่วนประกอบของการกระทำเพื่อทำหน้าที่ตามอุดมคติ แต่อุดมคติของคำ ๆ นี้อยู่ที่ "ทำความยินดีพอใจให้เกิดแก่ผู้อื่น" ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องตัดคอคนเลยก็ได้ เอาใจความสั้น ๆ ก็คือว่า "ผู้ทำความยินดีให้เกิดขึ้นในบ้านเมือง" นั่นเอง

เมื่อพระราชาคือผู้ทำความยินดีให้เกิดขึ้นในบ้านเมืองดังนี้แล้ว คำว่าข้าราชการหรือผู้ที่ทำงานของพระราชาก็เลยหมายความเป็น "ผู้ที่ทำความยินดีให้เกิดทั่วบ้านทั่วเมือง" ไปด้วยเมื่อเราตีราคาของความยินดีที่ เราได้ทำให้เกิดขึ้นในหัวใจ ของคนทั่วบ้านทั่วเมืองดูว่ามีราคาสักเท่าไรแล้วจะรู้สึกว่ามันมากมายเกินกว่าที่จะนำมาเปรียบกันกับค่าของเงินเดือนที่ได้รับอยู่เป็นประจำเดือน จนเกินกว่าที่จะถูกเรียกว่าลูกจ้าง และที่ถูกควรจะถูกจัดไว้ในฐานะเป็นบูชนียบุคคลประเภทหนึ่ง ดังที่ในสมัยโบราณถึงกับจัดชนพวกนี้นับเนื่องไว้ในวรรณะกษัตริย์ทั้งหมดหาได้จัดไว้ในวรรณะไวศยะหรือศุทระไม่ ขอให้ลองคิดดูเมื่อคนผู้ถูกนับเนื่องไว้ในวรรณะกษัตริย์ หรือข้าราชการเหล่านี้ ทำหน้าที่ของตนจริง ๆ คือ เพ่งจ้องแต่จะให้ความยินดีเกิดขึ้นในหัวใจของคนทั้งหลาย โดยมิได้เพ่งเล็งอยู่ที่เบี้ยเลี้ยงชีพซึ่งมันน้อยเกินไป เพียง

สักว่าเลี้ยงชีวิตอยู่ได้ไม่ตายเช่นนั้นแล้ว ความเสียสละของคนเหล่านั้น ย่อมมากพอที่จะถูกจัดไว้ในฐานะปูชนียบุคคลของคนทั้งหลาย คือเสียสละความสุขส่วนตัวทุก ๆ ประการ เพื่อให้คนอื่นนอนตาหลับโดยไม่ต้องปิดประตูเรือน และให้แม่ลูกอ่อนนอนให้ลูกเต้นรำอยู่บนอกได้ตลอดวันจริง ๆ ครั้นมาถึงสมัยใดสมัยหนึ่ง คนประเภทนี้ลืมอุดมคติของตนมากขึ้นเพ่งเล็งแต่ผลทางวัตถุมากขึ้น แม้จะมีการอยู่ดีกินดีมากขึ้นแต่ค่าในทางความเป็นปูชนียบุคคลนั้นลดถอยลงไป จนกระทั่งหมดความเป็นปูชนียบุคคลและเลยเป็นลูกจ้าง ซึ่งมันผิดความมุ่งหมายเดิมของคำว่าราชาหรือผู้ที่ทำงานของพระราชา ซึ่งที่แท้เป็นปูชนียบุคคลประเภทหนึ่ง นี่แหละคือผลของการที่ถือเสียว่า "อุดมคติกินไม่ได้ เงินซื้ออะไรกินได้" ขอให้พวกเราทุกคน จงบูชาอุดมคติของคำว่าข้าราชการ อย่าหลงไปยึดถือสิ่งที่จะลดเราจากฐานะของปูชนียบุคคล ลงมาสู่ฐานะลูกจ้างอีกต่อไปเลย ผู้ที่ไม่ทำความยินดีให้เกิดขึ้นในหัวใจของผู้อื่นนั้นหาใช่ข้าราชการไม่

เรื่องที่จะต้องเอาใจใส่ต่อไปมีอยู่อีกว่า พระราชาทางฝ่ายโลก ก็ทำความยินดีปราโมทย์อย่างโลก ๆ ให้เกิดในหัวใจคน เช่นนอนไม่ต้องปิดประตูเรือนดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ยังมีความยินดีอีกประเภทหนึ่งซึ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคนเหมือนกัน ได้แก่ ความยินดีทางฝ่ายธรรมหรือฝ่ายวิญญาณ ถ้าท่านคนไหนไม่หนีวัดจนเกินไป เคยฟังเทศน์ฟังธรรมมาบ้างแล้วท่านคงจะเคยได้ยินคำว่า "ธรรมราชา" หรือ "พระธรรมราชา" มาบ้างแล้วเป็นแน่ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเรียกพระองค์เองว่าธรรมราชาอยู่ทั่วไปในพระไตรปิฎก (โดยเฉพาะ เช่น บาลีเสลสูตร มัชฌิมนิกาย ๑๓/๕๕๕) ซึ่งหมายความว่าพระองค์ก็เป็นพระราชาแต่เป็นพระราชาทางฝ่ายธรรมทำความยินดีให้เกิดขึ้นในหัวใจของสัตว์โลกตามทางธรรม ให้ได้ความสงบเย็นทั้งโลกนี้และโลกหน้าชนิดที่เงินหรืออำนาจใด ๆ ก็ทำให้ไม่ได้นั่นเอง และเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงเป็นพระราชาด้วยเช่นนี้แล้ว ภิกษุสงฆ์ทั้งหลายเช่นอาตมาเป็นต้น ก็พลอยเป็นข้าราชการไปด้วย แต่เป็นข้าราชการของพระธรรมราชา มีหน้าที่ทำงานให้เกิดความยินดีในทางธรรมขึ้นในหัวใจของเพื่อนมนุษย์ โดยเฉพาะคือความมีหัวใจสูงด้วยการบังคับตัวเองเป็น

ต้นดังที่กล่าวมาแล้ว ด้วยเหตุนี้แหละอาตมาจึงถือโอกาสในฐานะที่ท่านทั้งหลายกับอาตมาก็เป็นเพื่อนข้าราชการด้วยกัน กล่าวอะไรออกมาตรง ๆ โดยไม่ต้องเกรงใจกันจนตลอดเวลาที่ทำการเทศนาไว้นี้ ขอให้ท่านทั้งหลายถือเสมือนหนึ่งว่าเป็นการปรับทุกข์กันในบรรดาเพื่อนข้าราชการด้วยกัน เพื่อกู้ฐานะของข้าราชให้พ้นจากฐานะลูกจ้างขึ้นมาอยู่ในฐานะของปูชนียบุคคลนั่นเอง คำพูดที่หนักเบาไปบ้างนั้น ล้วนแต่เกิดจากน้ำใสใจจริงที่หวังดี

ที่นี้อาตมาจะขอร้องให้ท่านทั้งหลายนึกคิดดูต่อไปอย่างแยบคายอีกอันดับหนึ่ง คือคิดดูในข้อที่ว่าแม้ว่าท่านเป็นข้าราชการโดยตรงของรัฐบาลแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ส่วนอาตมาเป็นข้าราชการของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า แต่แล้วในที่สุดทั้งอาตมาและท่านทั้งหลายล้วนแต่เป็นพุทธบริษัทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้แหละ ท่านทั้งหลายที่นั่งอยู่ที่นี่ทุกคนจึงเป็นข้าราชการของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วย แม้ไม่โดยตรงอย่างน้อยก็โดยทางอ้อมเมื่อเป็นเช่นนี้แล้วท่านจะมีข้อแก้ตัวอะไรในการที่ท่านจะไม่รับฟังความคิดเห็นส่วนตัวของอาตมาในฐานะที่เราเป็นเพื่อนข้าราชการร่วมกัน และท่านจะมีข้อแก้ตัวอะไรในการที่เมื่อท่านทั้งหลายก็เป็นข้าราชการของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ด้วยแผนกหนึ่งแล้วท่านจะไม่เชื่อฟังพระองค์ซึ่งทรงมี คำสั่งสอนล้วนแต่จะทำเราทั้งหลายให้หลุดจากฐานะของความเป็นลูกจ้างขึ้นไปสู่ฐานะของความเป็นปูชนียบุคคล ดังกล่าวมาแล้ว ด้วยเหตุนี้แหละ เราทั้งหลายจะต้องทำการบังคับตัวเองอย่างเฉียบขาดเพราะคำสอนของพระองค์ทุก ๆ คำเป็นเช่นนั้น เราทั้งหลายต้องสวามิภักดิ์ต่อพระองค์เป็นบริษัทของพระองค์ อย่างเผลอจนปล่อยให้ตกไปเป็นสมุนลูกน้องปีศาจแห่งการตามใจตัวเองอีกเลยปีศาลแห่งการตามใจตัวเองนี้เขาเรียกว่ากิเลส บ้าง พญามารบ้างซาตานบ้าง และอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก แล้วการเป็นสมุนลูกน้องของสิ่งเหล่านี้จะมีเกียรติที่ตรงไหน ทั้งหมดนี้ คือการปรับทุกข์และการแสดงความคิดเห็นส่วนตัว ของอาตมากับบรรดาเพื่อนข้าราชการทั้งหลาย ด้วยเจตนาอันเป็นกุศลแท้จริง ขอจงได้รับไปพิจารณาดูด้วยความเห็นอกเห็นใจเถิด

ส่วนข้อสุดท้ายที่อาตมาจะกล่าวแก่ท่านทั้งหลายในวันนี้ ก็คือการเตือนย้ำว่า ของจริงจักยังคงเป็นของจริงอยู่เสมอ ไม่อาจเปลี่ยนเป็นของไม่จริงไปได้จนตลอดอนันตกาล ขอ

ท่านทั้งหลายจงอย่าได้ลังเลในข้อนี้เลย และของจริงที่เด็ดขาดที่สุด และจำเป็นที่เราทั้งหลายจะต้องยึดถือที่สุดนั้น ก็คือความจริงข้อที่ว่า "ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว" นั่นเอง ทำดีต้องดี ทำชั่วต้องชั่วเสมอไป จนตลอดกัลปาวสานหรือยิ่งกว่าเป็นอย่างน้อย แต่มันมีข้อที่ทำให้เกิดการลังเลหรือเข้าใจผิดอยู่มาก ตรงที่ผลพลอยได้นี่เอง สิ่งที่อาตมาเรียกว่าผลพลอยได้นี้คือเงินทองชื่อเสียงเกียรติยศและลาภผลอื่น ๆ ที่เป็นวัตถุ ท่านอาจพิจารณาเห็นได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องเชื่อตามผู้อื่น ว่าความดีหรือความชั่วนั้นไม่ใช่วัตถุเช่นเงินเป็นต้น ความดีมันดีอยู่แล้วในตัวการ กระทำทางกายวาจาใจนั่นเอง พอทำเสร็จ มันก็ดีเสร็จแล้วเหมือนกัน เพราะมันดีอยู่แล้วในตัวการกระทำนั้นจึงพอทำเสร็จมันก็ดีเสร็จแล้ว ทางฝ่ายทำชั่วก็เป็นอย่างเดียวกันอีกคือ ชั่วอยู่ในตัวการกระทำทางกายวาจาใจนั่นเอง พอทำเสร็จมันก็ชั่วเสร็จแล้ว มันเป็นของแน่นอนตายตัวเช่นนี้อย่างไม่มีทางที่จะแปรผัน และท่านทั้งหลายก็ย่อมพิจารณาเห็นได้เองจริง ๆ แต่ที่มันไม่แน่นอนและชวนให้ลังเลนั้น คือผลที่พลอยได้มาจากการกระทำนั้น ๆ เช่นเงินหรือชื่อเสียงเป็นต้น ดังที่กล่าวมาแล้ว การทำดีก็ดีเสร็จแล้วตั้งแต่เมื่อทำเสร็จ แต่จะได้เงินด้วยหรือไม่ ได้ชื่อเสียงด้วยหรือไม่นี้มันไม่แน่ บางทีได้บางทีก็ไม่ได้ ท่านก็เห็นกันอยู่ทุกคนแล้ว การทำชั่วก็เหมือนกัน ชั่วเสร็จตั้งแต่เมื่อทำเสร็จ แต่จะได้เงินด้วยหรือไม่มันไม่แน่บางทีก็ได้บางทีก็ไม่ได้ตามที่ต้องการ บางทีก็ได้ชื่อเสียงด้วยทั้งที่เป็นการทำผิดขนบธรรมเนียมประเพณีหรือบัญญัติแห่งศาสนา แต่เผอิญมันไปตรงกับความนิยมของคนพวกที่เหยียบย่ำขนบธรรมเนียมประเพณีหรือบทบัญญัติของศาสนาด้วยกันเข้า หรือบางทีได้ชื่อเสียงจากการทำชั่ว เพราะการปรากฏมันไปปรากฏอีกอย่างหนึ่ง ส่วนความชั่วนั้นถูกซ่อนเอาไว้ดังนี้ก็มี นี่ท่านจะเห็นได้ชัดเจนด้วยตนเองโดยไม่ต้องเชื่อตามคนอื่นอีกแล้วว่า ผลพลอยได้จากการทำดีและทำชั่ว ที่เป็นเงินทองหรือชื่อเสียงนั้นมันไม่แน่ บางทีก็ได้บางทีก็ไม่ได้ ทั้งจากการทำดีและทำชั่ว

แต่ที่มันไปแน่นอนเด็ดขาดตามกฎธรรมชาติอันเดิมอยู่อีกข้อหนึ่งว่า ถ้าผลพลอยได้คือเงินเป็นต้นนั้นมันพลอยได้มาจากการทำดี ก็เป็นผลพลอยได้ที่ดี คือเป็น "เงินดี" ถ้า

เงินอย่างเดียวกันนั่นแหละเป็นผลพลอยได้มาจากการทำชั่ว มันก็เป็นผลพลอยได้ที่ชั่ว คือเป็น "เงินชั่ว" มันจะต่างกันอย่างไร ขอให้ท่านทั้งหลายลองคิดดูต่อไปอีกนิดหนึ่ง ก็จะเห็นแจ้งด้วยตนเอง

เงินที่พลอยได้มาจากการทำดี เป็น "เงินดี" นั้น ทำให้เจ้าของเงินเป็นคนดี เอามาเลี้ยงร่างกายก็เป็นร่างกายดี เลี้ยงเมียก็เป็นเมียดี เลี้ยงพ่อแม่ก็ทำพ่อแม่ให้เป็นคนดี เอาไปบำรุงศาสนาก็ทำให้ศาสนาบริสุทธิ์ และเจริญอย่างถูกต้องตามความประสงค์ของพระพุทธองค์ ตายแล้วก็ยังไปสวรรค์เงินดีมันทำให้ดีตลอดเช่นนี้

ส่วนเงินพลอยได้ ที่ได้มาจากการทำชั่ว และเป็น "เงินชั่ว" นั้น มันกลับตรงกันข้ามอย่างหน้าเป็นหลัง คือทำให้เจ้าของเงินเป็นคนชั่วเพราะเงินมันชั่ว เอาไปเลี้ยงร่างกายแม้อย่างวิธีถูกต้องมันก็ทำให้เป็นร่างกายชั่ว เลี้ยงลูกก็ทำให้ลูกพลอยชั่วโดยไม่รู้สึก เลี้ยงเมียก็พลอยทำให้เมียชั่ว เลี้ยงพ่อแม่ที่แก่เฒ่าก็พลอยทำให้พ่อแม่ชั่ว เอาไปทำบุญก็ทำให้ศาสนาพลอยเศร้าหมอง และเป็นที่ตั้งแห่งความดูหมิ่นของคนในศาสนาอื่น ตายแล้วก็ยังไปนรกกันทั้งพวก เงินชั่วมันก็ชั่วตลอดสาย เช่นนี้แล้วมันจะมีทางสับสนปนเปกันอย่างไร ใครบ้างมีอนุภาพมาแก้ไขกฎอันนี้ แม้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเองท่านก็ทรงรับว่าไม่สามารถแก้ไขกฎอันนี้ คือกฎที่ว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" เพราะมันมิได้เป็นกฎที่พระองค์ทรงตั้งขึ้นเหมือนวินัยต่าง ๆ ซึ่งอาจแก้ไขได้ แต่มันเป็นกฎของความจริงกฎของธรรมชาติอันเด็ดขาดซึ่งธรรมชาติเองก็ไม่สามารถแก้ไขได้อีกเลย ขอให้พวกเราทั้งหลายจงปราศจากการลังเลในข้อที่ว่า "ทำดี–ดี ทำชั่ว–ชั่ว" นี้โดยสิ้นเชิงเถิด

สรุปความในข้อนี้อีกครั้งหนึ่งอย่างสั้น ๆ ว่า ทำดีก็ดีเสร็จแล้วตั้งแต่เมื่อทำเสร็จ ทำชั่วก็ชั่วเสร็จแล้วตั้งแต่เมื่อทำเสร็จ ทั้งนี้เพราะว่ามันดีหรือชั่วอยู่แล้วในตัวการกระทำที่เรากระทำกันทั้งทางกายวาจาและทางใจ ส่วนผลพลอยได้ที่เป็นเงินทองหรือชื่อเสียงนั้นมันไม่แน่บางทีมันก็ได้บางทีมันก็ไม่ได้ทั้งฝ่ายการทำดีและทำชั่ว เพราะเหตุว่ามันเป็นเพียงผลพลอยได้แต่มันไปแน่ดักอยู่ข้างหน้าอย่างเด็ดขาดอีกชั้นหนึ่งว่า ถ้าเงินนั้นพลอยได้มาจากการทำดี ก็

เป็นเงินดี ถ้าพลอยได้มาจากการทำชั่วก็เป็นเงินชั่ว ชื่อเสียงที่พลอยได้มาจากการทำดีก็เป็นชื่อเสียงแท้หรือบริสุทธิ์ ถ้าชื่อเสียงพลอยได้มาจากการทำชั่วก็เป็นชื่อเสียงชั่ว เงินดีทำให้เจ้าของเป็นคนดี ลูกเมียพ่อแม่ที่พลอยได้รับเลี้ยงก็พลอยเป็นคนดี ทำศาสนาให้บริสุทธิ์และเจริญในเมื่อเอาไปบำรุงพระศาสนา ตายแล้วก็ไปสวรรค์กันทั้งคณะ เงินชั่วนั้นทำเจ้าของให้เป็น "ผีผู้สูบเลือดเพื่อนมนุษย์" เพราะเป็นเงินที่บีบบังคับเอามาจากเจ้าของที่ไม่ประสงค์จะให้ แม้ได้มาโดยวิธีอันเร้นลับทำนองเดียวกับผีที่แอบสูบเลือดมนุษย์ เมื่อเอาไปเลี้ยงลูกเมียพ่อแม่ก็พลอยทำให้กลายเป็นผีสูบเลือดมนุษย์กันทั้งพวก ทำศาสนาให้ถูกดูหมิ่นเมื่อเอาไปบำรุงศาสนา ตายแล้วก็ไปนรกกันทั้งคณะ แล้วเราจะเอามาสับเปลี่ยนกันได้อย่างไร ทำดี ดีตลอดไปแต่ต้นจนอวสาน ทำชั่วก็ชั่วแต่ต้นจนอวสาน โดยเด็ดขาดแน่นอนเสมอ

เมื่อเรามีความเชื่อมั่นเด็ดขาดลงไปว่า ของจริงยังคงเป็นของจริงอยู่เสมอจนตลอดอนันตกาลแล้ว เราจงพยายามชำระสะสาง สิ่งที่ไม่ดีถ้าหากมันมีอยู่ และพยายามทำแต่สิ่งที่ดีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงที่สุดแห่งความดี และลุถึงพระนิพพาน ได้ในที่สุด ขออย่าได้ถือเสียว่าอุดมคตินั้นกินไม่ได้เงินซื้ออะไรกินได้ ที่แท้แล้ว อุดมคตินั้นมันยิ่งกว่าสิ่งที่กินได้อย่างที่เปรียบกันไม่ได้เลย เพราะอย่างน้อยที่สุดอุดมคตินั่นแหละ จะอำนวยให้ซึ่งความเป็นมนุษย์อันถูกต้อง อำนวยให้ซึ่งความเป็นข้าราชการอันถูกต้อง และอยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคลแทนฐานะแห่งการเป็นลูกจ้าง อำนวยให้ซึ่งความเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง มีความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้าเป็นรางวัล รวมทั้งอำนวยให้ซึ่งเงินและชื่อเสียงอย่างเหลือหลายและเป็นเงินดีชนิด ที่จะไม่ทำเจ้าของให้กลายเป็นผีผู้สูบเลือดมนุษย์ไป

ในที่สุดนี้ ขอวิงวอนเพื่อนข้าราชการทั้งหลายว่า จงอย่าได้ประมาท จงตั้งอยู่ในเหตุผล จงยึดถือของจริง จงพยามรักษาอุดมคติแห่งหน้าที่การงานของตน ให้เกิดผลสมกับสมญาแห่งหน้าที่การงานนั้น ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ไม่ต้องมีใครมาอ้างคุณพระรัตนตรัย แล้วอวยพรให้แก่ท่านเพื่อความสุขความเจริญของท่านดอก ท่านก็จะมีความสุขความเจริญอันสมบูรณ์แท้จริง เพราะความดีที่ทำกันนั้นเป็นตัวพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์เสียเองแล้ว คนสมัยนี้มัวแต่อะไร ๆ ก็อ้างคุณพระรัตนตรัย แต่แล้วก็มีการกระทำที่ขบถต่อพระรัตนตรัยอย่างหน้า

มือเป็นหลังมือ จึงได้รับแต่การโกลาหลวุ่นวาย ถ้าเราเป็นพุทธบริษัทที่แท้จริง ต้องทำตามคำสอนของพระองค์ คือทำดีด้วยการยึดหลัก ทำดีได้ดี แล้วจะต้องไปพึ่งของพรจากใครทำไม ขอให้ท่านคิดพึ่งตนเองตามคำสอนของพระองค์แล้วเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ทุกเมื่อเถิด จะประสบสิ่งอันพึงปรารถนา แท้จริงโดยครบถ้วนเอง ด้วยเหตุนี้แหละ อาตมาจึงไม่อ้างคุณพระรัตนตรัย แล้วทำการอวยพรแก่ท่านทั้งหลายในที่นี้ ซึ่งล้วนแต่เป็นผู้ใหญ่ได้ผ่านการศึกษามาเป็นอย่างดีแล้ว แต่อาตมาขอยืนยันในที่สุดเป็นเครื่องกันลืมแก่ท่านทั้งหลายว่า ผลที่เราประสงค์จำนงหวังทั้งหมดนั้น จะเกิดเป็นผลสำเร็จขึ้นมาครบถ้วนก็ด้วยอำนาจที่เราท่านทั้งหลาย ยังคงมีความเชื่อและความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยไม่คืนคลาย นั้นแล

ธรรมเทศนาก็สมควรแก่เวลา จึงขอยุติไว้แต่เพียงนี้

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ประจักษ์การพิมพ์ ๑๐๐ ถนนวิสุทธิ์กษัตริย์ ตรอกบ้านหล่อ พระนคร
นายประจักษ์ ศิริบัณฑิตย์กุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๑๓